

1926—1991 ЕЛЛАРДА АЗАТ ХАТЫН

№ 8 / 2023

СӨҒАТЫЖА

ISSN 0869-1398

САК БЕЛӘН
СОК
*туғанлык
хисе
жңңәргә тиеш*

ӘНИНЕ
ОНЫТАСЫМ
КИЛМИ
ачыктан-ачык

*итле дөге
балеше
һәр төбәкнең*
ҮЗ СЫЕ

Рәсүлә
ЯРУЛИНА: «Максат һәм хыял
янәшә барсын!»



СӨЕМБИКӘ

110

Елъязма

Без бүген: «Журналыбызны яратып, жан жылысын кушып эшлибез!» – дип кабатларга яратабыз. Алар, ягъни бездән алда килгәннәр дә шулай эшлэгән... Араларында репрессияләргә дучар булганнар да бар... Төрмә салкынлыгы, гаделсезлекләр кичерүчеләр дә... Исемнәре аклану шатлыгын көтеп алучылар да... Журнал кызыклы, файдалы булсын, укучыны уй-гамьнәргә салсын дип ижат газапларында янганнар... «Сөембикә» журналы битләре әнә шулай тарихка керә барган... Менә хәзер безгә шушы фотосурәтләрдән караучы шәхесләр аша «Сөембикә» бүгенгә көнгә килеп җиткән. Кыйбласын да, максатларын да югалтмаган!
Бу сәхифәбез – кайчандыр журналыбыз өчен жан атып яшәүчеләр хақында.

«Сөембикә»нең
беренче саны
чыгуға был
110 ел була!
1913 елда ул нәкъ
менә «Сөембикә»
исеме белән нәшер
ителә башлый,
революциядән соң
«Азат хатын»
дип үзгәртелә,
ә аннан соң кабат
үз исеменә –
асылына әйләнеп
кайта.



«Азат хатын»
журналының
баш мөхәррире
Венера Ихсанова
журналистлар
Сәйдә Зыятдинова,
Габдулла
Шәрәфиев,
редакциянең
күпеллык дуствы
Флора Әхмәтова-
Урманче, Казакъ-
станнан килгән
кунак белән.



Сөй гомерне, сөй халыкны, сөй халыкның дөньясын!



© «Сөембика» 2023

Ежемесячное литературно-художественное и культурно-просветительское электронное периодическое издание на татарском, русском языках для женщин и семьи.

Территория распространения: Российская Федерация, зарубежные страны

Элемтә, мәгълүмати технологиялар һәм массакүләм коммуникацияләр өлкәсендәге күзәтчеклек буенча Федераль хезмәтэндә (Роскомнадзор) 2015 елның 18 маенда «Сюумбике» дип теркәлгән. Теркау таныклыгы Эл № ФС 77-61814

Язмалар авторның тулы адресы күрсәтелеп, паспорт мәгълүматлары, пенсия иминияте таныклыгы, ИНН таныклыгының ксерокс күчәрмәләре белән бергә жиберелгәндә генә кабул ителә.

Кулъязмаларга бәя бирелми, алар кире кайтарылмый.

30 август – Татарстан Республикасы көне



8'2023

Фото: Карима Маликова

Баш мөхәррир
Л. Н. Маликова

Тышлыкта:
Рәсулә Яруллина
Фото: Анна Арахамия

Учредитель:
Акционерное
общество
«Татмедиа»



Редколлегия:
Зәлия Ахунова, Ирада Әюпова,
Зилә Вәлиева, Гөлүсә Батталова,
Эльмира Зарипова, Кадрия Идрисова,
Альбина Насырова, Алсу Нәбиева,
Сәрия Сабурская, Гүзәл Сәгыйтова,
Нурия Нашимова, Рафаэль Шәвәлиев.

Редакциянең гомуми телефоны 222-09-77

Баш мөхәррир урынбасарлары 222-09-78

Мәликә Әсәтуллина
Гөлнур Хәсәншина
Жаваплы сәркатип
Алсу Шакирова
Әдәби мөхәррир
Эльмира Закирова
Сайт мөхәррире
Камилә Димәхәммәтова

Мөхәррирләр
Чулпан Галиәхмәтова
Лилия Гәрәева
Фәгыйлә Шакирова
Верстка
Резеда Галиуллина
Корректор
Фирдәвес Исмагыйлева
Фотокорреспондент
Анна Арахамия
Гамәли хезмәткәрләр
Ильмира Сөләйманова
Ленар Сафиуллин

Формат: 225x290 мм
Күләме 64 бит

Автор фикере редакция фикере белән туры килмәскә мөмкин.

Рекламаның эчтәлегә (фото, текст) аны бирүчеләр җаваплылыгында.

Редакциянең язмача рәхсәтәннән башка материалларны «Сөембикә»дән күчәрәп басу тыела.

Басарга кул куелды: 26.07.2023 ел.
Чыгу көне: 2.08.2023 ел.
Заказ **С-1950**
Тираж **7107**

ТР «Татмедиа» Матбугат һәм массакүләм коммуникацияләр республика агентлыгы ярдәме белән чыгарыла.

Басма Матбугат һәм массакүләм коммуникацияләр буенча федераль агентлык ярдәмендә нәшер ителә

Редакция адресы: 420066, Казан, Декабристлар урамы, 2 нче йорт.
www.syuyumbike.ru
E-mail: suumbike@tatmedia.com
ssuum@yandex.ru
тел./факс: (843) 222-09-77
Язылу индексы
ПАП рәсми каталогы буенча:
Татарстанда **П2204** (ярты еллык),
П8299 (берьялык)

Татарстаннан
читтә: **П0279**

Банк реквизитлары:
Филиал АО «ТАТМЕДИА»
«Редакция журнала «Сюумбикэ»
Расч/счет 40702810600020010309
кор/сч 30101810000000000805
в ПАО «АК БАРС» БАНК г. Казань
ИНН 1655144950
БИК 049205805
КПП 165802002

16+





Роберт ӘХМӘТЖАН

Төп йорт

*Төп йортым син, төп йортым,
адым белән үлчәнгән
яшел кәсле төп йортым –
түмгәкләр һәм билчәннәр
телен белгән төп йортым...
Төп йортым син, төп йортым,
тургайлы түбәләрем!
Тәразәңдә кемнең бу
Ак җаны – күбәләге?
Төп йортым бу, төп йортым,
бабамнар сөйләшкән җир!
Чит җирдән бүреге белән
кайтырга киңәшкән җир...
Бәхетле кеше генә
ятып үз түшәгенә,
багып үз түшәменә,
суың эчкән бер йотым...*

*Туган илем – Идел-йорт,
Татарстан – төп йортым!*



«Безнең тышлыкта»

«Бетон – вакытны дәрәс бүләргә өйрәтә. Без заказны вакытында үтәмәсәк, башкаларның да вакытын урлаган булабыз. Төзелештә кирәк булган материаллар арасында лидер ролен үти бетон: ул төзүчегә барып җитми икән, эш туктый... Безне күпләр сүзәбездә тора белгән өчен сайлый.»

10

Моң кушылган бетон
Гөлнур Сафиуллина

14



«Күңелебез,
йөрәгебез белән
тырыштык...»

Әлфия Минһаҗева. Зәлидә Әкбәрова

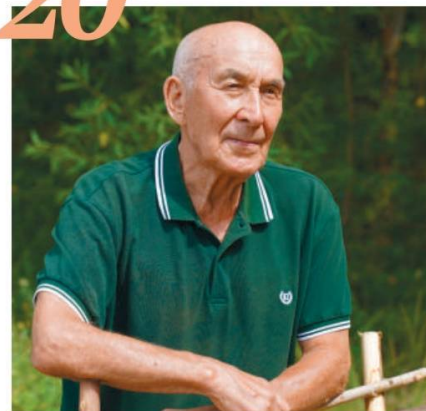
18



«Синнән була,
улым!»

Алсу Шакирова

20



Шигыр җул –
васыять кебек

Эльмира Закирова

Заман һәм без

Йорт

Чулпан Галиәхмәтова

Сак белән Сок кебек...

Лилия Гәрәева

«Сөембикә» сәяхәттә

Якутия.

Фоторепортаж

Барысы да хыялдан
башлана...

Гөлнур Сафиуллина

Мәдәни тормыш

Син – һаман сер,
Син – тылсым

Роберт Миңнуллин

Кәлүшле кыз

Рәмзия Габделхакова

Китап — жан даруы

Сәйдә Мөхәммәтжанова

Яшәеш

Безнең
почта

Ана васыяте

Чулпан Галиәхмәтова

Жирсү хисе

Асия Юнысова

Хуҗабикә

Сорау-җавап

Жәмәгать транспортында
әдәп саклау

Интим
гимнастика

Брокколидан –
наггетслар

Тест.
Иолдызнамә

28



Чык төшкән
юллар буилап...
Алсу Шакирова

46



Кош – гомер
символы ул
Эльмира Закирова

60



Итле дөгә
бәләше
Раушания Шиһабиева
тәкъдим итә

ЙОРТ

«Безнең ишекләре сезгә башка ачарга язмасын!» Бу якты, матур йорттан энә шулай дип озаталар. Әмма ишек ачып кәргәннәргә һәрвакыт якты йөз, уңайлы шартлар. Кунакка килмиләр монда, яшәргә киләләр. Берничә атнага, ике айга, бер елга, берничә елга... Барысы да баланың авыру белән көрәш барышыннан тора. Монда яшәүчеләр бу урынны гади генә бер сүз белән – «Йорт» дип атый. Йорт – көрәштә ял итү, килгән хәсрәтне оныттырып тору, гаиләләре саклап калучы урын. Балалар республика клиник хастаханәсе территориясендә урнашкан «Гаилә йорты»на быел ун ел булды. Безнең илдә бу йортның башка аналогы юк. Ул бары тик Казанда гына. Көтмәгәндә каты авыру белән очрашкан балаларга Йорт зур бер бүлэк. Ул аларга эти-энидән аерылмаска мөмкинлек бирә. Ә бала өчен иң зур шифа – яқыннарының һәрвакыт янында булуы. Шуңа мөһимизалар тудыра да бу Йорт.



Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА



Юлия МАРКОВА: «Безнең Йорт гаиләләренә саклап калуда да зур роль уйный. Авыру бала белән озаклап хастаханәдә ятканнан соң эти белән әнинең аралары суынган очраklar да юк түгел. Ә без гаиләдәге жылылыкны сакларга мөмкинлек бирәбез».



Өйдән ерак өй

– Беренче тапкыр 2018 елны килдек... Аңа кадәр Мәскәүдә катлаулы операция үткәргән идек, химиотерапия курслары билгеләделәр, – дип сөйли Лиананың әнисе Алия Вафина. – Бу йорт турында башка әниләрдән ишетеп белә идек. Хастаханәдә дә бер дигән әле дип уйлый идек ул чакта. Әмма монда килеп керүгә аерманың жир белән күк арасы булуын бик тиз аңладым. Кызым шаккатып карап йөрдә дә: «Әни, әйдә, гел монда гына яшиң», – диде. Хәтта тикшерелүләргә йөргән чакларда да: «Йортта урын булса иде», – дип, юл буе теләп бара иде. Аның хастаханә палатасында төн уздырасы килми инде хәзер. Анда – авырулар мохите. Яңа онкоүзәк ачылганчы палатада дүрт-биш авыру иде: кемдер елый, кемгәдер система куялар, күз алдында һәрвакыт ак халатлы табиблар. Системадан соң хәлләре кискенләшкәннәр дә бар. Үзе дә авыру белән көрәшкән бала моны күреп тора. Әлбәттә, бу атмосфера аңа начар тәэсир итә, тынычлыгы югала. Ә Йортта бөтенләй башкача. Монда эшләүчеләр һәрвакыт ярдәм итәргә әзер, бик дустанә мөнәсәбәтләрдә яшибез. Бала рәхәтләнеп уйный йә бүлмәгә кереп тынычта дәресләре белән шөгылләнә. Алар өчен төрледән-төрле мастер-класслар, чаралар үткәрелә. Кечкенә иңнәренә төшкән авырышларны азга булса да онытып торалар монда. Хастаханәдә аларның күбесенең кәефе булмый, төшенкелеккә дә биреләләр, ә Йортка килеп кергәч, үзгәрәләр. Хастаханә белән чагыштыру монда бөтенләй урынсыз. Башка әниләр белән якынаеп бетәсез. Һәрберсенең үз тәҗрибәсе – белмәгәнне

алардан сорыйсың. Үз башыннан үткәннәр генә хәсрәтеңне бөтен йөрәгә белән кабул итә ала. Шәһәрдә дә дусларым бар. Алар да ярдәм кирәкчелегем, дип, гел кызыксыналар. Әмма алар минем хәлне барыбер аңламыйлар. Аңларга да язмасын. Ә монда әниләр берберсенең баласын да күзәтә, ниндидер үзгәреш булса, шундук сизенәләр. «Бүген битенең төсе үзгәргән, табигаттан сора әле, шулай түгелме, болай түгелме», – дип кенә торалар. Янда күнелдәге борчуң хакында рәхәтләнеп сөйләшер кеше булгач, хәсрәтләр дә җиңеләп китә сыман. Балалар да бер-берсе белән бик тиз дуслаша. Алар инде күпне кичергән – үз яшъләренә караганда олырак күренгән көчле балалар. Әйе, кайвакыт бездән дә көчле... Инде кул селтәр чиккә җиткән чакта нәкъ менә балаңның: «Әни, нәрсә булды?» – дип соравы кабат көрәшкәргә көч бирә. Йортта авырлыктар онытылып тора. Биш ел элек дәвалану терапиясе узганнан соң барысы да яхшы иде, әмма быел, егылып, умыртка баганасында компрессион сыну булгач, рецидив башланды. Лиана белән кабат хастаханә юлын таптарга керештек. Кабат химиотерапия билгеләделәр. Алда – ел буена сузылачак дәвалану курслары. Шул вакытка Йорт икенче өебезгә әйләнәчәк инде. Умыртка баганасы сынган баланы 300 чакрым ераклыктагы Лениногорскига алып кайтып, тагын килеп йөрү мөмкин эш түгел. Бу жәһәттән Йорт юл йөрү газлап-ларыннан да коткара. Әни белән алмашлап Лиана янында яшибез. Кечкенә кызым белән әтисе дә киләләр. Аларга монда кунып китү мөмкинлеген бар. Элек хастаханәдә ятканда күбрәк видеоэлемтә аша

гына аралашалар иде. Палатага кереп 15 минут утыру өчен берничә йөз чакрым юл үтү бик авыр. Ә ирем бик сагына Лиананы. Кечкенә кызыбыз уен бүлмәсен бик яратты. Китим, монда калам, дип аптыратып бетерде «Апа, син бит хастаханәдә ятмыйсың», – ди. Яман шеш авыруы онытыла шул монда. Хастаханәгә кереп, бала система астына яткач кына кабат үз уйларыңа чумасың. Бала да аңлай, процедура тәмамлануга ук: «Әни, әйдә, өйгә чыгабыз», – ди. Без монда бер-беребезне жәлләп, жыелышып елап утырмыйбыз. Безгә еларга ярамый. Бары тик яхшыга гына өметләнәргә кирәк. Ә Йорт әнә шул мөмкинлекне дә бирә кебек. Өйдәге кебек гадәти тормыш алып барабыз. Кирәк икән, кухняга чыгып пешеренәбез. Балага өй ризыгы әзерлибез. Аннары бергә утырып ашыйбыз. Ә иң мөһиме – без балалар янында. Әбисе белән калганда да: «Әни, кайчан киләсез?» – дип, көнгә берничә тапкыр шалтырата Лиана. Авыр вакытта әни кирәк шул. Менә шуны аңлап, үз өебездән ерактагы өйне булдырганнары өчен катлаулы авыру белән очрашкан балаларның әниләре исеменнән фонд, республика җитәкчеләгенә зур рәхмәт.

Юлия баласы белән «Гаилә йорты»нда иң беренче яшәүчеләреннән берсе һәм иң озак яшәүчесе дә.



Юлия: «Башка әниләр белән аралашып, сөйләшеп тору да җиңеллек бирә. Дәрәс, дуслашып кына бетәсең – кайтып китәләр. Әлбәттә, алар өчен бик шатмын. Бердәнбер улымның барысы да яхшы булачагына һичшиксез ышанам».



Кызганыч, аңа монда кабат әйләнеп кайтырга туры килгән. Трахейасында кимчелек белән туган улына балалар клиник хастаханәсендә уникаль операция ясыйлар. Бу – Россиядә беренче очрак була. Шулай итеп, Татарстан табиблары сабый гомерен саклап кала. Ул вакытта улы белән ел ярым шушында яши. Бала үсә, мәктәпкә әзерләнәләр, әмма Мәскәүдә ясалган чираттагы операция көтелгән нәтижәләргә бирми. Ярты ел анда ятканнан соң, Юлия Татарстанга кайтаруларын сорый. Һәм менә инде өченче ел алар хастаханәдә. Бала – реанимациядә, ана һәрвакыт улы белән булу өчен монда яши. Бала янына кереп чыгу да аның өчен бәхет. «Гаилә йорты» проектын гамәлгә ашыручыларга рәхмәтем чиксез. Еллар буга Казанда фатир арендап ничек яшәр идең менә?!

Әни кирәк шул! «Әни белән күңелләрәк, рәхәтрәк», – ди әнә йортның зал бүлмәсендәге диванга ятып гаджетлар актарган Әмир дә. «Хастаханә түгел инде бу, – ди

әнисе Гөлнара Бәдашшина. – Без монда беренче тапкыр. Соңгысы да шул булсын иде... Бүлектәге кызлар кызыктырып сөйләгәч, дөвалаучы табибыбыздан монда күчәүләрен сорадым. Нәкъ өйдәгечә яшибез: бөтен уңайлыklar бар. Дөвалау курсларын Республика клиник онкология диспансерында да алабыз. Анда көн саен барып йөрү өчен махсус транспорт билгеләделәр. Йорт булмаган булса, безгә фатирга керергә туры килер иде, ә Казанда ул арзан түгел. Безнең гаиләгә бик зур ярдәм бу. Җитмәсә, тәүлек буга янәшәдә генә табиблар, ярдәм кирәк булганда хәзер килеп җитәләр. Миңа калса, авыруны җиңгәннәр моннан бары тик уңай эмоцияләр белән генә китәдер».

24 гаилә – бер йортта

Гөлнара ханым сүзләре белән килешми мөмкин түгел. Йортка килеп кергәндә үк шуны раслаучы хәл булды. Тирә-ягы балалар уен мәйданчыклары, чәчәк клумбалары белән уратылып алынган ике катлы бинага теләсә кем керә алмый. Фатирга кергәндәге кебек, кыңгырау тәймәсенә басасың. Әнә ишек төбенә кызы белән бер әти кеше килеп басты. Менеджер Гөлизә Кубанычбакова ишекне ачуга, матур итеп елмаеп исәнләштеләр, хәл белештеләр. «Кызы танымыйм инде, ә менә сезне күргәнем бар кебек», – ди Гөлизә. Баксаң, Даша тугыз ел элек монда яшәгән булган икән. Күпме гомер узган, ә Йортны алар онытмаганнар. «Хастаханәгә юл төшкәч, кереп исәнләшергә булдык менә, – ди әтисе уңайсызланып кына. – Без монда озак яттык. Әнисе белән генә дә булды, мин дә килеп,

гаилә белән дә яшәдек. Менә тагын бер кат рәхмәт әйтергә кердек». Еллар үткәч тә шулай рәхмәт әйтергә керүчеләр байтак икән.

Гөлизә безне Йорт белән таныштыра башлады. Монда берьюлы 24 гаилә яши ала. Без килгәндә 18 гаилә бар иде. Алар саны көн саен алышынып тора. Беренче каттагы зур, якты залда балалар өчен төрле бәйрәмнәр үткәрәләр. Волонтерлар килеп мастер-класслар оештыралар. Әниләргә дә кайгырталар: психологик мәктәпләр оештыралар. Беренче катта шулай ук зур аш-су бүлмәсе бар. Анда һәр гаилә өчен киштәләр, табак-савыт бүленеп куелган. Балалары нәрсә тели, әниләр шуны пешереп бирә ала. «Хәтта пирогларга кадәр пешерәләр», – ди Гөлизә. Кухнядан җәйге террасага чыгып утырып иркенләп чәй, кавва эчәргә мөмкин. Шулай ук кер юу машиналары, үтүкләү өстәле булган кер юу бүлмәсе дә бар. Мөмкинлекләре чикле балалар өчен инклюзив бүлмәләр дә беренче катта урнашкан. Икенче катта зур зал, уен бүлмәсе һәм һәрберсендә бәдрәф, душ булган кечкенә «фатирлар». Бар жирдә чисталык. Талгын гына музыка уйнап тора. Залда уңайлы диваннарда утырып телевизор карый, китап укый аласың. Кичләрен балалар кайтып тулгач, Йорт аларның тавышларына күмелә. Йортта яшәүчеләр моңа шат кына. Бала йөгереп уйнап йөри икән, димәк, хәле яхшы – сәләмәтләнүгә таба.

«Могҗизалар бүлмәсе»

Йортта балаларның иң яраткан урыны турында әйтмәдек әле. Монда иң ошаганы нәрсә, дип сорагач, Лиана да: «Могҗизалар бүлмәсе», – дигән иде. Анда уенчылар бик күп, дип аңлатты ул безгә. Күргәч, шаккаттык! Чынлап та, могҗизалар дөньясы икән шул!

– Без бу бүлмәне хәйриячеләр ярдәмендә балалар өчен махсус ясадык, элек менеджерларның ял урыны иде ул, – ди менә инде ун ел буга Йортның «әнисе» булган



директор Юлия Маркова. – Яшәргә килгән балалар теркәлү узганда ук, бирегә кереп, үзләренә ошаган уенчыкны сайлап ала. Шундук күңелләре күтәрелеп китә. Йортның хастаханә булмавын аңлыйлар. Күтәрәнке кәеф дәвалану курслары узганда икеләтә шифа бит ул. Бәйрәмсез яшәгән юк безнең. Балалар үзләренә бикләнергә тиеш түгел. Яңа ел вакытларында безнең монда чын мөгжиза! Өч чыршы куябыз. Көн саен төрле чаралар үткәрелә. Балалар матур күлмәкләрен кияләр. Һәр балага гына түгел, әниләргә дә Яңа ел төнендә ишек төбенә бүләкләр куеп чыгабыз. Баланың гаиләсе, туганнары килеп, табын әзерләп, Яңа ел каршылыйлар. Быел шушы кухняда ун гаилә бәйрәм итте. Бала шул рәвешле гаиләдән аерылмый. Ялларга әти-ләр килә.

Әти-әни янәшәдә булганда...

– Дәваланганда баланың гаиләдән аерылмавы бик мөһим, – ди Юлия Маркова. – Әни – ул аерым бер энергия чыганагы, ул – саклаучы. Әти-әнисе янәшәдә булганда дәвалану вакытларында мөгжизалар да була. Бездә менә улы Әмир белән Юлия яшәдә. Дәвалау фонында баланың анализлары начарланырга тиеш булган. Табиб бу хакта алдан кисәтеп куйган. Әмма күрсәткечләр киресенчә яхшырган гына. Хәтта табиб гажәпкә калган. Баксаң, әтисе алар янына ялга килгән булган икән. Күрәсезме, әти-әниниң үзара гармониядә яшәп, бала янәшәсендә булуы нинди мөгжизалар тудыра.

Ун ел элек «Макдональдс» компаниясенең «Рональд Макдональд» хәйрия фонды ини-

циативасы белән республика житәкчелеге теләктәшлеге ярдәмендә ачылган «Гаилә йорты» шушы вакыт эчендә Татарстан районнарыннан гына түгел, Россиянең төрле төбәкләреннән, якин чит илдән 15 мең гаиләне кабул иткән. 2022 елда тиз туклану рестораны чөлтәре Россиядән киткәч, проектны «Вкусно – и точка» компаниясенең «Семья вместе» хәйрия фонды үз канаты астына алган. Бу фонд «Гаилә йортын» тоту өчен чыгымнарны каплай, шулай ук хәйриячеләр дә даими ярдәм итә. Элек монда бары тик балалары онкология белән көрәшкән гаиләләр генә яшәгән. 2021 елда Казан балалар клиник хастаханәсе каршында Идел бие федераль төбәгендә 100 койкага исәпләнгән Беренче балалар онкология, гематология һәм хирургия бүлгә ачылганнан соң Йортка читтән килеп тернәкләндерү курслары узган гаиләләргә дә кабул ителәр. Хәзер монда килеп китүчеләр саны арткан. Еллар бие яшәүчеләр кимегән, чөнки яңа гематология үзәгендә дә әниләр белән яшәү өчен мөмкинлекләр тудырылган палаталар бар икән.

Йортта иң зур куаныч – балаларның дәваланып кайтып китүе. Ә иң авыры – аларның кире килүе. Димәк, балада рецидив... Баланы югалту кебек ачы кайгыларны да күрергә туры килә монда эшләүчеләргә. Үз фажигаләре кебек кабул ителәр. Әмма бервакытта да күз яше күрсәтмиләр. Алар көчле булырга тиеш. Беләләр: кечкенә генә бер өметкә тотынырга әзер булган әниләр өчен Йорт, аларның жылы сүзләре, мөнәсәбәтләре зур бер терәк. Иң авыр чакта – бер терәк...

Фото: Анна Арахамия



Татьяна ЛАРИОНОВА,
РФ Дәүләт Думасы
депутаты, гаилә, хатын-
кызлар һәм балалар
мәсьәләләре биечә
комитет әгъзасы

Менә инде ун ел «Гаилә йорты» әти-әниләргә, әби-бабайларга бала озакка сузылган дәвалану узганда аның янында булу мөмкинлегә тудыра, авыруга каршы көрәш жинү белән тәмамлансын өчен зур эш башкара. Бу – Татарстан территориясендә гәмәлгә ашырылган Россия өчен уникаль проект.

Аңа ел саен меңнәрчә волонтерлар теләктәшлек итә. Быел балаларга ярдәм итү йөзеннән оештырылган 185 хәйрия проектларыннан 42 миллион сум акча жылып, «Гаилә йорты»на ярдәм итүгә күчәрдә. Әлегә эшләренң нәтижеләлеген күптән түгел Казан Кремлендә оештырылган «Башы һәм ахыры булмаган хәйриячелек...» («Благотворительность без начала и конца...») күргәзмәсе дә раслады. Анда куркыныч диагнозы жинеп өйләренә кайткан, көрәшләрен дәвам иткән гаиләләренң тарихлары белән танышырга була иде. Күңелгә үтеп керерлек тарихлар кеше тормышындагы төп кыйммәтләр – гаилә, мәхәббәт, бер-береңә ярдәм итү, игелек турында уйланырга мәжбүр итте. Һәм, әлбәттә, сәламәтлек хакында! Күргәзмәне 1746 кешенең килеп каравы да очраклы түгел.

«Гаилә йорты» ачылганнан бирле 15000 балага һәм ата-анага ярдәм итте. Якты, игелекле, һичшиксез кирәкле Йорт ул. Бу елларда биредәге кечкенәләр һәм өлкәннәр өчен директор Юлия Алексеевна Маркова кайгыртучан әни булды.

Балаларга ярдәм иткән һәркемгә рәхмәт! Балаларны дәвалаган табибларга рәхмәт! Игелек чынлап та мөгжизалар тудыра! «Гаилә йорты»быз тормышында ул мөгжизалар күбрәк булсын иде!

Гөлизә КУБАНЫЧБӘКОВА: «Азык-төлекне яшәүчеләр үзләре сатып ала. Йортка ярдәм итүче хәйриячеләр дә алып килә. Әле кичә бер гаилә килде менә. Үз йортлары белән яшиләр, бер капчык бәрәңгә китергәннәр».



ЗАМАН ҺӘМ БЕЗ

РЕКЛАМА ХОКУҒЫНДА



Фото: Анна Арахамия

Гөлнур
САФИУЛЛИНА

– Бетон эзерләү – ипи пешерү белән бер ул. Әгәр син компонентларны кирәк дәрәжәдә дәрәс итеп кушмасаң, яхшы сыйфатлы бетонга өметләнмә. Измәң май яккан кебек ягылып тормаса, ташлы булса, аны синнән кем алсын?! Ә моның өчен комың да чиста булырга тиеш, суың да... Ипи салучы һәр хужабикәнең үз сере бит – алар пешергән икмәк тә беркайчан бер-берсенекен кабатламый. Бездә дә шулай... Сатып алучы сиңа матур сөйләгәнгә генә килми. Товарың сыйфатлы булмаса, конкурентлар арасында да үз урыныңны тота алмыйсың. Цемент, ком, су, вак ташны бергә кушып можжиза тудырабыз кебек тоела миңа кайчакта... Рәсүлә Кәшиф кызы ЯРУЛЛИНА (МИҢНЕХАНОВА) – «Бетон116» фирмасы директоры. Безнең республикада бу өлкәдә эшләүче хатын-кызларны санау өчен бер кул бармаклары да житә. Сөйләшкәндә аның холкыңда әледән-әле ир-атларга гына хас ныклык чагылып китүе шуңа күрә гажәп тә түгел. Ныклык, тәвәккәллек, кыюлык, иң катлаулы ситуацияләрдә дә югалып калмау, карарлар кабул итә белү... Бетон бизнесында эшләүче хатын-кыз бары шундый гына була аладыр дияргә ашыкмагыз. Иомшаклык! Нечкә күңел, жыр-моңга мэхәббәт, ихласлык. Менә болары да – Рәсүлә!

МОҢ КУШЫЛГАН БЕТОН

– Рәсүлә Кәшифовна, бетон кирәк!

Аңа һәр иртәне шулай дип шалтыратучыларның кайсына әйтсәң дә, моңа ышанмаячак. «Театр артисты булырга хыялланган?! Әкият сөйләмә!» – диячәкләр. Авылда мәктәп, клуб сәхнәсеннән төшмәгән кыз, чынлап та, документларын Казан дәүләт мәдәният институтына тапшырырга килә. Бар сәләтен ачып сала: гармунда, гитарада уйный, жырлый, шигырь сөйли. «Башлангыч музыка белемең булса да алыр идек, тик син бит сольфеджионың да нәрсә икәннән белмисең», – диләр аңа. Кире борыла, тик хыялыңнан ук түгел әле. Туган якка, – Мамадышка да якынрак булыр дип, Алабуга культура агарту училищесын эзләп таба. Оркестр бүлегендә ун ай бие бик тырышып укый да әле ул. Ә аннары Мәдәният йорты директоры булып эшләүче туганнан туган абыйсы берсендә аны каршысына утыртып сөйләшә: «Сеңлем, уйлап кара әле, кирәкме бу эш сиңа? Гомереңне чынлап та сәхнәгә багышлыйсың киләме?» – ди. Шул вакыт эчтә нидер сүнә... (Ә Алабугада укып йөрүе исә юкка булмый: группашы Мөслим кызы Гүзәленә үзләренә кунакка алып кайта да, абыйсы аңа гашыйк була. Берздан гомерлеккә кавышып та куялар. Рәсүлә анда укымаса, юллары ничек очрашыр иде?!)

Аны гел үзенә тартып торган математика да бар бит әле. Республика олимпиадаларында катнашкан кеше. Хәтерә искиткеч шәп: укытучы алдагы дәрестә сөйләгәнне искә төшерү өчен дәрәслекне ачу да кирәкми Рәсүләгә: сүзен-сүзгә кабатлый ала. Бу юлы ул Казанга «физматка керәм» дип килә. Тик язмыш инде барысын да күптән хәл иткән була...

Документларын тапшырырга барырга чыккан жирдән, нигәдер Даурская тукталышында төшеп калып, Казан кооператив техникумына сугылып чыгарга уйлый ул. Аяклар үзләре алып бара... Керсә, кабул итү комиссиясендә авылдаш кызлары утыра. Икәүләшеп Рәсүләне үгетлиләр: «Син бездә укырга тиеш!» – диләр. Шулкадәр чакыруга каршы тора алмый ул. Гомерендә сәүдә өлкәсендә эшләргән дип уйламаган кеше, аудиторияләрдә дебет-кредитларны өйрәнергә керешә. Ә безздан бу дөнья аңа ошый да башлый!

Техникумны тәмамлауга, читтән торып уку өчен документларын Казан кооперация институтына тапшыра. Эшкә аны юлама белән Түбән Кама районы райпосына жи-бәрәләр: Кама Аланына бухгалтер-ревизор булып барып төшә... Ялларда туган авылына – Ишкигә кайтып йөри.

Рәсүлә Алабугадан абыйсына булачак хатынын «табып кайта», ә аңа булачак ирен – Дамирны, киресенчә, абыйсы «алып кайта». Кыз янып-пешеп печән өеп ятканда кайтып керәләр алар. Ленино-Кокушкинода бергә эшлиләр икән. «Районга эш белән килгән идек, авылга чәй эчәргә генә сугылдык», – диләр. Капкадан инде язмышы атлап кергәннән белми бит: лапас башыннан сикереп төшә дә, кулындагы сәнәген кунак егетнең эченә тери Рәсүлә: «Карагыз, нинди кап-кара болыт килә. Печәнне өеп бетермичә беркая да китмисез!»

Печән өелә. Кара-каршы утырып бер сөйләшмәсәләр дә, үзләре әле сизмәсә дә, егет белән кыз арасында да күзгә күрәнмәс бер жеп сузыла... 1990 ел була бу. Шул елның декабрендә алар инде туй итәләр. Рәсүлә ире янына

Һәр кич саен уйлыым: бүген нинди яхшы гамәл кылдым? Якты эз калдырасым килә...

Ленино-Кокушкинога күчеп кайта. («Кызым Чулпан да егете белән ике ай йөрүгә: «Кияүгә чыгам», – диде. Иртәрәк дия башлаган идем дә: «Әни, ә үзең...» – диде ул. Башка бу хакта сүз кузгатмадык. Аллага шөкер, жиденче ел матур гына яшәп яталар әнә».)

– Яшермим, миңа гаиләдә күбрәк локомотив урынына булырга туры килде. Әмма кем тормышны алып бара, кем рульдә басып тора, анысы мөһим түгел бит. Иң мөһиме – мәгънәле итеп алып барсын ул аны...

Туксанынчы еллар. Яртышар ел хезмәт хакы ала алмаган вакытлар. Рәсүлә завхоз булып эшләгән мәктәптә дә бирмиләр аны, Дамир эшләгән фабрикада да. СПТУның тулай торагында яшәп яткан чаклары. Өстәлләре дә, урындыклары да, тимер караватлары – барысы да хөкүмәтнеке. Гаилә инде ишәйгән – кызлары Чулпан да туган. Ирле-хатынлы икәү утыралар да уйлылар, нәрсә эшләп карарга, диләр. Кемдер дунгыз симертеп сата икән, әллә соң шуңа тотыныргамы?

Башкалар итне әзерләү конторасына гына тапшыра, анда итнең килограммын 2 сум 50 тиеннән алалар. «Базарга барып үзегез сатып карыйк әле», – ди иренә Рәсүлә. Бу – аларны эшмәкәрлекнең шушы юнәлешенә әллә ничә елларга алып кереп киткән жөмлә була. Хәер, ул чакта эшмәкәр дигән сүз дә юк бит әле.

Базарда ул чакта итнең килограммын биш сумнан сата алар. Авыр, мәшәкатчеле юл, әмма отышлырак бит. Башта симертергә биш-алты дунгыз баласы гына алалар, аннан дунгызларны КАМАЗ машинасы белән төяп кайталар. Икесе дә эштән китә. Хәер, Дамирның фабрикасы инде бу вакытта банкротлыкка чыга. Башта итне халыктан үзләре жыеп йөриләр, аннары халык аларга үзе китерә башлый. 1994 елда машина алалар – эш күпкә жиңеләя. 24 квадрат метрлы тулай торак бүлмәсеннән үзләре сатып алган ике бүлмәле фатирга күчәләр.

– Итне саклау өчен инде зур-зур суыткычлар алып куйдык. «Сытый папа», «Таттелеком», «Модная семья» кебек оешмалар белән хезмәттәшлек итә башладык. «Бәхетле» кибетенең ачылган гына чагы – аларга ит китерәбез. Мөслимә Хәбриевна акчаны әле чутлап үзе биреп жибәрә... Әллә ничә урында сүдә итү нокталарыбыз, сатучыларыбыз бар. Улыбыз Салават туды, яшәр өчен коттедж сатып алдык. Читтән караганда эшебез дә, тормышыбыз да гөрләп бара! Әмма ит белән эшләүнең авырлыгын үзе бу өлкәдә кайнаган кеше генә белә. Кайчак итне машинага елый-елый тейи идем. Югары белемне шуның өчен алдыммы дип... Машинада папка гына йөртер көннәр булырмы, дия идем...

Ә ул көн килә. Ит дефицит товар булудан туктый – аны бөтен жирдә сата башлыйлар. Бу бизнес белән шөгыйләнүнең инде кызыгы да, төме дә калмый. Язмыш исә Рәсүлгә яңа ишеген ача.

Бер танышы аны көтмәгәндә төзелешкә эшкә чакыра. «Безгә коммерческий директор кирәк», – ди. Акча саный белә бит Рәсүлә – ризалаша. Тик компьютерны белми булып чыга. Һәр кичне эштән елап кайта. Авырлыктар жиңәр өчен бит алар – өйрәнә.

Ә аннан XXVII Бөтендөнья жәйге универсиадаһның бездә үтәчәге билгеле була һәм Казанда зур төзелешләр башлана.

– Эшкә килгәндә бетонның нәрсә икәннән дә белми идем. Чынлыкта аның иттән бернинди аермасы юк булып чыкты: ит – бозыла, бетон кага. Икесен дә тиз урнаштырырга кирәк. Универсиада белән бәйлә төзелешләр башланды: иртәнге биштә өйдән чыгып китәм, төнге унда кайтып керәм. «Казан-Арена» стадионын, Казан метросын, юллардагы «киселеш»ләренә төзү эшләрен бетон белән без тәэмин иттек.

2018 елда Рәсүлә Яруллина инде үз фирмасын ача. Ул житекләгән «Бетон116» фирмасы бүген «АПЕКС», «МБМ СТАБ», «АкБарс Питрәч», «Баут-Снаб», «Тат-Автодор», «Казметрострой», «АК таш», «Татинвестстрой», «МосСпецСтрой», «Башпромгидрострой», «Дорхан», «М. Горький исемендәге Яшел Үзән заводы» кебек зур оешмалар белән хезмәттәшлек итә. Заводлары да инде берүе генә түгел. Лизингга байтак транспорт алганнар – үз автопарклары бар. Кул астында инде йөзгә якын кеше эшли. Рәсүлә Кәшиф кызы үзен хәзер бу бизнестан башка күз алдына да китерә алмый. Бетон турында да бик күпне сөйли ала ул. Сүз уңаеннан, кешелек дөньясы бетон белән инде алты мең елдан артык таныш. Аның иң беренче үрнәкләрен борынгы Римда ук кулланганнар. Дөрөс, Рим империясе таркалгач, аны онытып торалар – кабаттан XIX гасырда гына искә төшерәләр. Иң кызыгы: кайчандыр бетонны салу өчен махсус жайланмалар булмаган: аны... аяк белән таптаганнар. Һәм моны хатын-кызлар башкарган!

– Коллективымдагыларга иң зур таләп – эшкә соңга калмау. Үз-үземә куйган иң зур таләбем дә шул... Барасы жиргә сөйләшкән вакыттан соңга кала башласам, минем өчен дөнья бетә! Бетон – вакытны дөрөс бүлүгә өйрәтә. Без заказны вакытында үтәмәсәк, башкаларның да вакытын урлаган булабыз. Төзелештә кирәк булган материаллар арасында лидер ролен үти бетон: ул төзүчегә барып



Конкурентларыбыз? Әлбәттә, күп! Алар булмаса эшләве кызык та түгел бит.

житми икән, эш туктый... Безне күпләр сүзөбездә тора белгән өчен сайлый. Була, дип әйтәм икән – мин аны эшлим... Мәктәптә укыганда «Таш астыннан чыккан Шәмсенур» дигән спектакль куйган идек без. Мин анда Шәмсенурны уйнадым. Бик еш искә төшерәм бу рольне. Һәм үземне нәкъ менә таш астыннан чыккан Шәмсенур итеп күз алдыма китерәм. Тирә-юнемдәгеләр дә минем турында шулай ди. Күп вакыт елмаеп йөрсәм дә, минем белән житди булырга кирәген дә беләләр. Бизнеса шактый кырыс икәнәмне дә...

Шушы урында бизнесы турында сөйләүдән туктап, ул кинәт балачагына кайта.

– Бик авыр тормышта үстем мин. Мәрхүм әтием әйтмешли, авылда ике хәерче булса, шуның берсе без идек...

Рәсүләнең әтисе Кәшиф абый әнисенә бер генә бала булып үсә. Мамадыш районының алар яшәгән Түбән Ушмы авылында бер туганнары да булмый. Рәсүләнең әнисе исә берничә чакрымдагы Ишки авылыннан. Анда – әнисенәң абыйсы, апасы, энесе. Туганнар белән бергә яшәргә җиңелрәк булыр дип, Мәфрүзә апа ирен үзенә туган авылына күчәргә күндерә. 1970 елның апреле була бу. Күчереп салу өчен йортларын сүтәләр, үзләре мунчага күченәләр. Һәм нәкъ шул көннәргә берсендә Кәшиф абый колхоз председателе белән сүзгә килә: аны кулга алып, биш елга төрмәгә утыртып куялар. Төрәзсә җиргә сеңгән иске мунчада әниләре, әбиләре һәм берсеннән-берсе кечкенә биш бала кала. Алтынчысы тиздән туарга тиеш... Чәчү беткәч, Ишки колхозы Мәфрүзә апага ашламадан бушаган складны бирә. 3х4 зурлыгындагы кечкенә генә склад була ул. Ут кертелмәгән. Һәр тактасына ашлама исе сеңгән... Күчкәндә авыр күтәргәндер инде – Мәфрүзә апаның алтынчы баласы вакытыннан алдарак туа. Кечкенә кызга Рәсүлә дип исем кушалар. Шәфкать туташы килсә дә: «Бу складта яңа туган бала озаң яши алмас», – дип, аларга кереп тә тормый – прививкалар да ясамый. Ә сабың үлми! Аммиак исе киенәргә сеңә: Рәсүләнең апа-абыйларын мәктәптә иң арткы парталарга утырталар, алар янына классташлары түгел, хәтта укытучылар да килми: дәрес сорамайлар, билгә куймайлар... Беркөнне фермадан сенаж чабып кайтышлы, Мәфрүзә апа мәктәпкә керә һәм директорның өстәленә балтасын куя: «Нигә минем балаларның көндәлекләрендә бер билгә дә юк?» – ди...

Балаларыңны интернатка бирик дип киләләр аңа. «Юк, алты баламның берсен дә бирмим! Аларны үземнән аермыйм!» – ди әниләре.

Склад ишеген ачуга – урам. Яңа үрмәли башлаган Рәсүлә кайчак ишекне ачып урамга да чыгып киткәли. Аны шуннан – кардан табып керәләр. Карават астыннан – күсе тишегеннән тартып чыгаралар.

Икенче жәйгә инде сүткән өйләрен алып килеп күтәрәләр. (Соңрак янғын чыгып, ул өйләре янып китә аларның – андый хәсрәтне дә кичерәләр.) Өч ел ярымнан әтиләре дә кайта. Рәсүлә аңа әле бик озаң «абый!» дип дөшә...

– Мин һәрвакыт яшәргә тырышып яшәгәнмендер. Балачакта, дим... Аннан – мәктәптә. Көтүче кызы дип кенә караучылар күп иде бит... Кая барсаң да, кара сакалың үзеңнән калмый, диләр. Мин моның киресен

исбат итәргә теләдем. Шуңа күрә хыялым белән түгел, ә максат белән яшәдем.

Жыр, музыка, шигырь – болар Рәсүләнең икенче дөньясы. Күпләр белми, күрми торган дөньясы. (50 яшьлек юбилеен уздырганда, бер мәлне кулына гармун алып, кунаклары каршында җырлап җибәрә ул: «Яшәгән саен яшисе килә, / Яшисе килә, сез дуслар белән... «Рәсүлә, булдыкыгыңны белә идек, тик гармунда да уйнарың дип көтмәдек», – диләр табындагылар.)

– Тормышымда җыр, моң булмаса, яши дә алмас идем. Кайчак күңелгә тия торган шигырьләрен укыйм да елыйм. Бушанып калам... Эштә проблемалар күбәеп киткән көннәрдә, кич өйгә кайткач, икенче катка менәм дә, бүлмәгә бикләнеп гармун уйнайым. Бармакларым талгачы уйнайым...

Ә кайчак... Кайчак аның бар нәрсәне читкә куеп торып, Уфага – театр карарга чыгып киткән чаклары да бар. Бер кичкә! Спектакльдән соң Фидан Гафаров, Нурия Ирсаева, Светлана Хәкимовалар белән төне бие җырлашып утырыр өчен. Ул Фәнис Яруллин, Шәмсия Җиһангирова шигырьләрен ярата. Әнгам Атнабаев иҗатына гашыйк! Хәния Фәрхи җырларын бертуктамый тыңлый ала. Аның якын дуслары арасында – җырчылар, композиторлар. Ул сине яттан шигырьләре сөйләп шаккатыра ала.

Туена апасы белән жинәсә баян бүләк итә аңа. Рәсүлә шунда ук баянны футлярыннан чыгарып, туй күлмәгеннән килеш уйнай да башлый. Җырын иренә багышлый: «Гомер юлын бергә башлаганбыз, / Ахыргача бергә үтик без...» Хәзер Дамирына башка җыр җырлый инде ул: «Синең кулда минем язмышым, / Кичерә күр – булса ялгышым. / Кире какма – мәрхәмәтле бул, / Жан эрерлек мөхәббәтле бул». Бергә эшли алар. Аңлашып эшлиләр, аңлашып яшиләр. Ир – хатынын хөрмәт итә, хатын – ирен. Кызлары Чулпан инде кияүдә, уллары Салават өйләнгән. Гаилә ишәйгән: уллары кебек кадерле кияүләре Айдар, кызлары кебек якын киләнгәнә Эльвира бар. Балдан татлы ике онык бар!

– Әгәр картаймыш көнемдә балалар мине күтәрәп йөрсен дисәм, аларны хәзер үзем күтәрәп йөрергә тиешмен. Аңлайсыздыр, матди кыйммәтләр турында әйтүем түгел... Гомумән, яхшы гамәлләр күбрәк кыласым килә. Балаларым, тирә-юнемдәгеләр, авылдашларым өчен... Матур картлыкны көтәм. Картлыгыбызда Ак әби һәм Ак бабай булып балалар, оныклар кадер-хөрмәтәндә яшәргә хыялланам...

Хыяллар... «Сәнгать юлыннан китмәгәнәм үкенәм. Ул минекә булган... Әгәр кешегә ике гомер бирелсә, мин, әлбәттә, сәхнәгә сайлар идем», – ди ул. Бүген исә Рәсүлә бетон белән моңны бергә кушып яши. Шулай эшли! Аның фирмасы әзерләгән бетон составы гел бер компонентка баерак.



«КҮҢЕЛЕБЕЗ, ИӨРӘГЕБЕЗ БЕЛӘН ТЫРЫШТЫК...»

Язучы Ләбибә Ихсанова...

Ә минем өчен гап-гади әни иде ул! Хәер, юк, без бит өчөбез дә аның язучы икәнән үзөбезне белә башлаганнан бирле аңлый идек. Әни диюгә, хәтеремдә балачагымдагы бер күренеш жанлана. Мин иртән мәктәпкә жыенам. Ә әни инде әллә кайчан торган – язып утыра. Ул инде үз дөньясында... Аның һәрвакыт язган геройлары, әсәрләре эчәндә яшәве безгә сер түгел иде. Мәктәптән кайтып кергәндә әни инде язып ары-

ган – ятып тора: тирә-юне исә язылган кәгазь битләре белән тулган...

Энеләрем Әнвәр белән Әнәскә һәм миңа ике зур язучы гаиләсендә үсәргә насыйп булды. Әтибез шагыйрь Шәрәф Мөдәррис белән әни сугыштан соң таныша. Әниң Казан дәүләт университетының география факультетында укып йөргән чагы була бу. (Шулкадәр кызыксынучан кеше укырга тагын кая керсен инде?!) Әмма инде аңа язучы куәсе дә салынган була. Татар бүлегендә белем алучы кызлар

«Без икебез дә гомеребезне кеше жанын тәрбияләүгә багышладык...» Ничекләр дәрәс әйткән бу сүзләрен Ләбибә апа! Аның «Робинзоннар лагеренда», «Космонавтлар урамы», «Жир астында жиде көн», «Авылдашлар», «Наил һәм Фаил» повестьларын гына исә төшерегез! Ләбибә Ихсанова кебек бөтен ижатын балаларга гына багышлаган язучылар күп түгел. Китапларының тиражы миллионга якын! Ул – ТАССРның һәм СССРның атказанган мәдәният хезмәткәре, А. Алиш исемендәге бүләк иясе. Ә Венера Ихсанова – журналист, публицист, Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре. 28 ел баш мөхәррир булып тора, шуның унбер елын – безнең «Азат хатын»да. Алар – бертуганнар: Киров өлкәсенең Нократ Аланы районында, Түбән Шән авылында туып-үскәннәр. Татар әдәбияты, татар матбугаты тарихында тирән эз калдырган ике зур шәхес. Аларның ун ел аерма белән нәкъ икесе бер көнне – 23 августта дөньяга килүләрендә дә ниндидер бер хикмәт бар кебек. Быел Ләбибә Ихсанованың тууына – 100, Венера Ихсанованың тууына 90 ел тулуны билгеләп үтәбез. «Күңеләбез, йөрәгебез белән тырыштык. Балалар – әхлаклы, тәрбияле, ил тотрыклы булсын дип тырыштык», – дип язган үзләре хакында Ләбибә апа. Аларның тырышлыклары жылгә чәчелмәсен иде...

Ә хәзер истәлекләргә күчик.

белән бер бөлмәдә торуы да үз ролен уйнагандыр: университетның әдәби түгәрәгенә йөри башлый ул. Шигырьләр яза.

Алар әти белән бер-берсен бик яраталар иде. Хәтта безгә – балаларга да сизелә иде ул! Әти сугыш кичкән, фронтта авыр яралар алган: бик еш башы авырта, кан басымы күтәрелә иде. Берсендә барыбыз бергә бакчабызга барабыз шулай. Яз көне бу. Безнең бакча башында жәен кечкенә генә булып агып яткан елгабыз шак-

тый киңәйгән. Халык, аны үтеп чыгар өчен, такталардан тар ғына басма салган. Мин дә, малайлар да тиз генә йөгердек тә чыктык басмадан. Ә эти, булмый, башым әйләнә, ди. Эни шунда аяк киemen салды да, боз кебек салкын суга кереп, әтине кулыннан тотып, теге тар басмадан житәкләп диярлек чыгарды...

Эни дигәч, иң элек аның тәмле ризыклары искә төшә. Аш-суга бик оста иде ул! Камыр ризыклары – бөлеше, өчпочмаклары шундый уңа иде. Кишердән дә менә дигән торт ярый белә иде эни. Безнең өй кунаклар белән һәрвакыт туп-тулы булды! Монысы да балачакның онытылмас хатирәсе... Әмәт тавы бистәсендә әти үзе йорт житкезеп керә. (Кулы эш белә иде аның! Без ул ясаган агач бишекләрдә үстек. Өебездә ул чакта ук түшәмгә кадәр житкән шкаф-купе бар иде. Һәм ул әти жыйган китаплар белән тулы иде. Соңыннан эни аларны өебезгә бүлдә.) Кысан фатирга караганда, безнең өйдә жыелу язучыларга рәхәтрәк булгандыр, күрәсәң. Әниемнең тәмле ризыклары да тартып китергәндер. Атилла Расих, Зәки Нури, Сибгат Хәким, Абдулла Әхмәт, Фатих Хәснә... Гариф Ахунов, Шәүкәт Галиевлар – әниемнәрнең гаилә дуслары. Бергә жыелалар, сөйләшәләр, кызып-кызып бәхәсләшәләр... Аккош күлендә язучылар дачасында яшәгәнөбезне хәтерлим. Хәсән Туфан белән күрше бүлмәләрдә! Бер ягыбызда – Нәби Дәүли, икенче якта – Зәки Нури...

«Көмеш елга» китабы русча басылып чыккач, әнине СССР Язучылар берлегенә алдылар. Әти бу вакыт күптән ул берлектә әгъза, инде Мәскәүдә Максим Горький исемендәге әдәбият институтын тәмамлап кайткан иде. Ул сессияләрдә чакта әнинең өч бала белән дөнья көтүенә һәм ижат итәргә дә өлгерүенә шаккатарсың. Әмма мине әнидә иң шаккатырганы – аның сабырлыгы иде.

Әтине мәңгелеккә югалткан көн. Мин ул иртәне әнинең тыелып кына елаган тавышына уяндым. Беркайчан еламаган эни елый! Әти сузылып яткан, ә эни аның янына утырган да башын үзенең кулларына салган... «Ни булды, эни?» – дим. «Әтиегез

Әти аңа берсендә: «Сиңа проза язарга кирәк, ул синең яхшырак килеп чыга», – ди. Әни аның бу киңәшенә колак сала һәм ялгышмый.

үлдә...» – ди. Әнигә бу вакыт нибары 39 яшь! Күтәрелеп бәрелмәде, жирләр тырмады. Миңа – иң олыбызга 13 яшь, Әнәскә әле 8 дә тулмаган...

Без бик иртә мөстәкыйльлеккә өйрәндек: эни бит гел эштә иде. «Пионер» («Ялкын») журналында – баш мөхәррир, Татарстан китап нәшриятында – редактор, «Казан утлары» журналында җаваплы сәркатип вазыйфаларын башкарды. Ижтимагый эшләрдән бушамады: Татарстан Язучылар берлегенә идарә әгъзасы иде. Казан шәһәре Советында депутат булып та торды. Һәм ул бертуктаусыз яза иде! Аның өйгә: «Китабым чыкты, балалар!» – дип, кайтып кергән көннәре истә. Безгә бүлөләр белән, торт белән! Әтинең исән чагында: «Вәт, молодец!» – дип, аны мактавын да хәтерлим әле... Әти белән әнидә – гап-гади авыл балаларында кайдан килгән бу талант, бу сәләт? Бу сорауга гомер буге җавап эзли. Әти фронтта үзлегеннән немец телен өйрәнә, тәржемәче булып эшли. Казанга кайткач, инглиз теле өйрәнергә керешә. Бернс, Гете, Шиллер әсәрләрен татарчага тәржемә итә. Шекспирны турыдан-туры тәржемә иткән шагыйрь безнең татарда башка юктыр... Ә әнинең «Саралан малайлары» рус, украин, эстон, чуаш, башкорт телләренә тәржемә ителде. Эни янына кунакка украин язучылары килде. Ул Башкортстаннан Мостай Кәрим кебек зур язучылар белән аралашып яшәде. Һәм... безне үстерде! Өебезгә дә югары белем бирде. Мин Казан дәүләт педагогика институтының чит телләр факультетын тәмамладым, Әнвәр – тарих, ә Әнәс юридик факультетта белем алды. Кызганыч, энеләрем исән түгел инде. Эни Әнвәрне югалту ачысын да кичерергә өлгерде. Ул гомер буге алар гаиләсе белән бергә яшәде, бу хәсрәт аңа икеләтә авыр булды. Малайларны ярата иде ул! Кечкенәдән ир балалар арасында уйнап үсәргә туры килгән аңа. «Мин –

малайлар язучысы», – дигән сүзгә дә бар әнинең. Гомумән, балаларны шундый яратты ул! Безне дә, туганнарныкын да, күршеләрнекен дә... Оныклары тугач, шуңа да бик теләп алар дөньясына чумды. Безнең өчен тау булып баса ала иде эни! Институтка керергә имтихан биргәндә В. Маяковскийның «Владимир Ильич Ленин» поэмасын сайладым. Ике язучыдан туган бала бит – кинәнен яздым. Имтихан нәтижәләрен карыйм: фамилиям янында сорау билгесе тора. Эни институтка үзе китте. Деканга кереп, иншамның әйбәт язылганын раслаган!

Бик чибәр иде безнең эни. Чын хатын-кыз! Шулкадәр мөлаем. Типтигез телләрен күрсәтеп елмайса, аңа берәү дә битараф калмагандыр. Яп-яшь килеш тол калгач, әнибезгә күз төшерүчеләр булгандыр, әлбәттә. Безгә сиздермәде. Бер очракны соңыннан Венера апа ғына әйтте. Әллә Швеция, әллә Швейцария илчелегендә эшләүче бер якташы тәкъдим ясаган булган аңа. Балаларың белән бергә алып китәм, дигән. Эни ризалашмаган, безгә әйбәт әти була алмас дигәндер инде.

Эни бик күп укый иде. Ничә карасаң да, аның кулында яңа китап булды. Шундый изге күнелле иде ул – аның, мөгаен, тормышта дошманнары бөтенләй булмагандыр. Йомшак кеше иде. Безгә киңәшләрен дә ничектер йомшак итеп әйтә иде ул: сиздермичә, көчлөп такмыйча. Әмма шундый үтемле итеп!

Венера апа белән эни гомер буена бик якын булды. Язганның иң элек аңа укытты. Венера апа да күп вакыт эни белән киңәшләшә иде. Яп-яшь килеш Казанга эни канат астына килеп кергән бит ул, бездә торып укыган. Әмма аларның якынлыгы – туганлык якынлыгынан өстенрәк иде.

Эни бәйрәмнәрдә бөтен туганнарны бергә җыярга яратты. Без бу традицияне бүген дә саклыйбыз.

Әлфия МИНҺАЖЕВА.

Эшкә килеп керүгә, барысын да йөздән аңлый иде ул. Шунда ук бүлмәсенә чакырып кертә. һәрвакыт сабыр ғына тыңлый, акыллы киңәшләрен бирә.

Венера апа...

Казан – безнең хыял иде бит ул. Тик имтиханнан биреп, университетка керсәм дә, бер ел ғына укып калдым. Әниләр өй салырга керештеләр, һәм миңа, читтән торып уку бүлегенә күчеп, Ижевскига кайтып китәргә туры килде: китапханәче булып эшли башладым. Әмма язмышым инде башкала белән бәйләнгән булган икән: беренче сессиягә баруга ук булачак ирем белән таныштым һәм берничә елдан кабат Казанга күчеп килдем. Инде бөтенләйгә! Үзе өчен генә булса да шигырьләр язгалаган кешене, әлбәттә, әдәбият-сәнгать дөнәсыя үзенә тарта. Эх, чын язучылар, шагыйрьләр белән аралашып эшләсәң иде ул! Тәвәккәлләдем: хыялымны учларыма кысып, туп-туры газета-журналлар нәшриятына юл тоттым. Кайсы редакция ишеген шакырга дип аптырап торганда, яныма һич көтмәгәндә бер яшь ханым килеп басты. «Казан утлары» журналында техник хезмәткәр булып эшләүче Тәслимә булып чыкты ул. Эш эзләвемне белүгә: «Әйдә, мин сине бер редакциягә алып керәм», – дип ияртеп тө китте. Без «Баш мөхәрир Венера Фәйзовна Ихсанова» дип язылган ишекне шакыдык. Яңа танышым: «Венера апа, менә сезгә бер кыз алып кердем. Эш эзли... Сөйләшеп карагыз әле үзе белән», – диде дә кире борылып чыгып та китте.

Түрдә утырган бик чибәр, жылы карашлы ханым белән икәү генә калдык. Ул жайлап кына сүз башлады – бер-бер артлы сораулар бирергә кереште. Ахырдан: «Сеңлем, дәрәсән әйтәм, бу урынга кандидатуралар күп. Өч көннән җавап бирермен», – диде. Сөйләшеп бетергәч, мине хәтта озата чыкты!

Ул вакыт бит әле телефоннар юк – өч көн узгач, редакторның нәрсә хәл итүен белергә дип кабат редакциягә килдем. Мине монда сөнечле яңалык көткән икән. Венера Фәйзовна:

«Бик ипле балага охшагансың, күңеләмә хуш килдең, иртәгәдән эшкә чык», – димәсенме!

Шулай итеп, «Азат хатын» журналының хатлар бүлегендә эшли башладым. Гомер буге әнием алдырган, әнием укыган журнал бит бу! Безнең вакытта телевизорлар әле юк иде, газета-журналлар укып, радио тыңлап үстек.

Минем вазыйфам редакциягә килгән хатларны почтадан алып кайту, теркәү, бүлекләргә тарату иде. Урыным – кабул итү бүлмәсендә. Әмма беренче эш көнөндә үк Венера Фәйзовна яныма чыкты да: «Балам, син кабул итү бүлмәсендә утырасың – журналның йөзе булырга тиешсең. Редакция ишеген ачып кергән һәркемнән ягымлы карашыңны жәлләмә. Аннан кайнар чәй ясап бир. Чәй эчкәч кешенең теле ачыла – ул күңелендәгән бушата. Шуннан соң инде аны йө бүлеккә озатырсың, йө миңа – редакторга кертерсен. Редакциягә килгән һәркем мондагы жылылыкны тойсын», – диде. Аның бу сүзләре озак еллар журналда эшләү дәверендә һәрвакыт минем эш девизым булды.

Эшкә мин бик тиз өйрәндем. Иң беренче булып киләм дә, самавырни чыжлатып жибәрәм, аннары инде килгән хатларны укырга утырам. Ә ул чакларда «Азат хатын» журналына көн дә бихисап күп хат килә иде. Һәркайсын укып чыгарга, исәпкә алырга, кайсы бүлеккә бирергә икән хәл итәргә яки җавап язарга кирәк. Ачылган хатлар белән иң элек Венера апа үзе таныша. Һәрберсе белән! «Зәлидә, һәр хатта кеше язмышы, бер генә хатны да игътибарсыз калдырырга ярамый», – дип өйрәтте ул мине. Шул хатлар аша күпме кеше язмышларын күңелдән уздырдым, редакция исемнән төрле юллар эзләп, аларга ярдәм кулын сузарга

тырыштым. Кешегә ярдәм иткәч, жаным жырлый дип әйтүем шул вакытлардан калды.

– Зәлидә, мин сине Мөкәррәмә исемле бер укытучы турында язарга жибәрәм. Язмаңны журналның сентябрь санына өлгертергә тиешсең, – дип каршы алды мине бер көнне Венера Фәйзовна.

Югалып калдым. «Минем бит мәктәптә иншадан кала башка нәрсә язганым юк. Бармыйм, Венера апа, булмас ул миннән», – дим. «Кайчан да булса бер тотынырга бит инде. Мин сиңа ышанам, бар, яз», – дип кырт кисте ул.

Редакциядә Габдулла Шәрәфи, Мәдинә Маликова, Сәйдә Зыятдинова кебек язучы-журналистлар эшләгән чор бу. Кайберләре инде әллә ничә китап авторы. Шулай булгач, минем курка калуым аңлашыладыр... Ә Мөкәррәмә исемле ул беренче героемны һич онытасым юк. Казан үзәгендә урнашкан иске баракта яши булып чыкты. Барып кергәч шаккаттым: карават белән өстәлдән башка берни сыймаган кечкенә генә бүлмә. Стенага беркетелгән иске шкафлар тулы китаплар бар тагын. Бөтен Казанга атаклы укытучының шундый шартларда яшәве бик гажәпләндерде, әлбәттә... Тәүге каләм тибрәткән бу язмам «Азат хатын» журналында басылып та чыкты. И-и, ул чакта сөенгәннәрем. Күктән төшкән зур бәхеткә ия булдыммыни?! Миннән бигрәк Венера Фәйзовна үзе сөенде бугай. Беркөн килеп, Исламия Мәхмүтова, Гөлнәра Зиннәтуллина кебек шәхесләр белән әңгәмә корырга, журналның аерым кушымталарын алып барырга жөрәт иткәнмен икән, мин моның өчен аңа рәхмәтле.

Әни кеше балаларының килчәген кайгырта, аны балаларның үзләреннән яхшырак күрә бит – Венера Фәйзовна да шулай иде. Беркөнне ул үзенә чакырып кертте дә: «Редакциягә Киндерле станциясендә бакча участкалары бирәләр. Исемлеккә сине дә яздым, тиздән бакчалы булырсың», – диде.

Бакча?! Нәрсәгә ул миңа? Бөтен балачагым кыр кадәр бәрәңгә бакча-сында эшләр, яшелчәләргә сибәр өчен коедан су ташып үтте. Ике зур мичкә гел тулы торырга тиеш иде... «Кирәкми безгә бакча, Венера апа...» – дип әйтә башлаган идем, ул мине бүлдерде: «Ашыкма әле алай дияргә. Башта агачлар гына утыртыр-сыз. Тора-бара «әле ярый алдык», дип тә әйтерсез... Исемлектән сызмыйм!» Шулай итеп, бакчалы булып куйдык. Башта, чынлап та, агачлар гына утырттык, сарай төзеп куйдык, аннан инде йортка тотындык... Барысы да нәкъ ул әйткәнчә булды. Утыз ел буге шул бакчада жиләк-жимеш, яшелчә үстердем. Кызларым һәм оныкларым бакчада – табигать кочагында рәхәтләнеп уйнап үсте.

Һич көтмәгәндә Венера Фәйзовна миңа... коммунистлар партиясенә керергә тәкъдим итте. «Син хәзер журналыбызның тулы хокуклы хезмәткәре, партиягә керергә үзем әзерләргән. Менә сиңа брошуралар, укый тор», – диде. Бүтәнгеләр монның минем өчен нинди зур яңалык булуын күз алдына да китерми. Аннан бигрәк, гаять зур җаваплылык иде бу! Ул чорда партия оешмасына һәркемне бик вак иләк аша үткәреп кенә алалар иде. Мин моңа лаекмы, юкмы, дим, борчылам, үзем әзерләнем... Һич онытасым юк: партия райкомынан имтихан биреп кайтуымны редакциядә самавыр куеп, чәй табыны әзерләп каршылаганнар иде. Нинди матур мизгелләр! Венера Фәйзовна үзе тәкъдим иткәч, мин аның ышанычын акларга, «Азат хатын» журналы партия оешмасының бик намуслы коммунисты булырга тырыштым. Барыбыз да ул чакта берәз беркатлырак булганбыз бугай...

Искә төшерәм дә елмаям: бактың исә, хатын-кыз буларак матур киенергә дә мине Венера Фәйзовна өйрәткән икән бит! Бервакыт журналда басылып чыккан язмам өчен гонорар алган көнне: «Менә бу акчага бүген өйгә кайтышлы кибеткә кереп үзегә бер матур күлмәк ал, иртәгә эшкә киеп тә кил», – диде. Ул куш-

канча, кайтышлы ук кибеткә кердем. Тик керүгә күзем күлмәккә түгел, ә бик матур пеньюарга төште. Сирень төсендә иде ул. Без бит авыл балалары, мондый нәрсәләр күргән түгел. Андый хыялым барлыгын да белмим. Әмма пеньюарны алдым мин! Икенче көнне күрсәтергә дип редакциягә дә алып килдем. Минне коцаклап, башта рәхәтләнеп көлдә Венера Фәйзовна. Яратып, якын итеп көлдә... «Икенче гонорардан, һичшиксез, күлмәк алып киям», – дип аклангандай басып торуым бүгенгедәй истә... .

Кабул итү бүлмәсендә утыргач, бөтен редакция үч төбәндәге кебек күренә: журналистлар баш мөхәррир бүлмәсенә эш белән генә түгел, кайчак күңелләрен бушатырга да керә. Һәм аннан тынычланып чыгалар. Венера Фәйзовнага бик күпләргә серләре сыя иде. Һәм ул беркайчан беркемгә ул серләрен чыгармады.

Мин дә күпме эчәменә бушаттым аңа! Әнигә дә белгертмәгән никадәр серемне сөйләдем. Дөнья булгач, берәүнең дә тормышы айкалмый-чайкалмый гына тормый бит инде ул... «Гаиләңдә булган хәлләрне кешеләргә сөйләмә. Авызың тулы кара кан булса да, төкермә, чыда. Сабырлык – гаилә тормышының нигезе. Бар да узар, жайланыр», – ди. Гаилә мәсьәләләренә кагылганда, «Азат хатын» журналында хатын-кызлар өчен басылган һәр киңәш тә сабыр итү турында иде. «Гомумән, хатын-кыз журналистикасының нигезенә тәрбия сүзе салынырга тиеш», – дия иде Венера Фәйзовна.

Шулай бервакыт редакциядә чәйләп утырганда: «Әх, әнкәйнең мичтә пешергән кайнар бәлешен сагындым», – дидем. Әгерҗе районының Исәнбай авылынан мин. Республиканың иң ерак районнарының берсе! Ул чакта авылга кайтып килүләр мең газап иде... Икенче көнне Венера Фәйзовна редакциягә шакмаклы эскәтергә төргән зур бер төенчек күтәреп килеп керде. «Зәлидә, менә иртүк торып бәлеш

пешердем. Әле кап-кайнар... Бар, кызларны чакыр, бергәләп бәлеш ашыйбыз да, аннары планерка үткәрербез», – диде... Ул бәлешнең төме әле дә авызда...

Бөтен татар дөньясына таралучы журналның баш мөхәррире булу – зур вазыйфа. Венера Фәйзовна «Азат хатын»ны житәкләгән елларда – ә ул бездә 11 ел эшләде – Мәскәүдә хатын-кызлар комитеты эгъзасы булып торды. Барган саен аның рәисе Валентина Терешкова белән очрашуын әйтә иде. Татарстанда хатын-кызлар комитетын оештыруда катнашты. Кайгы-хәсрәтен сөйләргә халык обкомга түгел, безнең журналга йөри иде. Ул елларда «Азат хатын»ның тиражы ярты миллионга житә язучы юкка түгел бит инде... Ә аннан үзгәртеп кору чоры житте – чикләргә ачылды. Казанга килгән чит ил татарлары һәрвакыт безнең редакциядә дә булырга тырышты. Иң беренчеләрдән булып Америкадан Шәмсия Апакайны кабул итүбездә бик истә калган. Ул безгә татарча сәеррәк сөйләшә кебек тоелган иде. Телендә гел борынгы сүзләргә бит! Үзбездә редакторыбызга охшаттык без Апакайны: шундый ук тыныч, сабыр, шундый ук мөлаем, аның кебек үк төплә...

Венера Фәйзовна лаеклы ялга киткәч тә без аның белән гел аралашып яшәдек. Сөйләшүләр, әлбәттә, күбрәк телефон аша була иде. Күңелем нидер сизенде, күрәсез – мин ул көнне аның номерын болай гына, бер сәбәпсез жыйдым. Венера Фәйзовна авырып киткән, хастаханәдә ята икән. «Зәлидә, бүген миңа операция ясыйлар, өйгә кайткач сөйләшеп бетерербез инде. Сау бул», – диде ул. Ә иртәгәсен инде телефонны алмады... Мин аның белән әле дә сөйләшәм. Күңелемнән... Шатлыкларымы уртаклашам, борчуларымны бүлешәм. Тагын аңа рәхмәтләремне әйтәм. Язмышымны үзгәрткән кешеләрнең берсе бит ул!

Зәлидә ӘКБӘРОВА.
Фото: гаилә архивынан

«СИННӘН БУЛА, УЛЫМ!»

Уңыш формуласы ниләрдән гыйбарәт? Сәләт, тырышлык, үзәтлек, максатчанлык таләп итә ул. Бу исемлекне уңышка ирешкән һәр кеше үзенчә дәвам итәр иде. Ләкин тагын бер мәһим әйберне билгеләп үтми мөмкин түгел. Бу шәхес артында кем тәрбиясе тора? Кемнең үгет-нәсиыхәте, изге теләге, үрнәге белән уңышка ирешкән? Кем баласы ул? Бу проектта шул сорауларга бергәләп җавап эзләребез.



Рәфикә РӘХИМОВ –
теш технигы,
хәзер лаеклы
ялда.
Улы Илшат
Рәхимбай –
продюсер,
режиссер.
«Гастарбайтер»,
«Күз алдыңа
китер», «Әппипә»
фильмнары,
«Микулай» этно-
триллеры
режиссеры.

Алсу
ШАКИРОВА



Рәфикә абый, улыгыз Илшат Рәхимбай – бүгенге көндә Татарстанда гына түгел, илкүләм танылырга өлгергән режиссер, продюсер. Моңа кадәр төшергән фильмнары белән уңыш яуласса, бүген инде Россиянең 109 кинотеатрында аның «Микулай» этно-триллеры прокатта бара. Талантлы татар егетенең тамырлары кайсы яктан?

– Мин үзем Арча районы Миржәм авылыннан. Армиядән кайтканда Балтачта бер киbetкә тукталган идем. Шунда сатучы кыз белән шаяртып сөйләшеп алдык. Булачак хатыным Сәрия иде ул. Берәздән Балтачка килеп, хастаханәгә шофер булып урнаштым. Сәрия белән өйләнештек, Балтачта төпләндек. Беренче кызыбыз Гөлназ тугач, Казан медицина училищесына укырга кердем. Миңа ул чакта 25 яшь иде! Менә 40 елдан артык инде мин теш технигы. Хатыным Сәрия сәүдә өлкәсендә эшләде.

Ике кызыгыз Гөлназ белән Гөлшаттан соң көтеп алган улыгыз туган. Илшат кечкенәдән шундый сәләтле идеме?

– Илшат игътибар үзәгендә үсте. Үзе дә гел елмаеп-көлеп кенә торды, сөйкемле бала булды. Туганнар арасында да аны яратмаган кеше юк иде. Тапкырлыгы да, шаянлыгы да бар: сүз эзләп кесәгә керми, диләр бит... Күрше абыйларны да аптыратып бетерә иде. «Бу малай йә бик зур кеше, йә бандит булыр», – дип көделәр. Яшь ярым – ике яшьләр тирәсендә хәрәф танып укый башлады. Бакчада балаларга китаплар укып утыра торган булган. Дөнья мәшәкәтләре күп булса да, балалар белән бик күп аралаша идек без. Бакчада эшләгәндә дә, җиләккә, гөмбәгә барганда да, су коенганда да. Җиләкне бик тиз җыя Илшат! Бармаклары уйнаклап кына тора.

Бәләкәй Илшатта музыкага сәләт бик иртә ачылган. Беренче кем сизеп алды шуны?

– 4 яшендә музыка укытучысы бакчада курай уйнарга өйрәткән аны. Концертларда чыгыш ясый башлады. Булдырганын күреп, башкалардан бер ел алдан – 6 яшендә үк музыка мәктәбенә алдылар. Башта курай классында, аннары фортепьяно буенча укыды. Бакчада йокы вакытында алып йә мин илтеп куям, йә укытучысы барып ала, йә тәрбияче озатып куя. Мондый бала меңгә бер генә була дип үсәндереп тордылар. Фортепьяноны көйләргә Кировтан бер яһүд музыкант килгән иде. «Сезгә Аллаһ алтын бир-

гән, саклагыз аны. Безнең халыктан булса, аннан әлләкем ясарлар иде», – диде. Шуңа күрә бер еллык хезмәт хақыбыз бәясенә бурычка булса да фортепьяно сатып алдык. Авылда нәрсәгә бу инструмент, машина бәясә бит дип, бездән көлүчеләр дә булды. Ә Илшат төрле бәйгеләрдә катнаша, урыннар яулый. Музыка профессорлары күреп, консерватория каршындагы махсус мәктәпкә чакыра башладылар. Без баланы ул яштан үк үзездән аерырга теләмәдек. Кинокамера да алган идек. Илшат аның белән мавыгып китте: төрле әйберләр төшерә, ракурслар эзли, экспериментлар ясый... Нәрсәнең чистмә башы булганын хәзер генә аңлыйбыз.

Бәйгеләргә күп йөрергә туры килгән алайса сезгә.

Укуына өлгерә идеме соң?

– Мәктәптә бик яхшы укыды Илшат. Олимпиадаларга еш йөрдә. 9 нчы сыйныфта татар теле буенча Республика олимпиадасында жинде. Кайтып кергәнә булмады диярлек: йә олимпиадада, йә музыка бәйгесендә. Авыл жирендә дә теләгән кешегә баланың сәләтен үстерергә мөмкинлекләр бар. Илшатның юлында гел яхшы укыучылар, остазлар очрап торды. Зуррак классларда КВН белән мавыгып китте. Команда оештырып, республикада жинү яулап Кара диңгезгә ял итәргә бардылар. Крымда узган «Сөембикә варислары» фестивалендә катнашып, лауреат булып кайтты. 2004 елда Татарстан Президенты Минтимер Шәймиев талантлы балалар белән очрашты. Илшатны да чакырдылар анда. Минтимер Шәрипович Илшатны аерым чакырып фотога төшкән иде. «Инде Путин белән генә очрашасыгыз калды», – дип шаярталар иде эштәге коллегаларым. Шунда телефон шалтырады да, Илшатны Мәскәүгә, Президент белән очрашуга чакырдылар. Менә көлдәк инде!

Илшат «Сәләт»тә үскән бала да бит әле. Шул уңышларыннан соң кереп киттеме ул әлегә хәрәкәткә?

– Менә шул олимпиадада жингәч чакырдылар. Бер киткәч, шул «Сәләт»тән кайтып кермәде диярлек. Бик күп нәрсәләргә өйрәттеләр аларны. Жәүдәт Сәләймановка әле дә рәхмәтле без. Икенче әтисе булды дияргә була. Бөтен дөньяны күрсәттеләр: Италия, Канада, Чехия, Австралия...

Югары уку йортын сайлаганда сез инде Илшатның кем булачагын төгәл белгәнсездер?

– Талантлы музыкант булачак дип уйладык. Нәҗип Жиганов исемендәгә бәйгедә беренче урынны алгач, Рөстәм Абязов житәкчелегендә «La Primavera» оркестры белән чыгыш ясау мөмкинлегә бирделәр. Рояльдә уйнап жибәрде Илшат. «Артист бит син! Артист булырга тугансың!» – дип шаккатты Рөстәм Абязов. Мәктәпне тәмамлагач, музыка училищесына барды. Тыңлап карадылар да, Илшатны бүлә башладылар. Барысына да кирәк! Ләкин яшәр өчен тулай торагы булмагач, педагогика университетының музыка факультетын сайлады. Мәктәпне медальгә тәмамлаган иде ул. Уйнатып карадылар да имтихансыз кабул ителәр. Югары стипендия алып укыды һәм... өченче курста укырга теләмәвен әйтте, кинорежиссер буласым килә дип шалтыратты.

Бик яшьли башлаганга музыкадан туйды микән?

Нигә алай кире уйлады Илшат?

– Музыка дөньясы аның өчен тар тоела башлады. Тирәнрәк фикерли торган кеше булып формалашкан иде

инде ул. Кинорежиссер булырга теләвен әйтте. Андый эш тә бардыр дип уйлаганым да юк иде... Чыннан да, бу һөнәр үз эченә башка бик күп һөнәрләрне туплаган булып чыкты. Бу кадәргә ничекләр башы житә икән дип гажәпләнәм әле дә. «Улым, анда укытырга мөмкинлегез юк», – дигәч, борчылма, әти, үзем керәм, дип, барысын да үзе хәл итте. Музыка факультетын да читтән торып укып бетерде, дипломны безгә алып кайтып бирде.

Беренче фильмнарны кайчан төшерә башлады?

– «Сәләт»тә үк. «Жисем» исемле кинопроект иде ул. Беркайчан да тегеләй эшлә, болай эшлә дип өйрәтмәдек, үзе белеп эшләде. «Гастарбайтер» фильмы аның диплом эше иде. Мөселман киносы фестивалендә күрсәттеләр аны. Премьерадан соң сөйгәнә Язгөлгә тәкъдим ясады. Шунда Минтимер Шәймиев тә булган, икесен дә кочаклап, яңа тормышка хәер-фатыйхасын бирде. Илшатның Президент белән өченче тапкыр очрашуы иде инде бу. Без Илшат белән бик күп сөйләшәбез. Фәлсәфә, дөнья хәлләре, кешеләр турында... Бервакыт поплар, муллалар турында сүз чыкты да, Илшатта идея туды. Соңрак ул кыскаметражлы «Представь» фильмы булып дөньяга чыкты. Съёмка урынын бергә эзләдек, үзездә, туганнар да актер рольләрендә булдык. Ул фильм өчен беренче премиясен алды. Үз көчез белән төшергән фильм өчен бик зур бәя булды ул.

Хәзер Илшат Рәхимбайның «Микулай» фильмын бөтен Россия буйлап карыйлар. Анда бик саллы, федераль дәрәжәдәге артистлар да төшкән. Сез нәрсә белән ярдәм итә алдыгыз Илшатка?

– Әкрәлләп без үзездә дә кино дөньясы белән җенләнә башладык. «Микулай»ның сценариен Илшат безгә дә укытты. Тирән эчтәлекле әсәр икәнән аңладым. Ләкин ул фильмы акчасыз төшерү чын фантастика булчак, дидем. Яшерен мәгънәләр күп ул фильмда... Сценарийларны раслаткач, артистлар җыйелгач, төшерү процессы башланды. Акча ышандырган кешеләр дә баш тартты, артистларга түләргә дә акча юк иде. Дөресен әйтим, без дә, туганнар да ачкалату булыштык. Үзездә барып чыгасына ышанмасақта, аңа: «Синнән була, улым!» – дип үсәндереп тордык. Хәзер аңлыйм, башкалар күптән кул селтәгән булыр иде, Илшат кына башкарып чыга торган эш булган. Прокатка чыгарып вакыт житкәч кенә махсус хәрби операция башланды, күрсәтергә рөхсәт булмас дип борчылдык. Солдатлар белән бәйлә эпизодлар да бар бит фильмда. Гомерем буге сөймәгән кәгазь эшенә дә өйрәнә беттем инде, дип көлдә Илшат, башкарып чыккач.

Авылда ял итәргә яратам дип сөйли Илшат. Сезнең яңга кайтырга вакытлары каламы?

– Әйе, килебез Язгөл, оныкларыбыз Жәңнәт, Сәгадәт белән кайталар. Кызлар жәйләрен бездә дә тора. Илшат үзе Каракулдә жәен дә, кышын да су коенырга ярата. Жиде оныгыбызны да җыеп урманга алып чыгып китә. Сәяхәткә балаларын да алып йөреләр, аларсыз ял итүнең мәгънәсе юк, диләр. Оныклар турында аерым сөйләрлек! Жидесе бергә җыйелсалар, безгә концертлар куялар. Кайсы пианинода, кайсы саксофонда, курайда уйный, бер оныгыбыз шахмат буенча Россия чемпионы. Балалар, оныклар белән мәш килеп яшәп ятабыз шулай.



ШИГЫРЬ УЛ – ВАСЫЯТЪ КЕБЕК

Татарстанның
халык язучысы,
Г. Тукай исемендәге
Дәүләт премиясе
лауреаты Равил
ФӘЙЗУЛЛИНның
тормыш кагыйдэләре



Дүртенчене бетереп, бишенче сыйныфка күчкән ел. Көн-төн дигәндәй шигырьләр язам. Мәктәпне тәмамлап, тизрәк зур кеше буласы килә. **ЗУР КЕШЕ МИНЕМ ӨЧЕН, ӘЛ-БӘТТӘ, ЯЗУЧЫ КЕШЕ!** Минем хыял-теләкләрне яхшы белгән мәктәп директоры Гариф абый Шәйдуллин беркөнне «укуп кара әле!» дип, тышлары саргайган иске бер китап тоттырды. Габдрахман Сәгъдинең әдәбият тарихы һәм теориясе турында латин шрифтында басылган китап иде ул. Бер-ике көндә латин хәрефләрен өйрәнәп, кат-кат укып чыктым. Әлбәттә, күп нәрсәне аңламадым... Шулай да ритм, рифма үзенчәлекләрен хайран гына үзләштердем.

Атаклы, зур дәрәжәле кешеләрнең безнең тирәлектән чыгуын балачакта күз алдына да китерә алмый идем. Үсә төшкәч, байтак мәгълүмат һәм тәҗрибә туплагач, фикер үзгәрде. **МӘШҮР ЗАТЛАР КҮКЛӘРДӘ ЯРАЛМЫЙ ИКӘН БИТ! КҮБЕСЕ БУРАЗНАДАН – АВЫЛ ЖИРЕННӘН ЧЫГЫП КҮТӘРЕЛӘ!** Еллар үткәч, шуны төшендем: безнең якта да талантлы кешеләр шактый икән бит! Соңгы дөвөрдә генә күпме танылган язучылар, артистлар чыккан! Язучылар үзләре генә дә бер зур оешма төзи алырлык.

Студент елларында минем өчен Казанда иң кирәк, иң мөһим үзәкләр, яшәү урыныннан тыш, икәү иде: берсе – университет, икенчесе – Матбугат йорты – хыялдагы максатларны тормышка ашыру майданы. **ӨЛКӘН ӘДИПЛӘРНЕҢ ЧЫГЫШЛАРЫН ТЫҢЛАУ ДА ҮЗЕНӘ КҮРӘ БЕР «ӘДӘБИ УНИВЕРСИТЕТ» БУЛДЫ.**

Шигырьдә һәр сүз үлчәнгән, һәр сүз уйланылган булырга тиеш. Сүздә аңа салынган «егәрне» мөмкин кадәр ачарга тырышырга кирәк. **ШИГЫРЬ УЛ – ВАСЫЯТЬ КЕБЕК. ВАСЫЯТЬТӘ АРТЫК СҮЗ ӘЙТЕЛМИ. АНДА ТӨП-ТӨГӘЛ СҮЗЛӘР КИРӘК.** Шигырь ул яшь егетнең беренче мәхәббәтенә әйткән сүзе кебек. Синең киләсе буыннар, туганнарың аша дөньялыкка калдыра торган язмада артык сүз булырга тиеш түгел.

ӘГӘР ДӘ СИН ЯЗГАННАР КЕМНЕНДЕР КҮҢЕЛЕНӘ ЯТСА, СИНЕҢ БЕЛӘН БЕР ДУЛКЫНГА ЭЛӘКСӘ, УЛ КЕШЕ ИНДЕ ФИКЕРДӘШЕҢ, ЖАНДАШЫҢ БУЛА. Мин гомер буге жандашлар эзләдем. Алар күп була алмый. Шулай да андый кешеләрем бар.

Әмирхан ага Еникинең бер сүзе искә төшә: **«ЯШӘРГӘ КОТЫРТА ТОРГАН ӘСӘРЛӘР ЯЗАРГА КИРӘК».** Безнең буын язучыларының тоткан кыйбласы иде бу васыять.

ЯШЬ ЧАКТА – «МИН ЯХШЫ», ИР УРТАСЫ БУЛГАЧ – «БЕЗ ЯХШЫ», ОЛЫГАЙГАЧ, «СЕЗ ЯХШЫ» ДИЮ – ВАКЫТ, ГОМЕР АГЫШЫ БЕЛӘН КИЛӘ ТОРГАН ЗИРӘК-ЛЕКТЕР. Әдипнең, үзе әйткәнчә, «Халык хәтеренең почмагында энә очы кадәр бер урын»га өмет итүе дә, күрәсәң, тыйнаклыктан битәр, зирәклең галәмәтедер...

ШИГЫРЬ, КИҢРӘК ӘЙТКӘНДӘ, ӘДӘБИЯТ – УЛ МИНЕМ ЯШӘУ МӘГЪНӘМ. Бәлки, Ходай тарафыннан бирел-

гән күпмедер сәләт тә булгандыр. Мин бәләкәй чакта ук «Шушы юл белән китәм», дип, үземә максат куйдым. Өченче класста укыганда үзем өчен генә кулъязма китап чыгардым. Китаплар күп укый идем. Дөньяны танып белүдә төп чыганаң китап иде. Укылган китаплардан күрәп, кулъязма китапның башына 10 яшьлек автобиографиямне яздым. Аннары шигырьләремне тезеп киттем. Беренче, икенче классларны гел «бишле»гә генә бетердем, өченчедә бер «дүртле»м чыкты. Аны төзәтсәң, дүртенче классны гел «бишле»гә тәмамларга тиешмен дигән максат куйдым. Чөнки теләгем Казан университетына керү иде, шагыйрь булырга хыялландым.

Шагыйрь – гадәти кеше түгелдер, шулай булырга тиештер дә. Чөнки аның күрүе, аңлавы бүтәнчәрәк. Аның иҗаты да үзгә, теләсә кем уйлаганча булырга тиеш түгелдер. Югысә кызыксыз да булыр иде ул. **ШАГЫЙРЬДӘ, ИҖАТЫНДА КҮПМЕДЕР СЕР БУЛЫРГА ТИЕШ.**

Меңеллек әдәбиятыбыз бар дип мактанабыз. Без аны белмиз диярлек, аны белгәннәр бик сирәк. Минемчә, халкыбызның төп байлыгы – ул әдәбият. Без бүгенгә көндә башка матди байлыкларга ия түгел. **БЕЗНЕҢ ТӨП РУХИ БАЙЛЫК – ӘДӘБИЯТ-СӘНГАТЬ.** Бәхетсезгә, зур мирас калган, ә кайбер халыкларда ул юк. Кол Гали, Сәйф Сарай, Мөхәммәдъяр, Утыз Имәни, Кандалий... Безгә шул байлыкны файдалану җитми. Иҗатчы булсын, язучы булсын, галим булсын... Инде гади халык та шуны аңласа, безнең баш бик югары булыр иде. Бу – безгә язмышның бүләге. Менә шуны аңлау мөһим.

ҮЗ СҮЗЕҢНЕ ИШЕТТЕРЕРЛЕК УРЫНГА МЕНӘРГӘ КИРӘК. Үзеңнең нинди миссиягә алынганчыңны белеп иҗат итәргә кирәк. Шагыйрь шигырьне миннән башка беркем дә болай яза алмый дигән уй белән язарга тиеш. Хәзерге заманның кайбер шагыйрьләрендә ияру сизелә. Күбесе әлеге үз дөньясына, үз иҗатларына чумган. Моны табигый халәт дип кабул итәргә кирәк. Максимализм яшьләрдә булырга тиеш. Шуңа ук вакытта кабатлап әйтәм: алар моңарчы булган тарихи мирасны яхшы белсә, өлкән буын язучыларның яхшы якларын үзләренә «сәңдерергә» тиеш.

Кыска шигырьләр язучыларга 50 нче, 60 нчы елларда туды. Ул чорда шагыйрь иптәшләр озын итеп язсалар иде. Шагыйрь абсолют хакыйкәтне әйтүче түгел ул. Пәйгамбәр дә түгел. Ул – дөньяны үзгәртүгә күрә торган адәм баласы. Минем кыска шигырьләр озын, буш шигырьләргә протест йөзеннән язылды. Аннары вакыт дигән нәрсә дә бар бит. Нишләп мин мәгънәсез, озын, су буге әйберләр яздып, кешенең вакытын алырга тиеш? Мин шулай уйлыйм. Шигырьләрдә үзем белән әңгәмәгә чакырам. Укучыны автордаш дип уйлыйм. Шуңа да **СҮЗЛӘР КҮП БУЛА АЛМЫЙ.**

«Яшь, иң яшь» дигән эпитетларны миңа карата күп кулландылар. Иң яшь лауреат, иң яшь депутат, РСФСР язучылар съездында иң яшь делегат, иң яшь идарә әгъзасы, иң яшь Тукай премиясе лауреаты... **МИҢА БӘХЕТ КАПУСЫ**

БИК ИРТӘ АЧЫЛДЫ! Заманында СССР Язучылар берлегендә мин – 23 яшьлек егет – иң яшь язучы идем. Миңа кадәр Евтушенко шулай иртә кәргән булган берлеккә. Студент чакта ук ике китабым чыкты. 24 яшемдә инде Әлмәт Язучылар оешмасын җитәкләдем. 27 яшәтә – М. Җәлил, 35 тә Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясен алдым...

ИР-АТ, ЕГЕТ – БӨТЕНЕБЕЗ – ХАТЫН-КЫЗ ЯТИМЕ БЕЗ.

Сине 100 кеше укыймы, 10 кеше укыймы, 5 кеше укыймы? Шәп. Димәк, син җандаш таптың. **ҖАНДАШ ТАБУ – БӘХЕТ! АЛАР БАРЫНДА ЯШӘРГӘ БУЛА.**

ШӘХСӘН ҮЗЕМ ӨЧЕН ӘДӘБИЯТ ЮЛЫН САЙЛАУ ДӨРЕС БУЛГАН. НИЧ ҮКЕНЕЧЛЕ ТҮГЕЛ. 55 ел мин тоташ Язучыларның идарә әгъзасы! Бу бит съездда сайлана торган вазыйфа! 60 ел әдәбият үзәгендә кайнадым. Бу мине шулай ук бүтәннәрдән аерыбрак тора торган як. Язучылар берлегенә тарихын язарга алынуым да тикмәгә түгел. Мин генә белгән әйберләр шактый язучылар дөньясында. Чөнки күбесе белән күрешеп, аралашып яшәргә туры килде. Замандаш шагыйрьләр арасында сайланма әсәрләрем томлыкларын беренче булып чыгаруым да үзенә күрә бер вакыйга.

«КАЗАН УТЛАРЫ» ЖУРНАЛЫ – МИНЕМ ӨЧЕН ЯЗМЫШ УЛ. Минем өчен генә түгел, әдәбият әһелләренә күбесе өчен шулай. 25 ел дәвамында «Казан утлары»ның баш мөхәррире булдым. Бу – күп гомер. Студент елларында, армиягә кадәр дә ике ел чамасы төрле бүлекләрдә шушы журналда эшләдем.

Алты яшьлек юлдан кайтса, алтмыш яшьлек күрешә килер, дигән гыйбрәтле сүз бар. Яшь чакта күп йөрелде. Кемнәрне генә күрмәдек тә, кемнәр белән генә аралашмадык! Совет әдәбиятының горурлыгы булган Эдуардас Межелайтис, Чыңгыз Айтматов, Олжас Сөләйманов, Кайсын Кулиев, Давыт Көгелтинев, Рәсүл Гамзатов, Мостай Кәрим... Миңа Нәзыйм Хикмәт, Михаил Шолохов, Константин Симоновларны да күрәп калырга туры килде. Алар белән аралашулар үзәк бер мәктәп булды. Юлда йөрүләренә, сәяхәтләренә бер зур мәгънәсе шул: дөньяны чагыштырып танып беләсең. Җавап бирүе кыен булган бик күп сораулар туа читләрдә йөргәндә... Тагын мондый сүзләр дә бар бит әле: **ЯЗУЧЫ БУЛАСЫ КЕШЕ УТЫЗ ЯШЬКӘ КАДӘР УКУРГА, АЛТМЫШ ЯШЬКӘ КАДӘР СӘЯХӘТ КЫЛУРГА, АЛТМЫШТАН ТУКСАНГА (!) – ЯЗАРГА ТИЕШ.**

70 нче елларда бер төркем язучылар белән Югославиягә баргач, миңа Эгей диңгезендә йөзү буенча халыкара ярышта катнашырга туры килде. Кайткач, язучыларны җыеп йөзүләр оештырам дип хыялландым. Һәм менә 45 нче тапкыр уздырабыз ул йөзүләрне! «Фәйзуллин йөзүләре» дип исем дә бирделәр. Спортның шактый төрләре белән мавыгам. Чаңгы, тауларга күтәрелү, теннис...

Әмма иң яратканым – йөзү. «Казан-Арена» футбол стадионы яныннан беренче транспорт дамбасына кадәр бер-туктаусыз йөзеп барганым бар. Судан көр күңел белән чыгасың: кешенең кәефе булмаса, суга сикерсен. Йөзәргә яратмаса – җәяү йөрсен. **ХӘРӘКӘТТӘ – БӘРӘКӘТ.**

Һәрвакыт яшьләрдән өйрәнергә кирәк. 60 нчы елларда әдәбиятта шактый көчле буын пәйда булгач, Нури абый Арсланов: «Мин яшьләрдән өйрәнәм», – дип әйтә иде. **ЯШЬЛӘР ӨЛКӘННӘРДән ӨЙРӘНЕРГӘ ТИЕШ, ӨЛКӘННӘР – ЯШЬЛӘРДән.** Менә шул вакытта гармония була.

Телне саклау табигатына саклау кебек яңгырый. Ни генә булмасын, барыбер саклану чараларын күрергә кирәк. **ТЕЛНЕ САКЛАУ – ХАЛЫКНЫ САКЛАУ, АНЫң ӨЙРӘГЕН САКЛАУ ДИГән СҮЗ.** Күп телләр бетүгә таба бара, диләр. Үз телемне, миңа кадәр булган ата-бабалар телен саклау юлында, һәм шул юлда хәлемчә көрәшәчәкмен.

Китап һәм газета белән үскән заман кешесе мин. Хәзер башка төрле бөөк заман казанышлары чоры. Яшьләр электрон версиягә ябырылды, байтагы дөньяда шул гына бар дип уйлый. Мин моның белән килешмим, чөнки моңарчы тарих ташка уеп язылды. Тирегә, пергаментка. Аннан соң – кәгазьгә. Тарих алга таба ничек язылып, әйтүе кыен. Кибератакамы, фәләнме булса, күп нәрсә кайтмаска, югалырга да мөмкин. Кәгазь варианты рухыма күбрәк туры килә, аңа ышаныч күбрәк. Хәзер кайбер алга киткән илләрдә дә китап басу эшләре, китапның дәрәжәсе күтәрелә дип ишеткәләгәнем бар. Кәгазь вариантыннан китү һич тә ярамай. **Яңа буыннар кәгазьдә, китапта язылган акылны үзләштерергә тиеш.**

ӘГӘР ДӘ КЕШЕ ШӘХЕС ИКән, ҮЗЕН ИЛ УЛЫ ЙӘ ИЛ КЫЗЫ ДИП САНЫЙ ИКән, УЛ МАКСАТ БЕЛән ЭШЛӘРГӘ ТИЕШ.

Инешләренң башы чишмә булып. Яхшылыкның башы – тугрылык. Яшәү – бәхет: илең синең өчен, Син – ил өчен булсаң, горурлык.

Үлән-яфракларга төшкән чыктан күбрәк хәзер адәмнәрдә – алтын бөртек, җәүһәр, асыл ташлар... **МАЛ ҖАНЛЫЛАР ҖИРДӘ АРТКАН САЕН РУХ САЕГА,** кадерсезрәк була бара асыл башлар.

ҖАНЫңНЫң ВАКЛЫГын СЫЛТАМА ЗАМАНГА...

Берзаман алты томлыкны актарганда бу шигырьгә тап булдым. Күптән язылган. Әмма бүгенге халәтемә туры килә.

ЗАМАН ҺӘР БУЫНГА КУЯ ОЛЫ ЭШЛӘР.

Сезнекеләр нишләр?
Сезнекеләр нишләр?

Эльмира ЗАКИРОВА әзерләде.

■ Күренекле шагыйрь һәм әдип, «ТАТМЕДИА» акционерлык җәмгыяте генераль директорының киңәшчесе, яшьләрнең остасы Равил Фәйзуллинны 80 яшьлек олы юбилее белән котлыйбыз! Ул безнең өчен Фәйзуллиннар буыны шагыйрьләренең лидеры, «Казан утлары» журналында «Фәйзуллин чоры»н булдырган зур шәхес!

2024 елның БЕРЕНЧЕ ЯРТЫЕЛЛЫГЫНА ЯЗЫЛУ БАШЛАНДЫ. 31 августка кадәр БҮГЕНГЕ БӘЯДӘН ЯЗЫЛЫРГА МӨМКИН!

БЕЗНЕҢ ЖУРНАЛГА НИЧЕК ЯЗЫЛЫРГА

ПОЧТА АША

«Почта России»ның «Подписные издания» (ПАП) рәсми каталогы буенча
Татарстанлылар өчен бер елга язылу индексы – **П8299**
ярты елга язылу индексы – **П2204**
Республикадан читтә яшәүчеләр өчен индекс – **П0279**

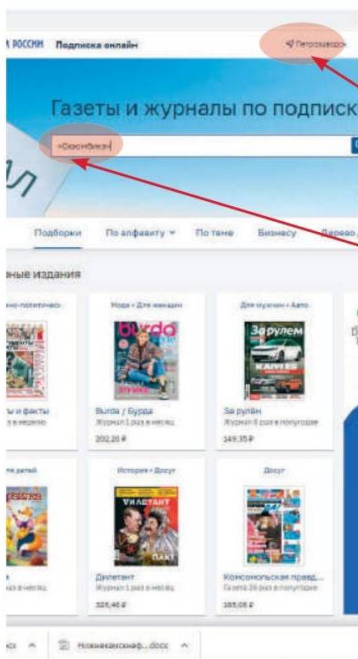
ОНЛАЙН

Компьютер аша

1

Почта России сайтына кергез:
<https://podpiska.pochta.ru/>

2



Төбәкне/
шәһәрне
үзгәртегез

«Сююмбикэ»
дип язып,
журналны
эзләп
табыгыз

3

Тәкъдим ителгән алгоритм буенча барыгыз

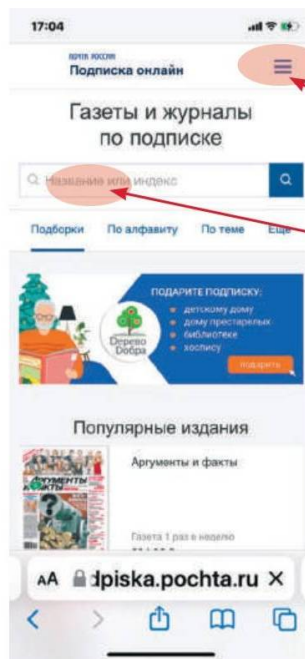
Смартфон аша

1



QR-код буенча кергез

2



Менюга кереп,
төбәкне/
шәһәрне
үзгәртегез

«Сююмбикэ»
дип язып,
журналны
эзләп
табыгыз

3

Тәкъдим ителгән алгоритм буенча барыгыз

РЕДАКЦИЯДӘ ЯЗЫЛУ

Килеп алу шарты белән
ярты елга язылу бәясе – **360 сум.**
Теләсә кайсы айдан язылырга мөмкин.

Яртыеллыкка язылырга өлгерми калучылар һәр айның
15 енә кадәр язылып, журналны киләсе айдан алдыра ала.

Хәзер «Сөембикә» журналын Wildberries, Kazan Express, Ozon,
«Татмедиа» онлайн кибетеннән дә сатып алырга була.

БЕЗНЕҢ УКЫГЫЗ

Сайтта: www.syuyumbike.ru
ВКонтактеда: vk.com/suumbike
Телеграммда: <https://t.me/suumbike>



РЕКЛАМА
АЖ, «ТАТМЕДИЯ»

16+

Фикер » әни булу жиңелме

САК БЕЛӘН СОК КЕБЕК...



Лилия
ГӘРӘЕВА

Күзләремне йомам. Өйдә тынлык. Ике балам тату гына дәрәс әзерләп утыра. Сеңлесе белмәгәнне абыйсы әйтеп жибарә, абыйсы сораганны сеңлесе китереп бирә. Дәрәсләрен тәмамлап, бергә уйнарга чыгып китәләр...

...Чырылдап кычкырган тавышка сискәнеп күзләремне ачам. Күңеләмдәге идиллия шунда ук юкка чыга. Аһ, бу бит үзем күрергә теләгән хыялым гына булган. Нинди дуслык, нинди татулык?! Алар әнә тагын нидер бүләшә алмый чәкәләшә.



Бер гаиләдә үскән балалар үзара дус булып, бер-берсенә ярдәмләшеп яшәргә тиеш дип уйларга гадәтләнгән без. Якын туганыңнан да газизрәк тагын кем бар бу дөньяда? Авыр чакта үз туганыңа барып сыенасың, шатлыгыңны аның белән уртаклашасың... Улыбызга сеңелкәш алып кайткач, без дә шулай уйладык. Гомер буге абыйлы булырга кызыккан мин кызым өчен сөенеп бетә алмадым. Абыйсы яклар, саклар, ярдәмчесе, таянычы булыр, дидем... Яшь аралары биш ел. Баштарак мәлләрдә улым сеңлесенәң яныннан да китмәде. Тирбәттә, уйнатты... Ләкин бик тиз туйды ул бу вазыйфадан. Бәлки, киләчәктә тамырын тирән жибереп, ябалдашларын киң жәячәк, үзара дошманлык ук димим, бәлки, көндәшлек хисе нәкъ менә энә шул чакта башлангандыр? «Син инде абый, сеңлеңне кайгыртырга тиеш», дигән сүзләребез үзә дә сабый булган улыбыз күңеленә авыр йөк, башкара алмаслык йөкләмә булып ятты микән? Әнинә инде башка берәү белән бүлешсә, ул хәзер мине генә түгел, бәбине дә ярата, дигән уйдан жанында көнләшү хисе яралдымы?

Бер мизгелне мәңгә онытасым юк. Бәләкәй ваннада кызымны коендырып алдым да жылы суга улымны утырттым. «Сеңлеңне кертәп салам да яныңа чыгам», – дисәм дә, елак бәби яныннан тиз генә китеп булмады. «Әнигә мин түгел, бәби кадерлерәк», дигән уй улымның күңелендә бәлки шул вакытта тугандыр?

Мин балаларымны үзара дус итеп үстерергә хыялландым. Сеңлем белән үзем кебек! «Куш чикләвек», дип атый иде әни безне. Кигәнәбез дә, капканыбыз да уртак булды. Бер конфет бирсәләр дә, тизрәк туганым белән бүлешергә ашыктым. Ул да шулай. Урамда балалар белән качышлы уйнаганда, миннән ике яшкә бәләкәйрәк сеңлем өчен үзем кизү торам. Мәктәптә укый башлагач, үз биштәрәм өстенә сеңлемнеке дә жилкәмә эленде. Әни кушмады аны, сеңлем әле кечкенә, аңа авыр булмасын дип, үзем шу-



Зәринә НӘФИЕВА,
психолог, психотерапевт:
«Гаиләдә балалар үзара дус булып үссәннәр өчен уртак мавыгулар кирәк. Уртак шөгиль, фикерләшер өчен уртак темаларны булдыру – әти белән әни вазыйфасы».

лай теләдем. Мәктәптә каен бөресе жыеп алып килергә кушкач (элек шундый йөкләмә бирелә иде бит), көндөз уйнарга чыккан жиреннән тәрбиячесеннән яшереп, тополь бөресе жыеп алып кайткан иде сеңлем. Бакча баласы каен белән топольне аерып тормаган инде. Шөкер, балачактагы дуслыгыбыз бүген дә дәвам итә, бер-беребезгә ярдәмләшеп, борчылып, беребез өчен беребез ихластан сөенеп яшибез. Минем күзаллавымча, туганнар нәкъ шундый булырга тиеш тә. Тик...

Үзара килешә алмауның беренче билгеләре улыбыз укырга кергәч башланды ахрысы. Кызыбызга бу вакытта ике яшь, иң тиктормас чаклары... Абыйсы тоткан китап аңа да кирәк, ул язган дәфтәргә аның да сызгалыйсы килә. Улыма дәрес әзерләргә комачауламасын дип, киреләнгән кызымны башка бүлмәгә алып чыгып китәм. «Китмә, янымда утыр, миңа булыш», – дип елый иде улым. Бу урында укучыда «ник әтиләре булышмый» дигән сорау туа. Әтиләр күбрәк эштә була шул...

Аларның беркайчан да дип әйтерлек үзара матур гына итеп уйнаганны булмады бугай. Мин хәтерләмим. Уенга керешсәләр дә, елаш-кычкырыш белән тәмамланыр иде. Сеңлесеннән күпкә олырак абыйсы хәрәмләшә, аның хәрәм-ләшкәнә тоеп алган кызым йә елап безгә килә, йә йодрыкларын эшкә жигеп, гаделлек урнаштырмакчы була. Бер кило мандаринны, бер савыт конфетны да әрләшмичә бүлешергә өйрәнә алмадылар.

Әти белән әни аларга кечкенәдән туганлык турында сөйләргә тиеш иде, диярсез. Килешәм. Без дә гел: «Сез бертуганнар. Бер-беребезгә терәк булырга тиеш», – дип әйтә тордык. Ләкин аңа карап кына абый белән сеңел арасында дуслык, аңлашу, бер-берең турында кайгырту кебек күркәм сыйфатлар барлыкка килмәде. Әлбәттә, мин күбрәк үземне гаепләдем. «Кайда хата жибердек? Нәрсәне дәрес эшләп бетермәдек соң?» – шушы сораулар күңелне гел бимазалап торды. Безнеке кебек яшәтгә балалары булган әниләрне очратсам, әлегә теманы кузгатмый калмый идем бугай.

Әлфия Юсупова белән кызларыбыз бер мәктәптә, параллель классларда укыды. Улларыбыз да бер яшәтә. Минә борчыган проблема аңа да бик таныш.

– Кечкенә вакытта алар күпмедер дуслар иде әле, – ди ул абыйлы-сеңелле балалары турында. – Бер-берсеннән читләшүләре улым яшүсмер вакытта башланды. Кечерәк вакытында кызымны абыйсы белән калдыргаларга туры килде. Ул вакытта ниндидер каршылык булмады шикелле. Тик үскәч, улымның – сеңлесенә: «Син минем бөтен балачагымны боздың», – дигәнә берничә тапкыр ишетергә туры килде. Бергә уйныйлар иде алар анысы. Ләкин, уйнасалар да, абыйсы сеңлесен хәйләли, хәтта куркыта да торган булган. Анысын кызым соңыннан гына әйтте. «Мин абый белән генә калырга курка идем», – диде. Үсә төшкәч, аларның бер-берсә белән аралашулары бөтенләй тукталды. Улым бер

Бер фатирда яшәп тә, алар атналар бую аралашмаска мөмкин. Гозерләре төшсә, миңа шалтыраталар: «Аңа әйт әле!»

мәктәптә укый, кызым – икенчедә. Иртән берсе бер якка, икенчесе икенче якка чыгып китә. Мин үзем алар үзара аралашырлык ситуация тудырмаганмындыр, дим. Бер-берсеннән нәрсәдер сорыйсы булса, алар миңа шалтыраталар: «Аңа әйт әле!» «Күрше бүлмәдә генә бит, кер дә үзең әйт!» – дим. Кызыбыз институтка имтиханнар тапшыра. Абыйсын, әлбәттә инде, аның уңышлары кызыксындырмый. Бер-берсенәң яңалыкларын ничьюгында белеп булса да торсыннар дип, барыбыз бергә жылышкач, үзем бу хакта сүз кузгатам, хәбәрләргә житкерәм.

Төрлө яшәгә, төрлө женестән булган балаларны берләштерү өчен уртак мавыгуларның булмасы киләчәктә аларның үзара дуслыгына начар йогынты ясау мөмкинлеген әңгәмәдәшем – психотерапевт Зәринә Нәфиева да раслый:

– Балаларның, бигрәк тә яшь аермалары зур булып, икесе ике женестән булсалар, уртак мавыгулары, берләштерә торган уртак ситуацияләре булмый. Аларның бер-берсен яхшылап белер өчен житәрлек вакытлары да юк. Иртән һәркем үз юлына чыгып китә, кич кайткач та аралашу эләкми. Аннары кайчак шундый хәл дә күзәтелә: гаиләдә балалар гендер принцибы буенча икегә бүленә: малайлар – әти белән, кызлар – эни янында. Аларның тормышы әйтерсәң бер-берсенә параллель төстә бара, беркайда кисешми диарлек.

Аның сүзләре белән килешми булмый: дөрестән дә балаларыбыз икесе ике мәктәптә укыды. Яраткан шөгыльләре дә төрлө булды. Укыган китаплары, тыңлаган җырлары да бер-берсенекеннән үзгә. Сөйләшер, фикерләшер өчен уртак темалары булмады аларның. Бу, әлбәттә, безнең – әти-энинен хатасы.

Психолог фикеренчә, гаиләдә уртак традицияләргә булуы бик мөһим. Атнага бер яки ике атнага бер «гаилә кичәләре» уздыру да балаларны берләштерү, дуслаштыруда зур роль уйный. Ул кичне бергә жылып ниндидер тәмле ризык әзерләргә, өстәл уеннары уйнарга, бергә кинога яки паркка барырга була. Бергә уздырган мондый вакытлар балалар өчен бик кадерле. Үскәч, күңелләрендә жылы хатирә булып сакланачак ул «гаилә кичәләре».

Кайчагында балаларны берләштерер өчен аларның уртак «дошман»га каршы тору зарурлыгын булдырырга киңәш итәләр. Гадәттә ул «дошман» усал әти яки эни була.

– Әлегә алым яшүсмерлек чорында яхшы «эшләр», – ди психолог. – Бу вакытта әти-энидән яшерен серләр барлыкка килә. Кич аларга сиздерми генә чыгып керәсе, каядыр барасы... Теләсәң, теләмәсәң дә, туганыңнан ярдәм сорыйсың, мине эзләсәләр, «классташы янына дәрәс әзерләргә китте», дип әйт, дисең, икенчә бер сүздә буласың.

Бер гаиләдә үскән балаларның үзара көндәшлеген гайрә табигый хәл итеп карамаска киңәш итә Зәринә Нәфиева.

– Эни ул – бала өчен ресурс. Бу хәтта хайваннар дөньясында да шулай. Гаиләдә икенче баланың тууы – әлегә кадәр синеке генә булган ресурска керүче икенче берәүнең барлыкка килүе. Аның белән әнине генә түгел, башка бик күп нәрсәләргә бүлешергә туры килчәк – игътибарны, вакытны, уенчыкларны, бүлмәне... Балалар, хәер, күп кенә олылар да, башкаларның шәхси чиген саклый белми. Кемдер синең шәхси чигеңне боза икән, нишлисәң? Әлбәттә, аны саклар өчен көрәшсәң. Үз балача-

гымнан бер хатирә: безгә туганнарыбыз кайтты. Моңа кадәр үземнеке генә булган бүлмәне тагын бер кыз белән бүлешергә туры килде. Ниләр генә кыланмадык без ул вакытта: акбур белән идәнгә һәркемнең чиген билгеләп чыктык. Хәтта өстәлне дә акбур белән урталай бүлдүк. Беребез икенчесенәң ягына бармак очы белән генә басып карасың! Ә бит бөтен кешенең дә һәр балага аерым бүлмә бирү мөмкинлегә юк. Күп гаиләләрдә балалар гына түгел, өлкәннәр дә бер бүлмәдә гомер итә. Балалар кечкенә булганда бу проблема, бәлки, алай калку да булып тоелмас, ләкин яшүсмерлек чорында ул тормышны шактый катлауландырырга мөмкин, аеруча кыз белән малай бергә үсәләр, – ди психолог. Проблеманы хәл итү юлын ул балаларны кечкенәдән бер-берсенәң әйберләренә рәхсәт сорап кына кагылырга өйрәтүдә күрә.

Әти-эниләрнең балаларны үзара чагыштыруы да аларның дуслыгын ныгытмый. Ә бит без, тәрбия алымы санап, әлегә хатаны еш кабатлыйбыз. Башкаларны үзенә үрнәк итеп куйганда бала күп төрлө хисләр кичерә. Бу – ачу килү дә, көнләшү дә, үпкә хисе дә, үз-үзеннән күңелә кайту да булырга мөмкин. Ни генә булса да, балаларны чагыштырмаска кирәклеге искәртә белгеч.

– Син мине яратасыңмы? – дип сорый кызым. «Бик яратам», – дим. Ышанмый. «Абыйны ныграк яратасың», – дип, авызын турсайта. Икесен дә бик нык, тик аны – кызым итеп, абыйсын улым итеп төрлечә яратуыма аны берничек тә ышандыра алмыйм. Психолог моның нигә шулай килеп чыгуын болай аңлата:

– Балалар әти-энисеннән еш кына, кемне күбрәк яратасың, дип сорый. «Икегезне дә бертөсле яратам», – дигән җавап аларны канәгатьләндерми. Ярату бертөсле була алмый. Балалар моны үзләре дә белә. Әйitik, савыт-сабаны юманы өчен баярак кына кызыгызны ачуланган идегез. Ә шул ук эшне башкармаган улыгызга бер сүз дә

әйтмәдегез: «Малай бит инде, аннан ни көтәсең», янәсе. Кызыгыз моны хәтерендә калдырачак: аны ачулан-мадылар, мине ачуландылар, димәк, мине азрак яраталар, дигән уй туа аның күңелендә, – ди ул. Димәк, әти-әнидән балаларга карата гаделлек тә таләп ителә. Бер үк гамәл өчен берсен ачуланып, икенчесенә сүз әйтмичә, без үзәбез үк аларда бер-берсенә карата көнләшү уятабыз булып чыга.

Гадәттә, авылда балалар үзара тату булып үсә, чөнки алар кечкенәдән бергә эшли, ә авылда һәркемгә эш житә, уртак проблемаларны бергә хәл итә. Уртак эш аларны берләштерә дә.

Педагог, Г. Тукай исемендәге Арча педагогика көллиятенә милләт мәсьәләләре буенча директор урынбасары, өч бала әнисе Әлфия Төхфәтуллина фикере нәкъ менә шуны раслый да.

– Без үзәбез дә гаиләдә өч бала үстек. Абый белән араларыбыз 7 яшь булса, сеңлем миннән 9 яшькә кече. Әти белән әни безне үзара дус булырлык итеп тәрбияли алган. Абыйның мине житәкләп йөргәнән әле дә хәтерлим. Сеңлем тугач, аны мин карап үстердем, кая барсам да үземнән калдырмадым. Бер-березне кайгыртып, ярдәмләшеп яшәргә кирәклегә күңелгә балачактан ук сеңеп калды. Бу хәзер дә дәвам итә. Үзәбезне якин дуслар дип әйтә алмыйм, ләкин без бер-березбезгә терәк. Көн саен телефоннан сөйләшеп утырмасак та, ярдәм кирәккәндә һәрчак булышырга әзер торабыз, – ди ул үзләренең туганлык мөнәсәбәтләре турында. – Ачуланышып, сөйләшми йөргәнәбез юк. Сүзгә килсәк тә, ул минутлык кына күренеш. Талашып утырсак, әни нәрсә әйтер? Аны рәнжетүдән бик куркабыз.

Үз балаларымынның да яшь аермалары шактый – 7 һәм 13 яшь. Аларның бер-берсе белән дус булуларын күреп, күңелем сөнә. Апаларының Казаннан кайтканын көтеп кенә торалар. Һәрберсенә аңа житкерәсе яңалыгы була. Тәмле әйберләр дә бергә жыелгач кына табынга куела. Кечкенәдән нәрсә

бар – барысын да бүлешергә күнекте алар. Апалары унберенче классны тәмамлагач, ул китә дип, сеңдесе каникул буге елаган иде. Улыбыз төпчек булгач, иркәрәк берәз. Кайвакыт икенче апасы белән сүзгә дә килгәлиләр. Андый вакытта гаепнең кемдә булуына карамыйм, икесен дә ачуланам. Әтиләреннән дә икесенә дә эләгергә мөмкин. Минем ачуым суынганчы ук инде дуслашкан булалар.

Әлфия ханымның өч баласы да бер үк мәктәптә укый, өчесе дә бию белән шөгыльләнә. Психологның, балалар үзара дус булсын өчен уртак мавыгулар кирәк, дигән фикеренә дәлил бу.

– Бер үк шөгыль белән кызыксынулары балаларны берләштерә, – ди Әлфия Төхфәтуллина. – Аларның сөйләшер өчен уртак темалары бар, бер-берсеннән киңәш сорыйлар. Апаларына уку яки эш буенча видеосюжетлар эшләргә туры килә. Алар моны өчесе бергә башкара. Олы кызыбыз сеңдесе белән энесе өчен авторитет.

Әлфия ханым фикеренчә, татарларда абый, апа, энем, сеңлем дип эндәшү үзе дә туганлыкларны ныгытырга ярдәм итә.

– Без дә бер-березбезгә исем белән эндәшмәдек, балаларыбызны да апа-сеңлем дип әйтергә өйрәттек, – ди ул. – Игезәк балалары булган гаилә дусларыбыз бар, алар да бер-берсенә апа, энем дип эндәшә.

Балаларның дус-тату булмавында әти-әни үзен гаепли. Тик Зәринә Нәфиева үзенең гаепләргә кирәкмәвен әйтә. Аның фикеренчә, идеаль әти-әни булырга беркем дә өйрәтми. Идеаль булып булмый да. Балагызны кыйнамайсыз, ашатасыз-эчертәсез, аларның мәнфәгатьләрен кайгыртасыз, тиешлесен бирергә тырышасыз икән, димәк, сез – әйбәт әни.

– Без – төрле, – ди ул. – Хәтта бер үк әти-әнидән туган балаларның да холыклары, интеллектлары, темпераментлары, кызыксынулары үзгә. Дусларны без жаныбызга туры килү принцибы белән сайласак, туганнарны алай сайлый алмыйбыз.

Әгәр бертуганнар булмаса, бу кешеләр гомердә дә бер-берләре белән дус булу түгел, аралашмалар да иде, мөгаен. Бала чакларында дус булмаган бертуганнар гомер буге бер-берсе белән кызыксынымыйча яшәрләр дип уйларга кирәкми. Үскәндә дус булмаса, да, олыгая-олыгая барыбер туганлык хисләре тумый калмый. Тормыш тәҗрибәсе белән килә ул.

Психологның әлегә фикерен раслап, әңгәмәдәшем Әлфия Юсупова мисалга апасы белән үзенең мөнәсәбәтләрен китерә.

– Бала вакытта без дә дус түгел идек. Бер-березбез белән бик аз аралаштык. Аның тормышы – миңа, минеке аңа кызык түгел иде. Апам белән араларыбыз икебез дә гаилә корып, балалар үстерә башлагач жылынды. Әти-әни олыгайды, аларга ярдәм итәргә кирәк булды. Менә шул вакытта бертуганымның булуы нинди бәхет икәнән аңладым. Хәзер барлык проблемаларны да бергәләп хәл итәбез, бер-березбезгә булышабыз, еш аралашабыз. Балачактагы үзара «дошманлыкны» искә алып рәхәтләнеп көлешәбез.

Татар халкында «Сак-Сок бәете» бар. Тимер ук өчен сугышкан ике улын әниләре, каргап, кош итеп далага очыра. Бик теләсәләр дә, ике туган кабат кавыша алмый. Тәҗрибәле педагог Әлфия ханым Төхфәтуллина шул бәетне балаларга ешрак укырга киңәш итә.

– Бер гаиләдә үскән балаларның үзара тату булмавы элек тә күзәтелгән, – ди Әлфия ханым. – Әлегә бәеттә шушы тема күтәрелә дә. Мин аны үз балаларыма да, студентларыма да еш укыйм. Бергәләп анализлайбыз. Минемчә, әлегә бәетнең тәрбия көче бик зур.

...Яңарак кына улыбызны хәрби хезмәткә озаттык. Моңарчы аның белән бер бүлмәне тыныч кына бүлешә алмаган кызыбыз хәзер ямансулап йөри. Берүзенә бер бүлмә, әти-әнинен бар игътибары аңа гына булса да, янәшәсендә абыйсы житми, аны сагына... Без күрергә хыялланган туганлык хисләренең әкрәнләп уянуыдыр бу бәлки?



ЧЫК ТӨШКӘН, ЮЛЛАР БУЙЛАП...



Алсу
ШАКИРОВА

Кулына яңа гына табадан төшкән дипломын тоткан Рәйсә чит авыл буйлап атлый. Үз районындагы авыл гына түгел шул – бөтенләй башка. Туып-үскән авылыннан караңгырак, искерәк тә күренә бу Югары Ушмы. Юллама буенча шушы авылга җибәргән кызларын озатырга, урнаштырырга килгән эти-әнисенең башында үз уе.

– Шушында калырсың инде син, кызым, шушында калырсың...

– Нәрсә инде син, әни, безнең авыл белән чагыштырганда җир белән күк арасы! Мәңге калмыйм! – ди Рәйсә.

...18 ел шушы авылда яшәүче Рәйсә өчен Югары Ушмыдан да матуррак, ямьлерәк авыл бөтен дөньясында юктыр хәзер!

Эшлә дә эшлә!

Авыл жирлегә башлыгы Илназ Исмәгыйлев гаиләдә өченче бала – төпчеге булып туа. Шуңадырмы, гел әти-әнисенә күз алдында була. Абыйсы белән апасы үз тормышларын булдыргач, аның әти-әнисе янында каласы язылмаган закон кебек кабул ителә. Илназның үзен дә кызыктырмый шәһәр тормышы. Әти-бабайлардан килгән гадәт, тәрбия аңа балачактан сөндерелгән. Төпчек малай төп йортта калырга тиеш! Авылдан унбиш чакрым гына ераклыкта урнашкан район үзәгендә – Мамадышта һөнәри лицейда белем ала, ә югары уку йортын читтән торып тәмамлый. Шул ук вакытта авыл мәдәният йортында сәнгать житекчесе булып эшли башлый.

2005 елда авылга Балтач районынан Рәйсә килә. Әтнә техникумында бухгалтер белем алган 19 яшьлек кызны хужалыкның баш бухгалтеры район үзәгендә очрата. Юллама буенча җибәрелгән яшь белгечне үзләренә эшкә чакыра. Рәйсә шул ук көнне ияреп кайта Югары Ушмыга. Читкә китеп тәҗрибә туплаудан курыкмый кыз. Үз авылында җаваплылыгы да зуррак кебек тоела, кешедән сорарга да уңайсыз. Ә сине берәү дә белмәгән яңа авылда курыкмыйча сорарга, өйрәнергә була дип фикер йөртә. «Подъемныйлар» да яшь белгечне кызыктырырлык була. Аена ике мең тирәсе хезмәт хакы алып эшләгән чорда дәүләт биргән 10 мең сум бик зур акча булып тоела. Өстәвенә, юлын күтәрәләр, фатир өчен түлиләр. Эшлә дә эшлә!

– Эшем – яшәгән өйнең каршында гына урнашкан. Иртән эшкә керәм, кич чыгам. Клубка чыкмадым, ике ай буе беркай йөрмәдем. Бухгалтериягә исәпләшкәргә кергән егетләрне күреп, бу авылда яшьләр дә бар икән дип уйлап куйгалый идем үзе. Илназны да күргәлгән булды. Комбайнда эшләгәндә хезмәт хакын санатырга керә иде. Бервакыт район үзәгендә ярминкәләр уздыра башладылар. Концертлар әзерләргә дә кушалар иде.

Киләненә көтү куганда бөтен авылны шаккаттырып чыбыркы да шартлата әнә!

Сәнгать житекчесе булгач, Илназ идарәгә шул концертлар буенча сөйләшкәргә керде. Шунда репетициягә мине дә чакырды. Шулай итеп, клубка чыга башладым. Әнә шунда Илназга икенче күз белән карадым кебек. Әле дә хәтерлим – мин клубка кереп барам, ул ашыга-ашыга чыга. Кара-каршы очраштык та, сәлам бирештек, Илназ үз юлын давам итте, ә минем йөрәгем чымырдап куйды. Насыйбың шушы дип, Аллаһы Тәгалә сиздергәндер дип уйлыйм, – дип искә ала Рәйсә яшь чакларын.

Чыбыркы һәм кияү чәе

Юллама буенча өч ел эшләргә тиешле кызны ярты елдан соң Илназ төп йортка килә итеп төшә. Бик җайлы башлап җибәрәләр тормышны. Илназның әти-әнисе тыныч, ипле кешеләр була. Бөтен эшнә бергә өйрәнәләр. Авыл кызы эшнә беләп үсә дә, кайнаңасы кебек үк эшләргә өйрәнәсе килә Рәйсәнең. Һәр авылның гына түгел, һәр гаиләнең үз тәртибе. «Әни, өйрәт мине, ничек кирәк, шулай эшлим», – дип әйтеп куя килә. Хәйләсен дә кушып җибәрә: «Әни, син менә моны эшли тор әле, мин монысын башкарам», – ди дә, кайнаңасының ничек эшләгән күзәтә. Икенче көнне үк нәкъ аларча эшләп тә куя.

Авыл кешесе эш белгәннәренә әллә каян аера ул! Кайнаңасы Наилә апага: «Киләгез нәкъ үзегез икән, эшли белә», – дип әйтүчеләр була. «Эш сөю – Аллаһның бүләге ул», – ди Наилә апа да. Бөтен кешегә дә бирелми бу сыйфат! Ә Рәйсәләре, бөтен авылны шаккаттырып, көтү куганда чыбыркы да шартлата әнә! Безнең авылда ирләрнең дә сирәге генә шартлата ул чыбыркыны, өстерәп кенә йөриләр дип күлүчеләр дә була.

– Төрле жирдә төрле әттәхият, диләр бит әле. Өйләнешкәч, безнең авылга кияү булып килде Илназ. Авылда туганнар бик күп, кунакка дөшәләр. Бер көндә әллә ничә йортны йөрәп чыгарга кирәк. Кергән берсендә безнең яктагы гадәт буенча кияү чәен ике чокыр эчәргә кыстайлар. Илназ берсендә үпкәләтергә теләми – ике бокал чәйнә эчеп куя. Соңгы йортка кергәч: «Кофе чокыры белән генә ясагыз әле, зинһар», – ди. Көлештек инде. Бер чокыр эчәрлек тә урын калмаган иде бит, – дип искә ала күңелле вакытларын Рәйсә.

Илназ гаилә арбасына җигелә. Мәдәният йортынан китеп, электромонтер булып эшли, авылларга электр линияләре сузалар. Соңрак газовик-слесарь булып урнаша. Ул арада гаилә ишәя. Кызлары Сөмбел, улары Әнвәр, Әмир туа. Тиешле вакытын гына эшләп китәргә исәпләп килгән Рәйсә бу авылга бергә кала шулай. Шәһәргә китү теләге бер тапкыр да башына килеп карамаган! Бала көткән чакта Мамадышта хастаханәдә яткан бер хатын аптыратканын хәтерли. Ничек түзеп яшисең авылда, имеш. Ә Рәйсә авылдагы үз тормышы белән шәһәр хатыныныкы чагыштырып күрсәткән. Бармакларны бөгә торгач, теге хатынның бирешми хәле калмаган. Өстенлекләреннән бермәбер артык булуын раслаган бит!

– Шул чакта үз йортыбызны салырга уйладык. Авыл жирлегендә яшәүче яшь гаиләләргә, яшь белгечләргә йорт салырга ярдәм итүче федераль программага гариза бирдек. Социаль өлкәдә эшләүчеләр өчен каралган ул. Өйләнешкәннән соң, Рәйсә мәдәният йортында эшләде. Аның исеменә рәсмиләштердек. Төп шартның берсе – белгеч шул урында биш ел эшләргә тиеш. Буласына ышанып та бетмәгән



Балаларның эшләмәгән, белмәгән эшләре юк инде. Тиздән техниканы да ышанып тапшырыр әтиләре.

идек. Үзебезнең жыйган акчаларга нигезен салдык, йортны күтәрә башладык. Карар кабул ителде һәм ике транш белән акчасы да күчте. Бик зур ярдәм булды ул безнең өчен, – ди гаилә башлыгы Илназ.

Әби җанлы малайлар

Үз йортларын булдырсалар да, төп нигездән әле дә аерылмый Исмәгыйлевләр. Маллар шул йортта. Иртән Наилә апа сулар жылытып, малларга дигән бәрәңгене пешерергә салып жибәрә. Бергәләп ашаталар. Эш бөтенесенә житәрлек! Бүген гаиләнең алты баш сыеры, тугыз үгезе бар. Балалар да кул арасына керә башлаган инде. Әнвәр белән Әмир иртән чыбыркыларын алып жәйләүгә төшеп китәләр. Сыерларны кардадан ачып чыгарып яшел печән ашаталар. Шунда – су буенда мәрхүм Зөфәр бабаларының көтү көткәндә утыра торган тумары (бүкәне) өстендә әүмәкләшә малайлар. Буш тотмыйлар бабай тумарын! Көндезге икегә кадәр вакытлары шунда үтә. Сыерларны никадәр яхшырак ашатсалар, сөте дә шулкадәр күбрәк булачак. Әтиләреннән «премия» дә яхшы элэгәчәк! Малларны кичен ашату да балалар өстендә.

– Эш – баланы азаплау өчен түгел. Рәхәт яшисең, тәмле ашыйсың килсә, эшләргә, тырышырга, кәсеп итәргә кирәк. Әти тегене дә бирмәде, моны да бирмәде дип утырасы түгел. Яшътән эш белеп үссәң, үзең тормышта жайлы, рәхәт була, – ди Илназ, улларына атап.

– Коръән укуытканнан соң йортыбызда куна башладык. Бер көн кундык, ике көн. Әнвәр: «Мин теге өемдә кунам», – дип, әбиләренә менеп китте. Берничә көннән Әмир дә табанын ялтырата башлады. «Үзебезнең өй бит инде бу, нигә монда кунасыгыз килми?» – дип сорыйм малайлардан. «Анда дога укып йоклаталар», – диләр. «Сез үзегез дә мәчеткә йөрдөгез, нигә үзегез укымыйсыз?» – дим. «Анда әбинең догасы бит...»

Шулай итеп, малайлар көн саен диярлек «теге өйләрендә». Зөфәр бабалары вафатыннан соң бигрәк тә. Кунакка гына төшкән кебек төшәләр монда. Әбиләре аз генә авырса да бик борчылалар. Наилә әбиләре чәй эчәргә төшкән әнә. Әмир өстәл артына килеп утырды да күз кырые белән генә әбисенә карап алды. Әбисе күз кагып кына үз янына чакырды. Шунан гына көткән бала әкрән генә сырпаланып әбисенәң яңагына борынын

төртте. Наилә апа оныгын битләреннән тотып үбеп алды. Бездән – Казан кунакларыннан берәз тартынса да, әбисенәң жылысын алмый кала алмады Әмир. Илназ белән Рәйсә үзләре ияләшкән инде бу назлылыкка.

– Менә гел шулай алар! Эшләгән чакта да сырпаланып, үбешеп торалар. Эшләргә килдөгезме, яратышып торыргамы дип ачуланып та алам, – дип көлә Рәйсә.

Ә эшләре житәрлек гаиләнең. 2018 елда Илназны Югары Ушмы авылы жирлегә башлыгы итеп сайлылар. Жиде авылны үз эченә ала ул. Авылда су бетсә дә, ут чыкса да, үлем-китем булса да барлык юллар Илназга илтә. Шуңа эшеннән кайтып керә алмаган көннәре дә күп. Маллар өстенә, гаиләдә дүрт бакча бәрәңге, бер бакча малларга ашатыр өчен чөгәндер утырталар. Үн гектар пай жирләре бар. Азыкны үзләре әзерлиләр. Моның өчен бөтен техниканы булдырганнар. Балаларның эшләмәгән, белмәгән эшләре юк инде. Тиздән техниканы да ышанып тапшырыр әтиләре. Ялларга Илназның абыйсы кайта. Зур эшләренә аның белән бергә эшлиләр.

Йолдызлар кабызганда

Ирен авыл жирлегә башлыгы итеп билгеләгәннән соң Рәйсәненә дә эше арта. «Югары Ушмы өчен белмәгән эшләремне дә өйрәндем. Илназга сүзе булмасын, мактаугына булсын дип алдан йөгәрәм. Чигәргә дә өйрәндем инде», – ди



хужабикә. Район үзәгендә нинди конкурс, бәйге, ярминкә, фестиваль уздырсалар да, авылның исемең яңгыратырга, ишеттерергә дип кулдан килгәннең барысын да эшли. Болар барысы да житәкченең – Илназның исеме белән бәйле булчак бит! Авыллар арасында узган «Авылым йолдызлар кабыза» бәйгесендә башта катнашып тормаска булса да, җиңелгәннән күрәп үзе дә эшкә алына. Көчле команда туплана, Рәйсә үзе тегә, кисә, чигә – сигез номерның алтысында катнаша. Һәм җиңү дә көттерми!

– Әйдә ярарга эшләргә яратмыйбыз. Булса, җиңәрлек булсын! Шаккатырлык булсын! Хөкүмәт эше дип тормыйбыз, үз җирлегемиздә даны өчен ярминкәләргә Казанга кадәр үз продукцияләребезне алып барабыз. Мин бәрәңгесен, чөгендеркишәрен әзерлим, әни сәт ризыкларын хәстәрләп бирә.

Югары Ушмының авылдашлар төркемен дә Рәйсә ачып җибәрә. Илназның эшен, кеше күзенә күрәмәгән хезмәтен, аның нәтиҗәләрен авылдашларга күрсәтеп барып өчен ачкан төркем ул. Тик Илназ гына эшләре турында сөйләргә бик теләми. «Яхшылык эшлә дә суга сал, кеше белмәсә балык белер», – ди әнә. Алай да Рәйсә төркемне буш тотмый. Җиде авылның берәрсендәге иске бинаны фотога төшереп төркемгә җибәрә. Таныйсызмы бу бинаны? И-и-и рәхәтләнеп языша халык. Хатирәләр, истәлекләр калып чыга. Йә тау башына менеп берәрсенә бакчасын фотога

төшереп җибәрә. Кем бакчасы бу, имеш... Авыл халкы яратып катнашкан «Өм – гөлбакча» бәйгесен дә Рәйсә оештыргын. Җибәргән фотолар арасыннан җиңүчеләргә төркемдәге авылдашлар үзләре сайлаган. «Бүләкләрне Илназдан «кысам», – дип елмая Рәйсә...

Без авылны сайлыйбыз

– Мин үзем дә, Рәйсә дә яшьләр авылда калсын дип, шартлар тудыручы эшләрдә эшлибез. Авылда калыр өчен эш урыннары, йорт, кәсеп, балалар бакчасы, мәктәп кирәк. Бу төп шартлар бездә барысы да бар! Мөкинлекләр бар! Менә дигән йортлар, хужалыклар... Район үзәгендә ял итәр өчен бөтен шартлар тудырылган. Җәй өчен, мәсәлән, хәтта пляжы, аттракционнары да бар. Мамадышта сәнгать паркы үсеш ала, резидентлар елдан-ел арта. Алабугада махсус икътисад зонасы бар, барып эшләр өчен безгә уңайлы як. Сменалап эшләгән кешегә уңиш минутлык юлны үтәп эшкә йөрергә, авылда бер дигән шартларда яшәргә кем комачаулый? Иң мөһиме – теләк кенә булсын. Элек, колхоз эшләгән вакытта, акчага кытлык булган заманнарда күпләр үзләре үк балаларын шәһәргә китәргә, ничек тә авылда калмаска тырышырга үгетләделәр. Бәлки, бүген авыл шул чорның җимешләрен татыйдыр.

Иртән уянасың, тәрәзәңне ачасың. Су буенда сандугач сайрый. Иртәнге чыктан су буйларын урап менәсең. Күрсең белән чыгып сөй-

ләшеп утырасың... Әллә нинди зур акчалар өмет итеп шәһәргә китү, кечкенә генә фатирга бер айлык хезмәт хакыңны түләп торы, очын-очка ялгап яшәү дәрәҗәсе әллә? Өстә дә, аста да күрәсә кем икән белмичә гомер итә бит күпләр. Авылда да бөтен уңайлыklar йортта хәзер. Урамда асфальт җәелгән. Капка төбә саен машина.

9 сыйныфлы мәктәпкез бар. Укудан тыш, түгәрәкләр эшләп килә. Мәдәният йортында да төрле юнәлештәге шөгыльләргә өйрәтеләр. 2019 елда универсаль спорт майданчыгы төзелде. Волейбол, баскетбол уйныйлар. Безнең Сөмбел дә бик яратып йөри. Әнвәр көрәш белән мавыга башлады. Тренерыбыз Илфат Вәгыйзов җитәкчелегендә шөгыльләнәләр. Кечкенә генә авылда да ничә чемпион егет тәрбияләгән тренер, укытучы ул.

Ә авылның киләчәгенә килгәндә... Өмет бар әле. Безнең кебек берничә яшь гаилә яши. Шәһәрдә эшләп лаеклы ялга чыккан авылдашларыбыз төп йортларына кайтып төпләнә, яңарталар. Җәй көне аларның балалары да кайта. Авылда кеше булса күңелле инде. Гөрләтеп Сабантуй уздырабыз.

Илназ белән Рәйсәнең үзләрендә дә авыл җанлы, эшчән егетләр үсеп килә. Кызны белеп булмый инде, ул чыгып китәсә кеше, диләр. Быел ук Алабуга медицина колледжына укырга керергә планлаштыра Сөмбел. Ә менә улларында өмет бар әле Илназның. Ике улы да авылда калса, гөрләп яшиселәрә алда әле!





Гөлнур
САФИУЛЛИНА



Анна
АРАХАМИЯ

Якутия... Аның табигате сине беренче караштан ук эсир итэ. Адым саен шаккаттыра. Өнө Тукуланы. Табигатъ могжизасы! Елга ярыннан тауга күтөрөлөсөң дэ... чүлгэ килеп чыгасың. Чып-чын чүлгэ! Мэңгелек туң илендэ бу... Кызу комга баса-баса, чүлнөң түрөнэрэк атлайсың: уң ягыңда – жэйрэп Лена елгасы ага, сул ягыңда – тайга башлана... Яки энэ атаклы Лена баганалары. Ташка әйләнгән урманны хәтерлэтэлэр. Баганаларның 200 шәр метрга житкәннәре бар! Алар яныннан узганда табигатьнең көчөн бөтөн барлыгың белән тоясың. Су, Жил һәм Вакытның көчөн... Ө аннары шушы жирдә яшәүче халыкка – якутларга гашыйк буласың... Якутиягә булган сәяхәтебезнең дэвамын 34 нче биттә укыгыз.







БАРЫСЫ ДА ХЫЯЛДАН БАШЛАНА...

Ысыах. Узган ел Саха (Якутия) Республикасында узган «Татарстан көннөрө»ндө катнашкан һәркем телендә иң еш кабатланган сүз шушы булды – якутлар турындагы һәр жөмлө «Ысыах» дип башланды. Татарстан Рәисе Рөстәм Миңнеханов та бу бэйрәмгә сокланып, Ысыахта миллилек, халык йолалары, аның гореф-гадәтләре саклануы турында кат-кат искәртте. Ысыахта олысы-кечесе милли киёмнән иде, диделәр. Гажәп бит! Бер минутка гына безнең Сабантуй мәйданын күз алдына китерегез: ир-атлар да, хатын-кызлар да – барысы да милли костюмнан. Мәйдан түрөндә кунакларны сәламләүче житәкчеләр дә, бэйрәмне алып баручылар да, чыгыш ясаучы җырчыларыбыз да. Һәм сез үзегез дә! Якутлар моңа ничек ирешкән? Алар милли киёмне, аңа мэхәббәтне ничек саклый, ничек булдыра? Бу сорауларның барысына да җавап табасы килә.



Якутия – озын һәм салкын кышлары белән данлыклы. Ул – төньяк ярымшарның ин салкын ноктасы. Кышын биредә суыктыкның 50–70 шәр градуска житүе гайре табигый хәл түгел. Ә жәй – кыска һәм... эссе. (Күпләр исә без юлга чыкканда: «Жылы киёмнәрегезне алдыгызмы?» – дип сорайды.) Кояш горизонтта батып та тормый. Ак төннәрне дә күрдөк менә... Сүз уңаеннан, эчтәге биологик сәгатьләрне «алдап», урамда яп-якты булганда йокыга китү алай ук жигел түгел икән. Алар үзләре, калын пәрдәләр коткара, диде.

Ысыах – жәйге кояш торышы көнөнә туры килә торган милли бәйрәм. Кояш – якутларга тансык: алар аны озын кыш буена сагыначак әле. Ике көн дәвам иткән Ысыах бәйрәменең икенче көнө таң белән Кояш каршылаудан башлана. Бөтөн майдан өстөндө милли көйләр яңгырый, куллар, дулкын булып, навага күтөрелә. Ә офыкта зур шар – Кояш... Бу көнне бер еллык Кояш энергиясе жыеп калабыз, ди алар.

Ысыах – саха (алар үзләрен күбрәк шулай дип атый) халкын берләштергән бәйрәм. Бу көнне майданда барысының да милли киёмнәрдән булуы гажәп тә түгел. Быелгы Ысыахта өч йөз меңгә якин кеше катнашкан.

Республиканың һәр өченче кешесе дигән сүз бу! (Быел жәй Якутиянең миллионунчы кешесе туган – бу хакта Ысыахта Республика Башлыгы Айсен Николаев хәбәр иткән.) Шәһәр белән шәһәр, улус белән улус арасында ничәмә чакрымнар икәнөн искә төшсәң, Ысыахта катнашу өчен генә шундый озын юлга кузгалган якут кешесенең милләтпәрвәрлегенә ничек сокланмыйсың!

Үткәннән – киләчәккә

– Ысыахның нинди кызу вакытта үзганын үзегез дә күрүп торасыз. Әмма элек бу бәйрәмгә кышкы киёмнәрдән килүчеләр дә булган. Жәмгыятьтә тоткан урыннарын күрсәтү нияте белән шулай эшлэгәннәр алар. Көмөш бизәнү әйберләрен, кыйммәтле мехлар, затлы ефәкләрне бөтөн кеше дә ала алмаган бит. 1917 елгы революциядән соң бу гадәт юкка чыга, әлбәттә.

Без Якутск шәһәренең «Симэх» халык гамәли сәнгате һәм ижади һөнәрчелек милли үзәгендә Саха (Якутия) Республикасының халык осталары белән очрашуда. Бу осталар – милли киём, аның тарихы, бүтүгесә, киләчәккә сагын-

да торучылар. Милли бизэклэрне жыеп тутлауучылар, китап битлэрэнэ күчереп саклауучылар, аларны башкаларга өйрөтүчелэр.



– Республикабыз улусларга, ягъни районнарга бүлөнгөн, һәм һәр улустагы бизэклэр бер-берсеннән диалект, йолалар кебек үк аерыла, – дип сөйли Саха (Якутия) Республикасының халык остасы Людмила Жиркова. – Бездә киёмнөң төп функциясе, әлбәттә, беренче чиратта жылылык саклау. Табиғат шартлары кырыс Якутиядә... Этнографлар якутларда элек хатта урын-жир дө пушинадан – жөнлөк тиресеннән булган дип яза. Әйттик, куян колактарыннан теккөн юрган ябынып йоклаганнар. Гади халык киң фасонда тегелгөн күлмәк кигән: жөнлөк, хайван тиресеннән аны башкача кисү мөмкин дө булмаган. Ә киенү модасын, киенү культураны, әлбәттә, матди мөмкинлөгө булган кешеләр тудырган.

Людмила Петровнаһың үз милли киём коллекциясе белән танышабыз. Тормышның һәр очрагы өчен бер костюм аңарда. Традицион якут хатын-кыз күлмөгө – халадаай, жилет, бууктаах сон – монысы кышкы хатын-кыз киеме: аны мехлы пальто дип тә өйтөргө була. Жиңнәре бик киң – туңмас өчен астыннан тагын киёмнәр кияргө мөмкин. Кышкы киёмнөң элек хатта эчке ягы да тиен, куян мехыннан тегелгән. Теккөн жөйлөр күрүнми: жөй беленсә, аның аша явыз рухлар үтөп керергө мөмкин дип санала, шуңа күрә ул бик нык яшерелә. Бизәнү өйберлөрө! Болары – милли костюмның аерылгысыз өлөшө. Алтын чыккан жирдә гомер итсәләр дө, сахаларның аңа исе китми, алар көмөш ярата. Көмөш бизәнү өйберләрөн алар бөйрөмдө генә түгөл, көн дө кия.

Милли костюмның алгы ягын да, артын да көмөш бизәнү өйберлөрө бизи. Аларны хатта түн өстөннән дө кигәннәр. Шуларга карап хужасы турунда әллә никадәр мәгытүмат белә аласың: хатын-кыз баерак булган саен, бизәнү өйберлөрө дө күбрәк, затлырак. Бизәнү өйберлөрө явыз рухлардан саклыы, хужасына байлык, сәламәтлек, муллык чакырып китерә дип тә ышаналар.



Сүзгә Руфина Сметанина кушыла. Ул да Саха (Якутия) Республикасының халык остасы.

– Милли костюм белән күптән шөгыльләнәм. Республика күлөмөндө узган бөйгөлөрдө катнашып, жиңүлөр яулаганым бар. Бу тема миңа бик якын... Авылда – Сунтар улусында туып-үстөм. Кияүгө чыкмыйча әни миңа алкалар тагарга рөхсәт итмәдө: безнөң горөф-гадәтлөр буенча, аны кияүдөгө хатын-кыз гына тага ала. Балам тутач, әни миңа озын алтын алкалар бүлөк итте. Уртасында асылмалы бизөгө бар: аның санына карап, хужасының ничә тапкыр әни булуын белергә, яшен чамаларга мөмкин. Хәзер, гомумән, трансформер алкалар тагу модада. Өлкөнөйгөч, хатын-кыз асылма бизэкләрне кызына, оныктарына бүлөк итә, үзө соңгы көнөнә кадәр өскө өлөшөн – иэмэхны гына тага.

Без гаиләдә бу йолаларны бүтөн дө саклыыбыз. Кечкенә кызым әле алка такмый, аның колагы да тишелмәгән. Сирәк булса да, алтын бизәнү өйберлөрө дө киябөз, әмма безгә көмөш якынырак. Ул көчлө саклауы дип санала: начар карашлардан, күз тиюлөрдөн, бозымнардан, көнлөшүчелөрдөн... Якутларның бизәнү өйберлөрө арасында ялтыравык өйберлөр булмауга игътибар иткәнсөздөр. Күзгә бөрөлөп торган жетө төслөр дө юк. Без – табиғат балалары. Бездә хатын-кыз иң беренче чиратта гаилә учагын саклауы: халкыбыз бу кырыс шартларда бары тик хатын-кызының тырышлыгы, аның хөзмөтө, осталыгы белән генә исән кала алган. Ул пешергән, теккөн, ут булмаган заманнарда барлык кул эшләрөн камелөк – якут тирмөлөрөндөгө махсус мич каршында башкарган.

Хатын-кыз атлап килгөндө, ул таккан бизәнү өйберлөрө чыңлап, әллә кайдан хөбөр итөргө тиеш дип санала бездә. Бу тавыш явыз рухларны куркыта дип ышанабыз. Киявө йортына аяк басканда көлөш аларны махсус чыңлата. Бу тавышны егөт ягыннан бөрөр карчык кешө тыңлап тора: кыз сафмы, чистамы дип... Бүтөн бизәнү өйберлөрөн, элек-кегелөр белән чагыштырганда, әлбәттә, күпкә жиңелрөк итөп ясыы башладылар. Югыйсә милли костюмны алдан һәм арттан бизөүчө илин һәм кэлин кэбиһэрне берьюлы кию хатын-кыздан шактыы зур көч сораган. 60 тан узганнар исә аларны инде кияргө тиеш түгөл.

Бүтөн өти-өнилөрнөң барысы да балаларын элеккеге йолалар буенча кавыштырырга тели. Күптән түгөл улым өйлөндө менә. Алар башта ЗАГСа язылыштылар, аннан Алгыс – чистарыну йоласын уздырырга киттек. Ул йола безнөң гөл ут, учак янында уза. Икенче көннө генә туй ясадык. Минем генә күзөтүөм түгөл, башкаларның да фике-ре: ЗАГСагы чараларга караганда бу йолалар безнөң яшылрө күңелөнә күпкә якынырак.

Ә элек көлөшнөң туй күлмөгө дө бездә, беренче чиратта, аны тунудан саклаган. Улус белән улус аралары ерак – читкө



■ «Чочур-Муран» этнографик комплексына кергөч, очраклы рөвөштә генә бер мәжлөскө тап булдык. Юбилейга! Кунактарга игътибар итегөз: бар да милли киёмнән! Аларда шундый гадөт.

■ 34 нче биттөгө фото: Ядревлар гаиләсө.

кияүтэ чыккан кыз баланы исэн-сау илтеп тэ житкерергэ кирэк бит эле. Күлмэк аңа атка утырырга яки атланып барырга да жайлы булырга тиеш. Якут гаилэсендэ кыз бала туса, шул көннөн үк аның туена эзерлэнэ башлаганнар. Калаш өстендэге киём-салым, бизэнү айберлэре кайчакта 30–40 килограммга кадэр житкэн дип, болай гына сөйлөмилэр... Яшылэр исэ бер-берсен күбрэк Ысыахта тапкан.

«Симэх» тирэсендэ тупланган осталар фантазиясе һәм кулы нилэр генэ тудырмый! Тиредэн, мех кисәкләреннән эшлэнгән паласлар, паннолар, ат кылыннан үрелгән эшлөпөлөр (ат кылы бизэк булып хэтта эшлекле костюмнарга да кертелгән), милли бизәкләр төшкөн сумкалар, милли киёмлө курчаклар... Һәм, әлбәттә, милли костюмналар!

– Эле ун ел элек кенә хәлләр бездә дә бөтөнләй башкача иде, – ди осталар. – Меңлөгән кешенең бүгенгедәй милли костюмнан бәйрәмгә килүен күз алдына да китереп булмый иде. Хөкүмәт бу күренешне үзе хуплый хәзер бездә: республиканың беренче житәкчеләре үзләре дә милли костюм кия. Халык остасы көнө дигән бәйрәмебез бар. Безнең кебек осталарга хөкүмәт стипендия булдырды: аны откан кеше ел буе ай саен 30 мең акча алып тора. Жиде юнөлеш буенча бирәләр ул стипендияне – эшлө генә! Якутлар тегүчеләрне, кул эше осталарын элек-электән шаманнар белән бер дәрәжәдә күрөп зурлаган, хөрмәт иткән.

Дорообо – исәнмесез, махта – рәхмәт... «Симэх»тан якутча тагын берничә яңа сүз отып чыгабыз. Шуларның берсе – киэргэмсэх. Көзләнәргә яратучы хатын-кыз, ягъни мәсәлән. Яңа танышыбыз Алена кебек.

Балаларыма калачак байлык

Алена Ядреева – эшмәкәр, аның үз бию студиясе, хатын-кыз киёмнәре сата торган кибете бар. Ике бала әнисе. Кечкенәдән бию белән шөгыйләнгән – Иркутскида балет мәктәбен тәмамлаган. Алар гаиләсе дә һәр Ысыахка милли киёмнән чыга.

– Милли киёмгә мэхәббәт миңа бию аша килде бугай, – дип сөйли Алена. – Кечкенә чакта үзөбезнең улуста «Алгыс» ансамблендә биедем. Милли костюмнарның ниндиен генә кимәдек анда! Безнең якут милли костюмы бик матур һәм бик бай ул. Төсләргә дә бай, мехларга да. Бизәкләргә дә! Ансамбль белән шактый илләрдә гастрольләрдә булырга туры килде миңа. Франциядә чакта костюмнарыбызга карап сокланганнары әле дә истә. Кая барсак та безнең белән фотога төшәргә телиләр иде.

2016 елда Владислав белән кавыштык. Кызганыч, туйда милли киёмнәрдән булмадык. Без өйләнешкәндә андый гадәт юк иде шул эле. Житмәсә, кыш иде – ноябрьдә язылыштык. Хәзер булсамы?! Түебыз бөтөнләй башкача үтәр иде! Аның «Алгыс» өлешендә мин, һичшиксез, милли күлмәктән булып идем. Никахыбызга ун ел тулганны көтәм: аны милли киёмнәрдән билгеләп үтәчәкбез.

Алена белән Владислав әйтүе буенча, соңгы вакытта якут яшьләре арасында алар кебек милли киём кию бик киң таралган. Хэтта балаларына да якут исемнәре куша башлаганнар. Ядреевларның да үзләрендә славян исемнәре, ә кызлары белән уулары чын саха исеме йөртә: берсе – Даяна, икенчесе – Эркән.

– Гардеробымда алты-жиде милли күлмәк бар, – ди Алена. – Ысыахны һәрвакыт яңа күлмәктән каршыларга тырышам. Мин аларны балаларыма калачак байлык дип саныйм. Кызыма да гел әйтеп торам: «Бу күлмәкләр синеке булачак, ә син аны үзеңнең дәвамчыларыңа тапшырырсың», – дим.

Милли костюмны бер көндә генә чыгып сатып алмаганнар: әкрән-әкрән булдырганнар. Быел инде менә, һиһаят, тулысынча киенеп беткәннәр. Хатын-кыз милли костюмның иң кыйммәт өлеше элеккегечә үк кала – ул бизәнү айберлэре. Кайчандыр баштан-аяк милли киёмне ир-атларның жамгыятыгә зур урын биләүчеләре генә кия алган. Бүгөн исә бөтен кеше дә шулай киенә ала. Владиславның әнә ат кылыннан эшлэнгән эшлөпәсенә кадәр бар. Эркәнның милли костюмнары икәү генә, ә Даянада алар әнисенекә кадәр үк.

– Милли киёмне иң беренче чиратта Ысыахта киябез. Тагын – гаилә бәйрәмнәрендә, берәр туганыбызның туган көнөнә, юбилеена барганда. Ысыахка исә һәр елны килергә тырышабыз. Бу бәйрәм безнең өчен изге! Кояшны каршылап, бер елга житәрлек энергия туплап калабыз. Бер елны Вьетнамда ялда идек, Ысыахны күрә алмавыбызга шулкадәр үкендек. Аның берсе узуга, икенчесенә эзерләнә башлыйбыз. Минем бу яңа костюмымны бер ел буе тектеләр менә. Чын күннән ул. Милли хатын-кыз күлмәгеннән – халадайдан аерыла. Әмма бу фасон яшьләр өчен кызыграк. Өстемдә күргәч, бик күпләр кем текте, дип сорап язды. Милли киём кешене үзгәртә, әлбәттә. Күңелендә нидер үзгәрә. Үз халкың белән горурлана башлыйсың. Үзеңне чын саха итеп тоясың. Ирем дә шулай ди. Елдан-ел милли киёмне аңлабрак, теләбрәк кия кебек безнең халык...

Әби-бабай, әти-әниләреннән килгән гореф-гадәтләргә, йолаларны үтәргә тырышып яши Ядреевлар. Ә андый йолалар якутларда байтак: ауга барганда, юлга чыкканда башкарырга тиешлеләр, аш-су белән бәйлеләр. Иң мөһиме – алар гаиләдә телне саклай.

– Без өйдә узара якутча гына сөйләшәбез. Балалар – Ютуб балалары бит алар хәзер: русчага күчәргә генә торалар. Гел исләренә төшерәм: «Якутча сөйләшегез!» – дим. Даянага 7 яшь, үз телебездә сөйләшмәсәк, аның югалырга мөмкин икәнән ул инде аңлый. Улыбыз әле 3 яшьтә генә, әмма киләчәктә аңа да бу фикерне сөндерербез дип өметләнәм. Гаиләбез белән бик күп сяхәт итәбез. Кайда булсак та, безнең саха телендә сөйләшүбезгә гел игътибар итәләр, нинди матур тел, диләр...

Аленаның бер зур хыялы бар: көн дә кию өчен милли киём линиясе чыгару турында уйлана ул. Бөтен якутлар күңелендә йөрткән хыялны чыңга ашырасы килә аның. «Милли бизәкле киёмнәр белән шөгыйләнүче осталар күп түгел, әмма алар арта бара», – ди. Димәк, Ысыах узган мәйдан гына түгел, Якутск урамнары да үзгәрәчәк тиздән.

Бездә дә бар ул хыял. Татар милли бизәкләренен, милли киёмнәребезнең Сабантуй узган аланнарда, Казан урамнарына күчүен көтәбез. Тик иң элек күңелләргә үтеп керергә тиеш шул ул...

Гөлнур САФИУЛЛИНА.
Казан–Якутск–Казан.

Фотолар һәм видеолары карар өчен смартфонның камерасын QR-кодка якынайтыгыз. Фото һәм видео: Анна Арахамия. >>



Ипле-жайлы, берәз шаян, берәз төртмә телле, кайчак моңсу, балалыгын югалтмаган, һәрвакыт ихлас һәм гади, үзенә генә хас яктылык, жылылык бөркелә үзенән... Әнкәй диеп, Сөн диеп өзәләр тора, яратыгыз туган илебездә, яратыгыз туган телебездә дип, мәхәббәтсез яшәү ярамаганлыгын искәртә... Роберт абыйны – шагыйрь Роберт Миңнуллинны ничек инде танымыйсың ди! Күңелләребезгә ул шулай кереп калган... «Шигырендә шагыйрь алдый алмый, Ышаныгыз, кызлар, шигырьгә», дип ымсындыра да бөтереп алып кереп тә китә шигырьләренә... Татарстанның халык шагыйре, күренекле әдип, балалар язучысы, җәмәгать эшлеклесе. Бу көннәрдә татар дөньясы яраткан улының, олы шагыйренең 75 еллык юбилеен билгеләп үтә. Җаннан иркәләп, җырларын яңгырый. Хис тулы шигырьләрен укыйлар. Яттан сөйләп. Ә шулай да үзе җитми җаннарыбызга! Сагындыра Роберт абый!.. Әйткән сүзләре, кыю фикерләре, туган телебездә һәм милли телебездә киләчәк кайгырткан шигырьләре, лирикасы... Шулкадәр якын икән безгә Роберт абый!..



Роберт МИНУЛЛИН

СИН – НАМАН СЕР, СИН – ТЫЛСЫМ

Әнкәй хатлары

Хатлар укыйм.
Кат-кат укыйм
Мин Әнкәйнең хатларын –
Әнкәйнең, гади Әнкәйнең
Даһи тәгълиматларын.

Гади татар хатынында
Каяндыр ул даһилык?!
Хатларының һәр юлыннан
Сизелә илаһилык.

Хатлар укыйм.
Юк, ул хатлар
Гап-гади генә түгел.
Каян барсын да сыйдырсын
Гап-гади генә күңел?!

Хат кына да түгел алар,
Ә теләкләр, догалар.
Ул теләкләр, ул догалар
Коръәндә дә юк алар.

Чистарам шул теләкләрдән,
Аның күңел утыннан.
Том-том хатлар. Һәрбер хаты
Шигырь кебек укылган.

Укып кына калырмамы?
Сүзен сүзгә ятлармын
Әнкәйнең миңа язылган
Ана тәгълиматларын!

Белмисең

Юкка янып йөрмә, егет,
Яратмыйм сине, дисең.
«Сөям» дигән сүзләрең
Бик китми, дисең, исем.

Ялындыр, әйдә, кыландыр,
Үкәнерсең азалтан.
Тик мин дә сер бирмәм, кызый,
Коткар, димәм, газатпан.

Сизми дә калырсың әле
Миңа күз атканыңны.
Син бит үзең дә белмисең
Мине яратканыңны!

Кызлар шигырь тыңлый...

Кызлар шигырь тыңлай.
Шигъриятне
Яратырлар икән шулхәтле:
Яраталар алар Есенинны,
Яраталар бугай Зөлфәтне...

Кызлар җырга гашыйк,
Эчтән генә
Шагыйрьләренә гашыйк үзенә.
Шигырьләрдә –
Сөю,
Бәхет,
Газат,
Ә үзәкләр кылдай өзәләр.

Онытылып шигырь тыңлаганда,
Нишләтергә белми җаннарын,
Бер үзләре генә белә кызлар
Йөрәкләре ничек янганын!

Шагыйрьгә дә,
Кызларга да язган
Мәхәббәттә газат чигәргә...
Шигырендә шагыйрь алдый алмый,
Ышаныгыз, кызлар, шигырьгә.

Гомерлеккә китмим бит...

Киткәндә, оялып кына,
Битемнән килеп сөйдөң.
Керфек очларың чыклардан
Чыланган иде синең.

Нигә инде яшьләреңне
Яшерәсең, җүләрәм?
Соң, алар бит яшьләр түгел –
Мәхәббәт энҗеләре!

Гомерлеккә китү түгел,
Боекмачы, күз алмам.
Инде синсез мин үзем дә,
Мин үзем дә түзалмам!

Сине мәңгегә калдырып
Китәргә җитмәс көчем.
Китүләрем сине ныграк
Сагынып кайту өчен!

Ах, гафу ит!..

Тәрәзәдән көзгә белән
Шаярткан кыз син идеңме?
Шаяртып кына артымнан
Кар аткан кыз син идеңме?
Түгелмени?
Ах, гафу ит...

Урамнан үткәндә өскә
Су сипкән кыз син идең бит.
Нарасый күңел дөңьямны
Ут иткән кыз син идең бит.
Түгелмени?
Ах, гафу ит...

Күктәге ак йолдызларны
Яраткан кыз син түгелме?
Садәлеген белән мине
Караткан кыз син түгелме?
Ах, гафу ит...

**Мәхәббәтле
көзләрем...**

Син миңа бик кирәк, жаным,
Су кебек, һава кебек!
Янымда синең булуың
Миңа бер дәва кебек!

Син миңа гел кирәк, жаным,
Көн саен, сәгать саен!
Син һәрчак кирәк буласың
Юк кына сәбәп саен...

Янымда гына басып тор!
Кирәкми бер сәбәп тә...
Янымда син булсаң гына
Мин бөек бер халәттә!..

Житә миңа бер сулышың,
Житә күз карашың да...
Мин үземне күрәм, жаным,
Синең күз карасыңда...

Син – минем кыюсызлыгым,
Син – минем кырыслыгым.
Син – минем шаулы яшьлегем,
Бүгенге тынычлыгым!

Син – минем елмаюларым,
Шатлыклы күз яшьләрем.
Яратуымны аңлата
Кайчакта сүз дәшмәвем...

Ярый әле син янымда,
Син – минем сабырлыгым.
Синең өчен генә язам,
Син – минем шагыйрьлегем.

Син бит минем гомеремнен
Мәгънәсе һәм асылы...
Килә генә әле безгә
Чын мәхәббәт фасылы.

Син – минем жырлы, сагышлы,
Мәхәббәтле көзләрем...
Күңелемдә йөргәннәрне
Яздым инде, түзмәдем.

**Мәхәббәттә
кануннар юк**

Мәхәббәттә кануннар юк.
«Ярат мине» диялмыйм.
Мәхәббәттә горур шул мин,
Башны түбән иялмыйм.

Йөрәк кенә әрни, әрни...
Авыр сине югалту.
Авыр сөюдә алдану,
Нигә инде югалту?!

Белеп торам: бу әрнүләр
Барыбер бер китәчәк.
Сине Ләйлә итмәсә дә,
Мине Мәжнүн итәчәк!

Мәхәббәттә кануннар юк.
Тик менә хәзергесе...
Шулай да буласы килә
Кемнендер кадерлесе...

Кызык кыз

Син – кызык кыз...
Сөйләшкәндә
Кызара ал яңакларың...
Гажәп кебек моңа кадәр
Берәүне дә яратмавың.

Син – кызык кыз...
Очрашканда
Сөйләшсәң көлеп кенә,
Үз баяңне белеп кенә,
Сер бирмәгән кебек кенә.

Син – кызык кыз...
Аңлый алмыйм:
Дәүме соң син, нарасыймы?
Шушы чагың сабыйлык һәм
Олыгаю арасымы?

Ә шулай да ышандырмый
Берәүне дә яратмавың.
Син – кызык кыз...
Сөйләшкәндә
Ник кызара яңакларың?..

Син – һаман сер

Кларага

Гомер буге сине сөйдем...
Син – һаман сер, син – тылсым.
Син бит миңа, миңа гына
Насып булгансың...
Булсын!

Димәк, Ходай үзе кушкан,
Үзе шулай теләгән:
Сине – миңа, мине – сиңа,
Сиңа гына тиңләгән!

Синнән дә матурларны мин
Тапмадым, табалмадым.
Дөрөсрәге, мин аларны
Эзләп тә карамадым.

Һәркемнең үз матуры бит,
Һәркемнең үз гүзәле.
Синең гүзәллегенә дә
Йөрәк көчкә түзәле!

Кайчак сөю давыллары
Алсалар да бөтереп,
Дөңьяның бар матурларын
Булмый сөеп бетереп.

Матурлар ул меңләгән дә,
Миндә мең йөрәк түгел.
Миңа, жаным, синнән башка
Беркем дә кирәк түгел!

Минем кебекләр, әлбәттә,
Һәркемгә дә эләкми...
Хәер, мин дә синнән башка
Беркемгә дә кирәкми.

**Бик кирәк
булсам...**

Арагызда гел булалмам,
Китәрмен беркөн...
Китүемне, бәлки әле,
Сизмәс тә беркем.

Мин булырмын сез белмәгән
Чит-ят якларда.
Бәлки, кайтып та йөрермен
Мин кайчакларда.

Югалтмагыз, арагызда
Бик сирәк булсам...
Шигырьләремнән табарсыз,
Бик кирәк булсам.



Рәмзия
ГАБДЕЛХАКОВА

КӘЛҮШЛЕ КЫЗ

(Хикәя)

Бу очрашуны Сиринә күптән көткән иде. Үзе көттө, үзе курыкты. Әмма юкка дулкынланган икән. Барысы да шулчаклы гади, гадәти килеп чыкты. Имтиханнарын көч-хәл белән тапшырып, кышкы ялга кайткач, әнисе аның кулына бер хат китереп тоттырды. Этисеннән! Адресын язып калдырган, кил, күрәсем килә, дигән.

Ә бит Сиринә этисен хәтерләми дә. Бик бәләкәй булган ич: бары 3 яшь. Һәм менә... унбиш елдан соң! Этисе үзе килгән, аның белән очрашырга теләгән! Ул шәһәргә кайткан! Бөтенләйгә! Аны кунакка чакырган! О-о, нинди бәхет! Нинди бәхет!

Икенче көнне үк шәһәр кырындагы поселокка юнәлде ул. Атлап түгел, гүя очып барды. Әле кулындагы адреска, әле каршындагы йортка карады. Вау! Этисе шулай бай микәнни?! Гажәеп зур, затлы йорт ич бу, патша сарае диярсең! Кыз кыюсыз гына тимер капкадагы төймәгә басты. Каршына озын буйлы, киң күкрәкле бер сөйкемле абый йөгереп чыкты. «Сиринәме?» – дип сорады. Кыз «әйе» дип баш кагарга өлгермәде, ул көрәктәй куллары белән аның аркасына шап-шоп кага да башлады: «Оho-ho, вәт кызым тек кызым! Танырлык та түгел. Үсеп тә куйгансың син!»

– Әйдә, әйдә, көтәбез сине. Уз, ятсынма. Монда барысы да үзебезнекеләр, – диде этисе.

Биек баскычлардан күтәрелеп, эчкә үттеләр. Сиринә кай тарафка карарга белмәде. Мондагы муллыкка шаккатты. «Вәт яшиләр! Нәкъ кинодагы кебек», – дип сокланып та, көнләшеп тә уйлап куйды. Этисен ошатты ул. Аңа охшап шундый чибәр, озын буйлы, зифа икән Сиринә. Эре чәчәкле озын халат итәкләрен идәннән сөйрәп, каршына йөзеп килгән үги анасы да ошады аңа. Түгәрәк йөзле, бөдрә чәчле, калын иренле чибәр апа. Үзе гел елмаеп кына тора. «Кадерле кунагыбызны сыйлыйк әле», – дип табын әзерләде. Өстәл тәм-том, жиләк-жимеш белән тулды. Шаккатты Сиринә, моның хәтле ризыкны төшендә дә күргәне юк иде, һәркайсыннан авыз итеп өлгерергә тырышты.

Табыннан кузгалгач, «кадерле кунак кызына» йортны күрсәттеләр. Ике катлы булса да, беренчесендә генә яшиләр икән.

– Комсызлык инде, – дип көлдә әтисе. – Урыны оша-
гач, исәпләшеп тормадым. Тоттым да алдым. Икебезгә
югыйсә бер каты да бик житкән иде.

Сиринә алдын-артын уйлап тормыйча:

– Икегезгә? Балаларыгыз юкмыни? – дип, турыдан
ярып сорады.

Ирле-хатынлы бер-берсенә карашып, авыр сулап
куйдылар, икесе дә дөшмәдә. Әтисе түрдәге шкафтан
фотолар альбомы күтәреп килде, диванга утырып, шуны
актара башлады. Сиринәне янына чакырып:

– Менә кара, кызым, энекәшәң шул була инде, – диде.

Беренче биттәгә рәсемдә, тешсез авызын ерып, беләк
буге ялангач сабый ята иде. Альбом битләре ачыла торды,
рәсемдәгә бала да үсә, үзгәрә торды.

– Менә бусы соңгы фотосы... – диде ата кеше моңсу
гына. – Чыгарылыш кичәсендә төшкән.

Сиринә, рәсемдәгә калын кашлы, озын муенлы егеткә
карап:

– Кайда соң ул хәзер? – дип сорады. Әтисенәң хатыны,
мышык-мышык килеп, күзләрен сөртә башлагач кына,
нидер аңлагандай булды. – Әллә үлдеме?

– Шул-шул... Кәһәр төшкән наркотиклар алып китте
балакайны. Кайдан гына чыкты ул зәхмәт?! Югалттык
малайны, югалттык...

– Жәл... – Сиринәнең кайгы уртаклашуы шул булды.

– Әтиңнең бердәнбер юанычы, өметә хәзер син,
Сиринә, – дип сүзгә кушылды үги ана.

– Апаң дәрәс әйтә, кызым. Укуыңны бетергәч, үзебезгә
кайттырсың. Өстәгә ике бүлмә – синекә. Кайчан телисең,
шунда кил.

Үги ана аны хупларга ашыкты:

– Телевизор, компьютер – барысы да бар. Рәхәтләнеп
яшә генә. Бернигә мохтажлык булмас. Әтиңнең сабакта-
шы зур урында эшли. Хәзер кайда да танышлар кирәк.
Без сине яхшы эшкә дә урнаштырыбыз. Шулай бит,
әтисе?

– Шулай булмый ни? Үз кызым бит!

Бәхет капкалары ачылды Сиринәгә. Әтисе яныннан
баеп кайтты ул. Аның кулына гомердә күрмәгән, хәтта
хыялланырга да базмаган акча керде: ун мең! «Ни те-
лисәң, шуны ал. Тик әниңгә генә бирмә», – диде әтисе.

– Ник?

– Акча күрсә, бозыла ул. Кибеттә эшләгәндә акчасы да,
башкасы да кулында иде. Рәхәтләнеп эчте. Шуңа аеры-
лыштык та инде.

Аһ, менә ничек булган икән! Әнисеннән күпме сорап
та җавап ала алмаган иде, инде аңлашылды. Үзе гаепле
булганга әйтмәгән, яшергән. Күрәчәктер, язмыш шулдыр,
имеш. Әнисе эчкәнгә, әтисе ташлап киткән. Сиринә ятим
үскән, ничә еллар кимсенеп яшәгән...

Әнисенә ачуы килде кызының. Әгәр аңа 18 түгел,
ә 30 яшь булса... Юк, алай да түгел. Әгәр ул берәз тор-
мыш тәҗрибәсә туплаган кеше булса... Юк, әгәр аның
әтисе бай түгел, ә үзләре кебек үк мескен, мохтаж булса,
Сиринәнең кулына ун мең сум тоттырмаса... Бәлки, шул
чакта кызының түгәрәк йомры башына: «Ә нигә соң әле
әти мине исерек хатын кулына ташлап киткән? Ничә ел-

лар буена хәлемне дә белмәгән? Себердә эшләп зур-зур
акчалар алгач, ник ярдәм итмәгән? Нигә дөньяда кызы
барлыгын хәзер генә искә төшергән?» – дигән сораулар
килми калмас иде.

Кечкенә сумкасында бер-берсенә сыенып яткан шы-
гырдап торган меңлекләр кызының аңын томалаган, аны
тәмам иләсләндергән иде. Шатлык томанына уралган
яшь күңелдә андый житди сораулар өчен урын табылма-
ды, уйлары һаман шул акча тирәсендә бөтерелде.

Әтисенәң иркен, бай йортыннан кайтып кергәч, үз
фатирилары тагын да кысан, фәкыйрь булып күренде аңа.
Ничә ел инде жиһаз яңартканнары юк, һаман шул тауша-
лып-кыршылып беткән иске-москы карават, диван,
шкафлар... Башка тормышны күрәп кайткан Сиринәнең
монда яшисе килми иде инде. Китәр дә шул! Берүзенә
ике бүлмә булачак бит, иркен, якты! Бүгенгә кадәр
Сиринә башка бик күпләр кебек сазлыкта тыпырчына
иде. Коткаручылар табылды, көймәләренә утыртып, бәхет
диңгезендә йөзгән ак жылкылар корабка таба алып
киттеләр. Бу хәерчелек, мескенлек вакытлыча гына,
Сиринә өчен түгел болар. Аны бөтенләй башка дөнья,
матур килчәк көтә.

– Кайттыңмы, кызым? Әйдә, чишен дә, бергәләп чәй
эчик. Сине көтәм, кыстыбый пешергән идем, – дип
каршылады әнисе.

Бичара ана! Сиринә синең кыстыбыяларыңны
күрерлек хәлдәме?

Әмма әнисе бик кыстагач, аның күңеле булсын
өчен генә бер кыстыбый алып капты. Гөнаһ шомлыгы,
йә Алла, кыстыбый эченнән бармак буге ак чәч сузылып
чыкты. Кыз, чәйнәвеннән туктап, жирәнәп йөзен
жыерды. Ана уңайсызланып кызарынды, акланырга
кереште:

– Аулык та бәйләгән идем югыйсә. Нишләп эләкте
икән? Чәчем коела инде коелуын... Ни бит... аулык
бәйләгән идем шул... Кызым, ни... син гаепләмә инде.
Анысын куй да башкасын аша.

Әмма Сиринә, кисәк кенә торып, табын яныннан
кузгалып китте.

– Рәхмәт! Тәмле булган!

Әнисе турында да, чәчле кыстыбый хакында да шун-
дук онытты ул. Уйлары кабат конверттагы акча
тирәсендә әйләнде. «Ун мең! Нәрсә алыым икән?
Сапожки! Тучны! Импортныйны, кожанийны алам!»

Һәм шулай итте дә. Акча дигәнәң әкәмәт тылсымлы
икән ул, кәгазь генә димә. Мизгел эчәндә мескен
хәерченә дә патшага әйләндерә, кояш янына менгереп
утырта, һәм дөньяның яңа бәхетлесе борыны белән
болытлар сөзә башлый.

Элек бу тирәнә урап узган Сиринә бу юлы кибет
ишеген аягы белән тибеп ачты. Күкрәк киереп, башын
югары чөеп килеп керде, юри озак сайланды, сатучылар-
ны йөдәтеп бетерде, итекларнең әле берсен, әле икенче-
сен китертте. Рәхәт икән ул кесәндә акча булса! Дөнья
хужасы итеп тоясың үзеңе!

Яңа итекларен әнисенә күрсәтеп тормады, әтисе
биргән акча хакында да берни әйтмәде. Ни хикмәт, әнисе



дә аннан берни сорамады. Ул кызы үзе сөйләр дип көттө. Инде сөйләмәгәч, төпченмәскә булды. Иренәң нинди зат икәнән хатын яхшы белә иде, Сиринә дә аңлар, аның матур сүзләренә алданмас, шәт. Нинди авыр чакта ташлап китте бит!

Хыянәт ачысын хәмер белән басарга теләгән иде хатын. Әмма күзенә тилмереп караган баласы хақына үзен кулга алды. Бәласеннән башаяк дип, сату эшеннән дә китте. Хәзер мәктәптә идән юа, балалар бакчасында төнгә каравылда да тора. Бар тапканы бердәнбер кызына. Укысын, белем алсын, кеше арасында ким-хур булмасын.

Санаулы көннәр үтте дә китте. Сиринә китәсе көнне әнисе эшкә бармады. Иртүк торып өчпочмак пешерергә кереште.

– Тордыңмы, кызым? Менә сиңа юлга күчтәнәч әзерлим. Ашап та китәрсен, – дип каршылады ул авызын зур ачып, иснәнә-иснәнә килеп чыккан кызын. Сиринәнең сынаулы, шикле карашын үзенчә аңлап, акланырга кереште:

– Бүген яулыкның зурысын бәйләдем. Бер чәч бөртегә дә төшәрлек түгел.

Ул никтер мескен генә елмайды. Елмайганда, сирәк тешләре күренеп алды. Сиринәнең күз алдына иркен кухня, затлы жиһазлар, ап-ак газ плитәсе һәм шуның янында кайнашкан озын халатлы, бөдрә чөчлө, алсу йөзле хатын килеп басты. Чагыштыру һич тә әнисе файдасына түгел иде... Киёмнәре дә, үзе дә мескен. Болай да сирәк чәчләрен яулык астына жыеп куйгач, йөзгә бөтенләй бәләкәйләнеп калган. Кызарыган күзләрендә алжудан башка бернинди нур заты юк. Ярый әле Сиринә аңа түгел, әтисенә охшап туган. Йөрер иде югыйсә карсак бие, юан биле белән кеше көлдереп.

Әнисе табага тезгән өчпочмакларны газ миченә тыгарга дип иелде. Шулай чакта Сиринә аның аякларына игътибар итте. Арты тапталып беткән иске башмакларны күрде, кара оекбашларны һәм шуларның берсендә бармак башы хәтле тишекне күрде. Ул тишектән сары-көрән табан ялтырап тора иде.

– Әни, синең оегың тишек.

Ана сискәнеп китте, йөзгә кызыллык йөгәрдә. Тураеп басты, беренче тапкыр күргәндәй, табаннарына карады.

– Тишек икән шул. Ай Алла, күрмәгәнмен дә. Хәзер товары да сыйфатсыз бит аның. Бер генә киярлек, ямасаң да файдасы юк. Ташларга гына инде аны, – дип акланып маташты.

– Соң, ташла! Нигә тишек оек киеп йөрисең?

– Ярар, кызым, ташлармын. Яңаны алып киярмен.

– Күпме тора соң алар?

– Әллә тагын... 10–15 сумдыр инде.

Сиринә, башын кырын салып, нидер уйланып торды да залга кереп китте. Кирәккә чыкканда, аның кулында акча иде. Кыз зәңгәр иллелекне вәкарьлек белән өстәлгә ташлады.

– Мә! Бу сиңа. Яңа оеклар ал!

Кырыс һәм тупас иде аның тавышы. «Очлы күз, кайдан гына күрәп алды?» Тишек оеклары өчен кызыннан оялган, уңайсызланган иде ана.

– Кирәкмәс иде, кызым. Акчам бар ла минем.

Алырмын. Син минем өчен кайгырма. Акча үзегә кирәк булыр.

– Биргәндә ал! Миндә акча житәрлек. Әти бирде!

Бу сүзләргә кызы мактанып, масаеп әйткәндәй тоелды анага.

– Күпме бирде соң? – дип, кыюсыз гына сорап куйды.

– Мең сум!

Алай икән... Себердән кайтучының акчасы күптер шул. Кызын да сатып алыр. Үстөр-үстөр дә... Әзәргә-бәзәргә табылган...

Боегып, сагышланып калган хатын, калтыранган кулларын алъяпкычына сөртә-сөртә, көрсенеп куйды. Үзе исә:

– Менә бит... Биргәч, яхшы инде... Алай булышкач, яхшы инде... – дигән булды.

Кара-каршы утырып, сөйләшми генә ашап-эчтеләр дә юлга жыена башладылар.

– Иш янына куш булыр. Мин дә сиңа берәз запас әзерләп куйган идем, – дип, әнисе биш йөзлек сузды.

Алды Сиринә. Ник алмасын, бар янына бар яхшы! Туздыра башласаң, бик тиз бетә ул.

Казанга яңа итекләрен киеп китәргә булды ул. Әлбәттә, әнисе аларны күрми калмады: «Кайдан?» – дип сорады.

– Әти бүләк итте.

– Менә бит... Яхшы булган. Биргәч, яхшы инде... – диде ана.

Дулкынланган чакларында, үзе дә сизмәстән, сүзләргә кабатлый-кабатлый сөйләшә иде ул. Күңеленә шом кереп оялады шул: тартып алалар кызын, югалта бит, югалта бердәнберен!

Шулай ук бөтен нәрсә акчага сатыла микәнни?! Аның да әзерләп куйган бүләгә бар да бит, әзсенер инде кызы. Шундый затлы итекләр янында бигрәк вак-төяк булып күренә шул. Шулай да, бер ниятләгәч, бирәсе итте.

– Ни... Менә мин дә бүләк әзерләгән идем, кызым. Әллә нәрсә түгел дә инде. Бер укытучыбыз авылдан сарык йоны алып килгән иде. Сиңа жылы оекбашлар бәйләдем.

– И әни! – диде кыз, үзенә сузылган ап-ак оекбашларны алырга да, алмаса да белмичә.

«Нәрсәмә миңа синең оекбашларың?» – дип аңлады аны ана.

– Бүлмәдә салкын, дисең бит. Шунда булса да киеп йөрерсең, аякларың өшемәс.

Сиринә оекбашларны алган булды, әмма әнисе күрмәгәндә шыпырт кына ишек төбөндәгә бәрәңгә капчыгы өстенә ташлады: «Оныттым диармен. Оекбаш кына киеп йөрисе калды. Кәлүш ал тагы. Йөрер кызың кеше көлдереп».

Әмма, инде чыгып киткән дигәндә, әнисе оекбашларны күрәп алды да: «Оныткансың бит», – дип, кабат кызының сумкасына тыгып куйды.

Икәүләп автобус тукталышына юнәлделәр.

Сиринә ашыга-ашыга алдан атлады, әнисе авыр сулап арттан сөйрәлдә. Гәүдәсе авыр булгач, тыны бетеп җәфалана иде.

– Ашыкма инде, кызым, чапма ул кадәр. Артыңнан өлгерә алмыйм.

– Соң, йөрмә. Үзем дә юлны беләм бит!

– Юк, юк, озатам әле. Ни күнел белән өйдә утырыйм?!

Автобуста да, станциядә дә ана белән кыз арасында сүз ялганмады. Сиринә үз уйлары белән мәшгуль иде. Әнисе һәрвакыттагыча ниндидер киңәшләр, үгет-нәсыйхәтләр биреп маташты, тик кыз аны тыңламады да, ишетмәде дә. Битараф карашын поезд киләсе якка төбәп: «Кайт инде син, әни, кайт», – дип кенә кабатлады.

Поездга кереп утыргач та әнисенә «кит» дип кул болгады. Тик әнисе урыныннан кузгалмады. Поезд кузгалып киткәнче, боек карашын кызына төбәп, тәрәзә каршында таптанып басып торды. Аның күзләрендә яшъ иде. Өстенә кыршылган иске пәлтә, аягына киез итекләр кигән, башына авыл хатыннары кебек урап шәл бәйләгән әнисе никтер бик кызганыч булып китте Сиринәгә. «Өс-башы тузган», – дип уйлап куйды ул. Тик икенче мизгелдә үк үзенә-үзе каршы килде: «Карт кешегә ярамаган тагын. Матур киенеп кая барасы бар? Үткән инде аның гомере». Ә Сиринәгә яшисе дә яшисе әле! Ул әнисенә караңгы язмышын кабатламас. Матур, якты, бай һәм бәхетле булып Сиринәнең тормышы, һәр көне бәйрәм булып!

– Әбиенме? – дип сорады Сиринә каршында утырган сары чәчле, нечкә иренле апа.

– Әйе, – диде кыз.

Аның урыны ифрат жайсыз иде. Үзе янда, үзе өстә. Әгәр әтисенә кайтканын һәм үзенә шулхәтле акча бирәсен белсә, ул билетны купелы вагонга алган булып иде. Каникулга кайтучы студентлар күп, шуңа күрә кайтып төшкән көнне үк билетны алдан алып куйган иде шул. Теләсә, кире тапшырып, яңасын алып та булып иде, уйлап бетермәгән. Менә хәзер бар инде халык тулы сасы плацкарт вагонда. Хәер, бусы соңгысы булып, киләчәктә поездда йөрәп мәшәкатьләнмәс Сиринә, самолетта гына очар.

Кыз проводниктан урын-жир әйберләре алды да ятагына менеп урнашты. Уйлары якты, хыяллары татлы иде, ничек йокыга китүен сизми дә калды.

– Казан! Казан! Подъем! Постельләренә тапшырабыз.

Вагон буйлап проводник хатынның көр, яңгыравык тавышы тәгәри. Андый тавыш нәкъ менә аның кебек калын муенлы таза хатыннарга гына буладыр.

Сиринә уяңды: «Уже?! Казан?!» Вәт йоклап та куйган икән!

Ятагынан төшүгә, итекләрен кимәкчә булган иде, тапмады. Кыз, бу хәлгә ышанырга теләмичә, киштә астын кат-кат актарды, тик итекләр юк, өчпочмак салган пакет кына кичтән куйган урында иде.

Тагын да яманрак нәрсәдән шикләнеп, күңеле белән моны тоеп-сизеп, Сиринә куркып кына үзе йоклап барган ятакка күз ташлады. Шиге рас килде: кечкенә кара сумкасы урынында юк иде! Баш очына, мөндәр астына тыккан иде югыйсә. Угры куркып тормаган, тарткан да алган, ә Сиринә матур төшләр күрә-күрә йокы симерткән.



Рәсем: Наталья Васильева



Кыз бу хәсрәткә нишләргә белмичә катып калды. Елый да алмады хәтта. Яныннан сумка-чемоданнар күтәргән пассажирлар үтә торды. Ә ул аңгыра карашын төрәзәдәгә кызыл бинага төбәп утырды да утырды.

Инде вагон да бушап калды.

– Ә син нигә төшмисең? Конечный бу – Казан! Дальше бармыйбыз! Төш, әйдә!

Колак төбөндә яңгыраган тупас тавыш Сиринәне айнытып жибәргәндәй булды. Шуны гына көткөндәй, ул кычкырып елый башлады, яшыләренә буыла-буыла зарын түкте:

– Мине таладылар... Акчамны, итекләремне урладылар... Нишлим? Кая барыйм? У-у...

Әмма проводник хатынның аңа кушылып еларга, гомерендә беренче тапкыр күргән бу кыз баланы юатып утырырга теләгә дә, вакыты да юк иде.

– Синәң әйберләреңне сакларга охраннык юк монда! Авыз ачып йөрмәскә иде!

Сиринә елавыннан шып туктады да:

– Милиция чакырыгыз! — дип боерды.

– Тиле! Милиция килеп нишләсен?! Синәң карагыңнан жилләр искән инде, әллә кайчан ычкынгандыр. Тизрәк бул, төш, әйдә! Өеңә кайткач, рәхәтләнеп еларсың.

Хатын, уйнап сөйләшмим дигәндәй, Сиринәнең пәлтәсен, башлыгын киң кочагына жыйды да тамбурга таба юнәлде. Кызга аңа иярүдән башка чара калмады. Әмма барыбер поезддан төшәргә ашыкмады.

– Өшим мин. Яланаяк ничек барыйм? — дип өзгәләнде.

Бөтенләй таш бәгырьле, рәхимсез бәндә түгел икән әле проводник. Кызганды пассажирын, бүлмәсенә кереп, бер пар иске кәлүш күтәреп чыкты.

– Мә, шуларны булса да ки. Яланаяк йөрү булмас әле.

Кем уйлаган?! Кем уйлаган Сиринә шул иске кәлүшләргә дә сөенер дип?! Киде, ник кимәсен. Кар өстеннән оекчан йөрмәс бит. Жылы вокзалга тизрәк барып житү теләгә белән турыдан, рельслар аша гына элдерткән иде, бәхәтсезгә жил каршы дигәндәй, ала-кола киёмле сакчы элктәреп алды үзен.

– Стоп! Күпер нәрсә өчен? Не положено моннан йөрергә. Штраф түлә.

Үзе белән бер яшьләр тирәсендәгә егет югыйсә, кара, ни кылана бит!

– Күпме? — диде кыз, кесәсеннән теләсә нинди сумманы тартып чыгарырга эзер кеше сыман.

– 130 сум.

– Нигә шулай аз?

– Ошамаса, арттырабыз.

– Арттырыгыз. Мин риза. Барыбер түли алмыйм.

130 түгел, бер сум да юк миндә.

– Алдашма! Казанга буш кесә белән килмиләр.

Кыз кәлүшле аякларын егетнең борын төбенә хәтле күтәреп:

– Менә, ышанмасаң кара! Итекләремә хәтле урладылар. Ерунда белән заниматься иткәнче, каракларны тотыгыз. Тужы миңа, тәртип саклаучы, имеш! — дип жикеренде.

Яшь иде кыз, әкәмәт чибәр, сылу иде. Әмма кыланмышы... Бер дә килешми икән чибәр кызларга болай акыру, ямьсезләнү. Бөтен матурлыклары коела да төшә икән.

Егеттә дә тәкәбберлек, мин-минлек тулып ашкан иде, матур кызны юатасы урында:

– Уяу булырга кирәк! Йоклап йөрмиләр аны.

Бар, юлыңда бул! — диде дә, кызга артын куеп, «КАМАЗ» тәгәрмәче хәтле сумкаларын көч-хәл белән өстерәп, рельс аша чыгып килүче яңа корбанын каршыларга әзерләнде. Бусының кесәләре буш булмас, шәт.

Сиринәне вокзалга кертмәделәр. Чөнки кулында билеты юк, ул поезд күтүче пассажир түгел. Кыз, меңләгән аяк астында тапталып шомарып беткән тоташ бозлавыктан кәлүшләрен шудыра-шудыра, саклык камералары бинасына юнәлде. Монда, үләм дисәң дә, бер утыргыч тапмассың. Ниндидер мөгжиза белән киоск-лареклардан буш калган почмак табып, шунда елышты.

Нишләргә?

Тулай торакка кайтып житсә, анда көзгә ботинкалары бар-барын. Яңасын алганчы, шуларны киеп торыр. Ә яңасын алыр өчен әтисенә хәбәр итәргә кирәк.

Барысына акча кирәк. Сиринә, өметләнеп, кесәләрен актарды. Юк, акырып еласаң да, бер сум түгел, ун тиен дә юк. Күп тә кирәкми югыйсә, унбиш сум гына! Әллә тәвәккәлләп утырып карагамы троллейбуска? Бәлки, рәхимле кондуктор туры килеп, бушка алып кайтыр? Ай-һай... хыялланма, кызың! Өч ел яши Казанда, әлегә андый кондукторны очратмады. Барысы да бугаз киереп юл хакын каерып ала, түләмәсәң, төртеп төшерә.

Салкын, кәлүш аша үтеп, аяк табаннарын чөметә башлады. Әнисе пешергән өчпочмакларны исенә төшереп, Сиринә пакетка тыгылды: «Ашыйм әле, эчкә жылы кермәсме?» Шулчак иң өстә ятучы ак оекбашларны күреп алды.

Вау! Жылы оекбашлары бар бит аның! Ә ул оныткан да! Болай булгач, тулай торакка жәяү дә кайтып житәчөк. Әллә ни ерак ара түгел лә.

Кыз, сөенә-сөенә, йон оекбашларны киеп куйды. Әмма аягын нидер тырный: оекбаш эчендә кәгазь-фәлән бар иде, ахрысы. Әллә әнисе хат язып тыктымы икән? Тик оекбаш эченнән хат түгел, ә акча, дүрткә бөкләнгән өр-яңа иллелек килеп чыкты.

Аптырап калды Сиринә. Бу аның акчасы, әнисенә яңа оек алырга биргән иллелек иде. Димәк, әнисе аны барыбер алмаган, оекбаш эченә тыгып булса да кире кайтарган...

Шатланасы урынга никтер сагышланып калды кыз. Кулындагы шыгырдап торган кыйммәтле кәгазь кисәгенә яшь томаны аша карап:

– И әни! — дип пышылдады. — И әнием...

Күңеленнән ташып чыккан бар жылы хисләр шул ике сүзгә сыеп бетте. Әмма күңел нечкәрү мизгелләре озакка сузылмады...

...Ак оекбашлы, кара кәлүшле кыз, соңгы акчасын учына кысып, кешеләрнең аптыраулы, мыскыллы карашларына, үзе әйтмешли, «фәлләмичә дә», борынын югары чөеп, троллейбус тукталышына таба китте. Аның йомры башында кабат татлы уйлар бөтерелә, күз алдында әтисе бирәчөк акчалар һәм шуларга сатып аласы матур, затлы әйберләр шәйләнә башлаган иде...

КИТАП — ЖАН ДАРУУЫ

КИТАП УКУ УЛ...

— Жан өчен дару, фәннәр келәте, зирәклек чыганагы.

УКЫРГА МӘХӘББӘТ УЯТКАН КИТАП...

— Миңа калса, ул Михаил Булгаковның «Собачье сердце» әсәре. 6–7 нче сыйныфларда укыганмындыр ул китапны, хәтта берничә тапкыр. Беренче укыганда кайбер нечкәлекләрен аңлап та бетермисең, кабат укыгач, әсәрдә күтәрелгән фәлсәфи темаларга төшенеп бетәсең сыман. Әлбәттә, киносын да карап чыктым, шәп төшерелгән, актерлар да профессионаллар, тәэсире китаптан бер дә кайтыш түгел, минемчә.

МИНЕ /ДӨНЬЯГА КАРАШЫМНЫ/ ҮЗГӘРТКӘН КИТАП...

— Шулай ук Михаил Булгаковның «Мастер и Маргарита» әсәрен әйтә алам. Монда иман, үлемсезлек, тормыш мәгънәсе мәсьәләләре күтәрелә, төрле персонажлар һәм сюжет линияләре аша кеше яшәшенең мәңгелек темалары белән очрашасың. Моннан тыш, әсәр үз заманына һәм җәмгыятьтә тәнкыйди сылтама бирә, ягъни рухисызлыкны, ришвәтчелекне, хакимиятнең көч куллануын тәнкыйть итә.

Дөньяга карашымны үзгәрткән китаплар арасына Николай Гогольнең «Мертвые души», Федор Достоевскийның «Преступление и наказание», Гүзәл Яхинаның «Зөләйха күзләрен ача» әсәрләрен өсти алам.

ҮСМЕР ВАКЫТЫМДАГЫ ДУСТЫМ-КИТАП...

— Үсмер вакытымда әтием миңа бер китап алып кайтып тоттырды да: «Кызым, укып чык бу әсәрне», — диде. Ул Америка язучысы Элинора Портерның иң күп сатылган романының берсе — «Поллианна» иде. Әтиемнең нигә нәкъ менә бу китапны киңәш итүен укып чыккач аңладым. Поллианна исемле кыз образы аша язучы уңай фикерләү һәм тормышның якты якларын күрү сәләте ярдәмендә авырлыкларны җиңеп, башка кешеләрнең тормышына шатлык китереп буласын аңлаткан. Поллианна безне кечкенә генә шатлыклар өчен дә рәхмәтле булырга өйрәтә.

ӨСТӘЛ КИТАБЫМ (НИ ӨЧЕН НӘКЪ ӘЛЕГЕ КИТАП)...

— Детектив ярата торган кеше буларак, Артур Конан Дойлның «Шерлок Холмс мажаралары» әсәрен берничә кат укыдым, сериалларын карадым. Әлегә исемне белмәгән кеше юктыр. Гомумән алганда, Артур Конан Дойлның Шерлок Холмс турындагы хикәяләрендә логик фикер йөртү, гаделлек өчен көрәшә белү, детальләргә игътибарлы булу кебек мөһим әйберләргә өйрәнәсең.

ХӘЗЕР УКЫМ...

— Күптән Юваль Ной Харариның «Sapiens: Краткая история человечества» дигән китабын укыйсым килгән иде. Әлегә шуның белән мәшгуль. Җиңел дип әйтә алмыйм, әлбәттә, ләкин ничек тә укып чыгарга кирәк.

ТАТАР ӘДӘБИЯТЫНДАГЫ ӨЧ ЯРАТКАН ӘСӘРЕМ ҺӘМ АВТОРЫМ...

— Гадел Кутуйның «Тапшырылмаган хатлар», Гаяз Исхакийның «Ике йөз елдан соң инкыйраз», Галиәсгар Камалның «Беренче театр» әсәрләре.

БАСМА ҺӘМ ЭЛЕКТРОН КИТАПНЫҢ УҢАЙ ҺӘМ ТИСКӘРЕ ЯКЛАРЫ...

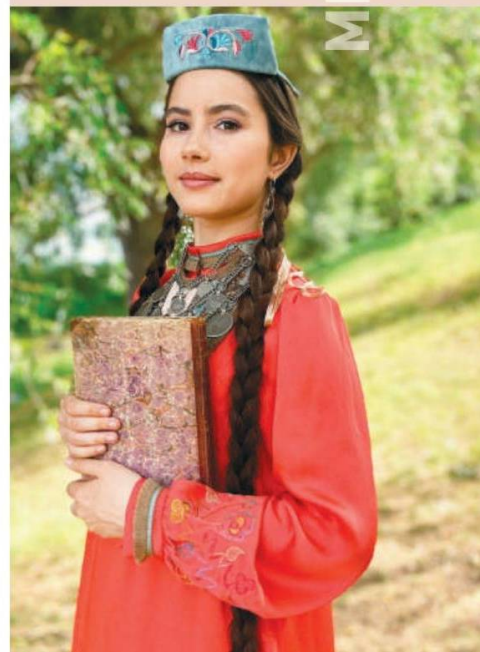
— Электрон китапны бер генә тапкыр кулланып карадым һәм башка тотмадым. Әлбәттә, уңай яклары күп аның, ләкин мин китапларны, нишләптер, кулга тотып укырга яратам. Әле яңа яки иске китап булса, буяу йә тузан исе борынны кытыклай, үзенә күрә бер атмосфера тудыра. Гомумән, басма китап уку әсәр белән җылырак бәйләнеш булдыра кебек.

УКЫРГА КИҢӘШ ИТӘМ...

— Һәр балага Джоан Роулингның «Гарри Поттер» китапларын укып чыгарга киңәш итәр идем. Ул әсәр тылсым дөньясына алып китә. Татар, рус, чит ил әдәбияты үрнәкләре булган иң популяр классик әсәрләргә укучыларны киңәйтә, гыйлемне арттыра, хыялларга канат куя. Күптән түгел үзем дә Джек Лондонның «Алая чума» әсәрен йотлыгып укыдым.

Фото: Зилә Мөхәммәтҗанова

Сәйдә
МӨХӘММӘТҖАНОВА,
жырчы



МИН УКЫМ

КОШ – ГОМЕР СИМВОЛЫ УЛ

Казан Кремлендәге «Хәзинә» милли сәнгать галереясы. Бакый Урманче экспозициясендәге таныш картиналарны күздән кичерә-кичерә, түрдәге залга үтәм. Һәм танылган каллиграф-хаттат, күренекле әдәбият галиме, Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе, Г. Тукай премиясе лауреаты, шәмаилләр һәм тугралар остасы Нәжип НӘККАШ эшләре күргәзмәсенә килеп элгәм. «Татар милләтенң бөөк шәхесләре» дип атала ул. Нәжип әфәнде үзе каршы ала, һәр эше янында тукталып аңлатма бирә. Менә Тукайның шәмаил-плакаты. Бөөк шагыйрь: «Күр: ни рәвешле тулган иман белән Коръән күңелемә», – дип әйтә кебек. Туграсы тирәсенә дини шигырьләренәң исемнәре тезелгән. Ялкынланып торган кызыл чәчәк – шагыйрьнең халкы өчен янган тынгысыз йөрәге. Мәржәнигә багышланган эше исә куфи шрифты белән башкарылган. Акмулла мәрсиясеннән язылган юллар аны тулысынча ача: «Караңгыда фанусны кабызган ул». Шәмаилләр күргәзмәсе мине ерак үткәнгә алып китә. Гарәп хәрәфләреннән кораб сурәте чыгуга, «Кораб»ның авторы Дәрдемәндне танып алам. Каюм Насыри, Ризаэтдин Фәхретдин, Гаяз Исхакыйлар... «Татар булып калу шарты – милли телдә мәгариф». Ничек дәрәс әйткән Исхакый! Мәжит Гафур, Шәехзадә Бабич, Галимжан Ибраһимовлар...



Эльмира
ЗАКИРОВА



Искиткеч талант, каллиграфик осталык, тирән фәлсәфә, әдәбиятыбызга олы мәхәббәт, милли горурлык, гарәп телен камил белү – барысы да сыйган ул тугра, шәмаилләргә.

– Үземнең тугра – кош рәвешендә, – дип сөйләп китә Нәжип. – Ул очып бара торган күтәрченгә охшаган. Бөрвакыт шулай кызык өчен үз туграмны ясап карарга булдым. Исемемдәге «Ж» хәрәфен сузып жибергәч, кош башы пәйда булды. Шулай дәвам итеп, күтәрчен ясап куйдым. Ә кош – шушы тиз үтеп китә торган заманның, гомернең символы ул. Гомер очкан кош шикелле бик тиз үтеп китә, үзеңнән соң эз калдырмаса кирәк дигәнне аңлата.

Без Нәжип Исмагыйлев белән күптәнге танышлар: Казан дәүләт университетында бер тирәдә укыдык, бер тулай торакта яшәдек, бергәләп факультетыбызның «Әдәби сүз» стена газетасын чыгардык. Һәм менә бүген дә күрешүдән файдаланып, истәлекләренә барлыйбыз.

...Үзбездән түбәнрәк курс студентлары алдында без әлләкем булып, борынны чөеп йөри идек. Сөз бала-чага әле, янәсе. Ә Нәжипләр группасы бездән бер курска түбәнрәк. Бөрзаман күрәбез – жыен талантлы егет-кызлар укый икән аларда! Фәиз Зөлкарнәев, Галимжан Гыйльманов, Флюра Низамова, Фәния Сәетгәрәевалар шигырьләр язалар... Нәжип – рәссам. Аның дәрәжәсе аеруча зур: мәктәптә укытып килгән, группадашларыннан 9 яшыкә зуррак. Акыллы, житди. Тора-бара без аның Мамадыш районы Үсәли авылынан икәнне дә белдек. Алар группасында Нәжипнең укучысы – жырчы кыз Нурания дә укый иде әле. («Сөембикә» журналы уздырган «Киләнбикә» бәйгесендә жиңеп, ул журнал тышлыгында да чыкты!)

Нәжипләр яшәгән бүлмә бер елны бөтен биш катлы тулай торактагы иң үрнәк бүлмә дип табылды, һәм аларга телевизор бүләк иттеләр! Ә безнең бүлмә икенче урынга калды: пластин-

калар әйләндерә торган проигрыватель белән канәгатьләнәргә туры килде. Кызыксынып, бүлмәләренә керсәк, аһ иттек. Гөлләр, матур пәрдаләр, тәрәзәдә Нәҗип ясаган кар бөртекләре, чыршы ылыслары, кызылтүшләр... һәм әллә нинди әкияти хәрефләр белән «Яңа ел белән, дуслар!» дип тә язып куйган! Гаҗәеп матур бүлмә иде ул!

– Мин гарәп язуына кереп китмәгән чорда кириллица белән яза торган каллиграф идем. Аннары инде әкрәнләп гарәп язуына кереп киттем. Гарәп язуының мөмкинлекләре чиксез, – ди Нәҗип. Бүлмәдәш егетләрен сагынып искә төшерә. Тарих бүлегендә укучы Рәфыйк Мөхәммәтшинны (Россия Ислам университеты ректоры), журналистика бүлгә студентлары Эльмарт Уразов (озак еллар Барда районы газетасы баш мөхәррире иде, кызганыч, арабыздан иртә китте) белән Рәис Гыйльметдиновны (Нурлат район газетасында эшләде, инде арабызда юк хәзер)...

Ә берзаман шул егетләр туган көнмәдә ишегебезгә котлау ачытканын куеп киткеләр. Ул мәрҗәннәр кебек тезеләп киткән сүзләр! Хәрефләре – нәкъ гарәп каллиграфиясенекә! Ул борынгы сүзләр белән белдерелгән теләкләр!.. «Хөрмәтлү вә гыйззәтлү Эльмира туташ!» дип башланып китә һәм «чуктин-чук, күптин-күп сәламнәр»не дә кушып укып, безнең бүлмә кызлары тәмам һушсыз кала! Әлбәттә инде Нәҗип Исмәгыйлев язган!

Шул көннәргә искә төшереп көлешәбез. «Мин мәктәптә эшләгәндә үк андый котлауларны күп яздым инде. Директор гел миңа куша иде. Үзем рәссам-бизәүче, үзем лаборант, рәсем укытучысы, рәсем, фото түгәрәкләре алып барам. Балаларны табигатькә алып чыгып, хәтта анда да рәсемнәр ясата идем», – ди ул.

Еракта калган балачакка кереп китәбез. Нәҗип – атаклы балта осталары Сөләймановлар нәселеннән. Бабалары күрше авылларга барып йортлар салып йөргән. Әтисе Фәйзрахман да – балта остасы, клубга плакатлар язган. Әнисе Бибигайшә – күрше Урта Сон авылы кызы, укымышлы, зыялы гаиләдән. Бик тырыш, белмәгән эше юк. Шәлләр бәйли торган булган. Килең булып төшкәч, Үсәли хатын-кызларын да шәл бәйләргә өйрәткән. «Урта Сонга, әни

Һәр кешенең туграсы башкаларныкынан аерылып тора, холкын, тышкы кыяфәтен, нәсел кушаматын да чагылдыра ала.

авылына кунакка барырга ярата идем. Минә яраталар, иркәлиләр. Әле кияүгә чыкмаган апаларга иярәп күршеләргә керәм. И-и, Нәҗип килгән, дип, сөенеп каршы алалар, тәм-томнар белән сыйлыйлар. Моннан китәсе килми!

Бабай – матур кеше! Өстәл башында утыра, ризыкларны үзе бүлә. Аларның өйләре үк үзенчәлекле итеп салынган: урамның төньякка караган ягында бер генә тәрәзә, көнбатышта ике тәрәзә, калган бөтен тәрәзәләр көньякка карап тора. Көне буге кояш өйдә! Менә ничек акыллы итеп салган бабай! Ишегалдына эре-эре ташлар җәелгән, яңгыр яуса да чип-чиста иде. Бөтен урын-жир, кашагалар, чөткәләр тамбуры чигүләр белән капланган. Миңа – 6-7 яшьлек малайга кызык инде, авызыларымны ачып карап торам... Таулы-чокырлы, чишмәле, урманлы яклар безнең. Табигать искейткәч! Гомергә шарлап аккан чишмә суын эчтек. Әреш инешенә генә дә җиде-сигез чишмә суы килеп кушыла. Андый авыллар сирәк бит... Менә кайдан килә икән матурлыкны күрү куәсе! Рәссамлык оеткысы балачактан ук салынган Нәҗипкә! Матур язучы дәрәсләрен бик яраткан кечкенә Нәҗипнең каләмне куе шәмәхә карага манып язган дәфтәрләрен күргәндәй, укытучы апасының мактаганнарын ишеткәндәй була. Дүрт ярымга дүрт ярым үлчәмдә салынган кечкенә өйләрендә юкә бүрәнәгә бер башы кызыл, икенче башы зәңгәр карандаш белән ясаган аэропланнары да күзгә чалынгандай була...

Стенгазеталар чыгарып, мәктәп, авыл китапханәсендәгә китапларны укып, унынчыны тәмамлагач та мәктәптә җиде ел эшләгән егет укытучы йә рәссам булырга хыяллана. Казан дәүләт университетында уку еллары исә аны әдәбият галиме, текстолог, гарәби матур язучы сәнгать остасы итеп тә үстерә. Студент чакта – дуслар өчен, күңел өчен шәмайләр ясаган беләбез. Ә безнең татар теле һәм әдәбияты, журналистика бүлекләренең «Әдәби сүз» стена газетасын Нәҗип Исмәгый-

левтән башка күз алдына да китереп булмый! Ватман кәгазьдә чыгучы биш-алты метрлы озын газетабыз факультетлар арасындагы конкурста гел беренче урыннарны ала иде. Укытучыларыбыз Марсель Бакиров, Мөхәммәт Мәһдиевләр төрле елларда ул газетаның редакторлары булдылар, ә Нәҗип Исмәгыйлев – бизәүче рәссам. Берьюлы берничә язмыш чыгасы булгач, псевдоним уйлап табарга куштылар. Эльмира урынына Энже исемен куйдым, ә фамилиям үземнеке – Мәжитова. Нәҗип: «Әйдә, Энже Мәрҗанова дип куй. Мәгънә ягыннан да, яңгыраш ягыннан да туры килә», – ди. Бу хәлне дә елмаеп искә алабыз. «Фәиз Зөлкарнәев бишенче курста Иркәгә өйләнгән дә, Нәҗип аларга никах укыган дигән сүзләр таралды тулай торакта», – дим. «Булды андый хәл... «Алдым-бирдем» ясарга булдык без. Корьән укып, ризалык алып, гарәптә никах хәтбәсе укып. Озын халат кидерделәр, башыма чалма урап кердем. (Кәлә.) Гарәптә шытырдагып укыйм, йолаларны да беләм бит инде. «Син Мәүлит улы Фәизгә риза булып бардыңмы?» Иркәнең нечкә генә тавышы ишетелә: «Риза булып бардым». Фәиздән сорыйм. «Мәһәр күпме була?» Укып бетергәч, группаш Нурия сәдака төртә. Тәртибе шулай бит инде. Ә чыгып барганда Нурия артымнан пышылдый: акчаны кире бир инде, ди. Менә шулай күңелле яшәдек. Ә лекцияләргә тыңлаганда иң җитдиләре Фәиз Зөлкарнәй, Галимҗан Гыйльманов һәм мин идек. Профессор Хатип Госман миңа аерым өметләр баглады – борынгы әдәбият багына алып кереп китте».

...Без күргәзмә залы буйлап урый-урый, милләтебезнең бөек шәхесләренә багышланган тугра-шәмайләргә кат-кат күздән кичереп, борынгыдан бүгенгә, бүгенгедән киләчәккә күчә-күчә, әдәбият, тарих, тылсымлы язучы серләре, дәвамнар, нәсел агачы – шәжәрәләр турында сөйләшәбез.

(Ахыры 64 нче биттә.)

Китапханәгә Вәсилә килеп кәргәч, йөрәгем «жу» итеп китте. Ул бит Аяз Гыйләжевның «Йәгез, бер дога» дигән китабын табып куярга кушкан иде. Кәгазь эшләренә чумып, онытып ук жибәргәнмен.

Кечкенәдән китап белән жәнлән-гәннәр картлык көнәндә дә рухи азыксыз тора алмый. Әлбәттә, андыйлар рухи азыкны интернеттан да, телевизордан да эзләми. Вәсилә Шәйдуллина кебек, китапханәгә юл тотта. Күп укый ул. Ел саен үткәрелгән «Елның иң күп китап укучысы» бәйгесендә былтыр жиңүчәсе булды. Гомеренең күп өлешен сыер савып, балалар бакчасында аш пешерүче, мәктәптә техник хезмәткәр булып уздырган, хәзер лаеклы ялга чыгып, төп нигездә яшәүче Вәсилә ханым китап укымыйча тора алмый, ул аңа һава шикелле кирәк. Китапка мөнәсәбәт кимегән бүгенге чорда бу хакта ишетү гажәп тә тоелыр кайберәүләргә.

Вәсилә ханым үзе моны бер дә гайрә табигый хәл дип санамый.

– Эшләгәндә дә укырга бик ярата идем. Төннәр буге укып утырган чакларым күп булды. Шуңа китап геройлары белән яшәп, бар дөньямы оныта идем. Ул геройлар үземне борчыган күп кенә сорауларга җавап бирделәр, яшәргә өйрәттеләр. Әти белән әни дә газета-журналларны күп алдыралар иде. Әле дә күз алдымда: әни бер кулы белән сепарат әйләндерә, икенче кулына журнал тоткан. Әти авырып киткәч, кулынан китап төшмәде, укыганын безгә – балаларга сөйли, укырга куша иде. Миңа аның кушуы кирәкми дә. Балачакта китапханәдә чират торып, ярыша-ярыша китап алган вакытлар хәтердә. Компьютер юк, кәрәзле телефонның ни икәннән белмибез, аклы-каралы телевизорда ике канал күрсәтә... Шуңадыр, яңа китапларны түземсезлек белән көтеп ала идек, – дип искә ала Вәсилә ханым.

Энеләре Тәлгать белән Фирдәвес тә китапханәнең даими укучылары иде. Сугыш турында да, тормыш турында да, гомумән, барлык темаларны да яратып укыдылар. Хәзер китап укучылар кимеде, халык телефон, социаль чөл-тәрләргә күчте. Вәсилә дә яңа технология мөмкинлекләрен яхшы өйрәнгән:



ВКонтактедагы язмаларга аның комментарийлары еш күренә. Узган ел ул 48 китап укыган.

– Компьютерда да әдәби әсәрләр укып була, ә син һаман китаптан аерылмыйсың, – дим.

– Миндә китап чире. Кулга китап тотып укуны, аның исен, кәгазь кыштырдавын берни алыштыра алмый. Файдасы да зур. Хәтерне яхшырта, белем дәрәжәңне күтәрә, дөньяга карашыңны киңәйтә. Кайвакыт әсәрләргә икенче кат укыгач, аларга башкача карый башлыйсың. Мәктәптә – бер төрле, тәҗрибә туплагач, икенче төрле кабул итәсең. Китапханәгә бару, төрле чараларда катнашу минем өчен бәйрәмгә тиң. Китапханәбездә өйдәге кебек рәхәт атмосфера, киләсе генә килеп тора, – дип уртаклашты ул фикерләре белән.

«И китабым, и китап! Миңа кыл син хитаб! Син генә башымдагы чүпчарны алырсың утап», – дип яза Шәехзадә Бабич үзенең «И китап» шигырендә. Китапларыбыз яши һәм яшәчәк әле, бигрәк тә аларны укучылар булганда.

Тәнзилә ШӘЙХНУРОВА,
Күзкәй авылы китапханәчесе.
Тукай районы.

Мин Башкортстанның Туймазы районы Татар-Олкан авылында туып-үстем. Зур, матур, кунакчыл татар авылы ул. Татар авыллары гөрләп тора, шуңа сөенәм. Бу язмада Туктагул авылы турында язасым килә.

Кулыма диплом алгач, мине юлама белән Туктагул авылына жибәрделәр.

1967 елдан 1970 елга кадәр шунда башлангыч классларны укыттым. Мәрхәмәтле, әйбәт кешеләр яши иде анда. Яшъ кенә булсам да, укытучы, дип, бик хөрмәт иттеләр үземне. Кибеткә әйбер кайтса, чират барлыкка килә. Кыенсынып кына, мин дә чират койрыгына басам. Олы-олы абый-апалар: «Апа, алга узыгыз», – дип, мине иң беренче жибәрәләр иде. Укытучы кешегә мөнәсәбәт энә шундый булды ул вакытларда. Авыл халкы белән дә, укытучылар коллективы белән дә бик тиз уртак тел таптык. Әле дә аралашып, хәбәрләшеп торабыз, дуслыгыбызга 55 ел инде.

Бу авылга килгәнәмә өч атна да булмады, яшъләр «Яшел эшләпә» спектаклен куярга әзерләнде. Мине дә катнашырга чакырдылар. Яучы карчык Кәлимәтәйне уйнадым. Шәп килеп чыккан иде ул спектакль. Туктагулда ул вакытта Мәдәният йорты директоры булып Фәвиз Шәрәфетдинов эшләде. «Яшел эшләпә» белән тугыз авылга бардык. Шунда эшләгән өч елымда да сәхнәдән төшмәдем. «Серле моң» дигән спектакль белән фестивалдә катнашып, районда беренче урынны алдык хәтта. Аны Уфада да күрсәттек.

Фәвиз Шәрәфетдинов зур талант иясе иде. Үзе менә дигән оештыручы да, үзе режиссер, үзе актер, рәссам, баянчы, жырчы... Чын халык таланты шундый буладыр ул. Илһам Шакиров кебек жырлый иде Фәвиз. «Туктагулдан Илһам Шакиров жырлай», – дип игълан ителәр иде аның чыгышын.

Туктагулда бүген дә йолаларны, матур горейф-гадәтләрне саклап яшиләр. Узган ел август аенда авылының 270 еллыгын билгеләп үттеләр. Дүрт урам үзләренең концерт номерлары белән чыгыш ясады. Шулкадәр матур бәйрәм булды. Аны оештыруга Мәдәният йортының хәзерге житекчесе Луиза Габдуллина белән авыл жирлегә башлыгы Светлана Мадьяровалар зур көч куйды.

Биредә ветераннарны да онытмыйлар. Мәдәният йортында музей бар. Озак еллар эшләгән Фәвиз Шәрәфетдиновка багышланган почмак та булдырганнар. Ул узган ел вафат булды.

Ихлас күңелемнән әйтәм, Туктагулда бүген дә мәдәниятле, мәрхәмәтле, иманлы кешеләр яши. Хәмзә абыйның уллары үз ачкаларына мәчет төзеткән-

нәр. Аллаһының рәхмәте яусын аларга. Бу дөньяның шөһрәте – байлыкта, ә ахирәтнең шөһрәте – изгелектә.

Зәбидә МОРТАЗИНА.

Казан шәһәре.

Казанга бару теләген миндә иң элек Иске Калмаш урта мәктәбе укытучысы Хәя апа тудырды. Ул үз фәнен яхшы үзләштергән укучыларны Татарстан башкаласына сәяхәткә алып бара иде. Тик ни сәбәпләдер, безнең сыйныфын алып бара алмады. Казанны күрәсе килү теләгем, имән күмере кебек, ялкыннарын эченә яшереп, гомер буе көйрәде.

Балаларны үстәрәп бетереп, лаеклы ялга чыккач, миңа да, ниһаять, кырык ел йөрткән хыялымны тормышка ашырырга вакыт житте. Йомшак кәнәфиле «Уфа–Йошкар-Ола» автобусы ымсындырып торган борма юллардан «Казанга туп-туры карап» жилдереп кенә алып китте. «Койрыгы» жиргә терәлгән жиңел машинада бару түгел инде бу, биек утыргычлардан искичек киләчәк ачыла! Берчә игеннәре жыеп алынган буш кырлар, берчә ярларына бөдрә таллар үрелеп үскән елгалар, берчә урманнар, авыллар аша бара торгач, автобус безне Татарстан читенә китереп тә житкерде. Инде игътибарны икеләтә көчәйтеп бара башладык. Монда пещәнне генә түгел, саламны да түгәрәкләп преслаганнар да, шулардан матур эскертләр өеп куйганнар. Басу саклагыч полосалары да бездәге кебек каен, усақ, тупыл агачларынан түгел, нарат белән чыршыдан икән. Кара бөрхет булып сузылып яткан сөрелгән басу буйларындагы бу яшеллек күзләргә иркәли, күңелне күтәрә.

Ниһаять, алда – Казан! Без аңа кояш баеп, караңгы төшкәч кенә барып кердек. Төнге кала безне укалы камзулларын киеп, мең төсләр белән жемелдәгән энже-мәржәннәрен тагып бәйрәмгә барырга жыенган байбикадай, нурлар чәчеп каршы алды. Галиәсгар Камал театры мәйданчыгындагы төсле фонтаннар үзе бер тамаша икән! Әйтерсең бу сихри тамчылар күңелле көй көйләп, көмеш тавышлары белән челтерәп көлешә-көлешә, үзләре үк тәртип белән тезелешеп бииләр иде.

Икенче көнне без Казан үзәгендәге «Туган авылым» комплексын карарга киттек. Шәһәрнең кирпеч йортлары арасынан киләсең-киләсең дә, сапсары бүрәнәле өйләргә килеп чыгасың! Чыгып китәсе дә килми икән моннан, кат-кат карап әйләндек.

Сәяхәтебезне дәвам итеп Казан Кремленә юл тоттык. Ул көнне жәлилчеләрне искә алу көне булганга, шагыйрь һәйкәле янына халык бик күп жыелган. Жәлилнең кызы Чулпан белән аның оныгын да күрү бәхете насыйп булды. Музейга кереп, шагыйрьнең «Моабит дәфтәрләре»н дә күреп чыктык. Аның үз кулы белән, каз теше кебек тезеп язган дәфтәрләрен рәсемдә күрү бөтенләй башкача икән. Ә болай кулга тотып караган кебек.

Казанга килеп, нурлы Колшәриф мәчетен, Сөембикә манарасын күрми кит, имеш! Сөембикә манарасы анын да һәрберебез тирән уйларга чумып, хәтер дөньябызны барлап, бик озак басып тордык.

Энә, ачылып бетмәгән серләрен күл төбенә яшергән Кабан жәйрәп ята. Күл чистарып, яңарып торсын өчен, 1997 елда монда 80 мең сазан балыгы жибәргәннәр икән. Күл өстендә акчарлаклар күренеп китә.

Санаулы сәгәтләр бик тиз үтә. Бик күп нәрсәләргә күреп өлгереп тә булмады, шулай да күңелләр хушланды. Балактагы хыялым тормышка ашты. Казан халкының бик әдәпле, гади булуы, сораганга ярдәм итеп торыуы, «ханым», «әфәнде», дип, татар мәкаме белән колакка ятышлы матур итеп сөйләшүләре искичек ягымлы! Безне дә: «Матур итеп, саф татарча сөйләшеп торасыз», – дип мактадылар.

Бер кочак хатирәләр төяп, тагын килергә вәгъдә биреп, кайтыр юлга кузгалдык. Менә шулай онытылмаслык тәэссуратлар белән күршеләребез, канкардәшләребез белән танышып кайттык энәкәшмәнең кызы белән берничә ел элек.

Фәния ГАЙСИНА.

Башкортстан, Иске Калмаш авылы.

Хөрмәтле укучыларыбыз! Сездән хатлар көтеп калабыз. Безнең адрес: Казан, Декабристлар ур. 2. e-mail: ssuum@yandex.ru

АНА ВАСЫЯТЕ

Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА

Татар актерлары арасында иң романтигы ул! Һәм иң моңсу карашлысыдыр, мөгаен. Күзләр – күңел көзгесә шул. Нинди генә битлекләр киеп яшәсәк тә, алар барысын да сөйли, яшерә белми. Әмма сәхнәдә ул төрле. Яраткан сәхнәсә... Икеләтә ярата бугай ул сәхнәне. Әнисенең кабул булмаган хыялын да чынга ашыра бит. Ә моңсу күзләр нинди жылы хатирәләр саклай? Әлмәт татар дәүләт драма театры актеры, республика кино йолдызы, Татарстанның атказанган артисты Динар ХӨСНЕТДИНОВ белән ачыктан-ачык сөйләшәбез.

...Мин әле укырга кермәгән. Әниңең яраткан җырчысы Айдар Галимов концертына җыенабыз. Әни миңа иң матур костюм-чалбар кигезә, муеныма күбәләк-галстук тага, чәчәк кибетенә кереп чәчәкләр алабыз. Аларны миңа тоттыра. Бу чәчәкне ничек чыгарып бирермен икән, дип, концерт буга дулкынланып утырам. Мөгаен, әниңең иң яраткан җыры җырлангач менгереп биргәнмендер. Концерттан соң сәхнә артына кереп, әни мине Айдар абый белән фотога төшерә. (Ул фотонны ясатып, телефон торган өстәлдәге пыяла астында саклай.) Ә концерттан соң артистлардан аерылып өйгә кайтасым килми. Сәхнә арты бик серле тоела. Алар анда бөтенләй башка тормышта яшидер кебек. Минем ул тормышны беләсем, күрәсем килә. Берничә көн алар белән «яшим». Әни мине концерт-театрларга һәрвакыт үзе белән йөртте. Ә мин алардан шулай «аерыла» алмыйм интегәм. Хәзер уйлыйм: шул рәвешле әни сәнгатькә мөхәббәт уяткан. Сәхнәнең никадәр серле дөнья булуын күнелемә салган. Ул минем дә сәхнәдә булуымны теләгән... Шулай булмаса, мин башлангыч сыйныфта укыганда Муса Җәлил шигырьләрен сатып алып, шигырь ятлатып, нәфис сүз бәйгеләренә йөртмәс иде, мине театр мәктәбенә бирмәс иде. Югыйсә кечкенә чакта баланың нәрсәгә сәләтле булуын төгәл белеп бетермәскә дә мөмкин. Әни сәләтемне күргәнме, жайлап кына күңелгә орлык салганмы, әйтә алмыйм. Югыйсә миннән ун яшкә олырак абыем Эльвир да бар бит әле. Бер дә аннан артист ясарга омтылмаган. Бәлки, хольклар төрле булуын аңлагандыр. Абый минем аз сүзле, принципиаль, укымышлы – бик тыйнак кеше, ә миндә әни холкы: тиктормас, төвәккәл, назлы...

Әниңең бик тә артист буласы килгән, әмма тормыш авырлыклары мөмкинлек бирмәгән шул. Чистай районы Мөслим авылыннан ул минем. Әтиләре яшьли үлеп китә, әби биш баланы ялгызы аякка бастыра. Тормыш итәрдәй һөнәргә укыгыз диде микән әби, белмим, әни Арча районына барып пешекче булырга укыган. Аннан Чаллыга кайтып эшкә урнашкан,

әти белән танышып гаилә корганнар, абыем туган. Әнә шулай тормыш тәгәрмәче бер бөтереп алган да, әйләнгән дә әйләнгән. Кисәк туктап калып, бөтенләй башкача гомер итә башларга бик авыр бит ул. Бигрәк тә хатын-кызга. Әни шулай хыялын тормышка ашыра алмый калган. Аннан соң аларның яшьлекләре дә авыр вакытларга туры килгән: үзгәртеп кору еллары, эшсезлек, акчасызлык... Шуларда мин туганмын. Ул вакытларда әни мине ни йөрәкләргә белән тапкандыр?! 90 нчы еллар башында бала табу бик күпкә кимегән булган, ә мин туганмын. Ярату өчен туган бала булганмындыр инде мин. Авырға узганын әтигә дә соңгына әйткән ул. Әни, әйткәнәмчә, бик төвәккәл булган. Шулай булмаса, 90 нчы елларда гаиләсен ашату өчен «челнок хатыннары» армиясенә кушылмаган булыр иде. Куркыныч рәкәт заманнары бит ул! Әни Мәскәүдән, Польшадан, Төркиядән товар алып кайтып базарда сата башлады. Аңа бик авыр булгандыр: сумкаларын күтәреп иртән чыгып китә, кич кайтып керә, ул вакытта элемент чаралары да юк. Ярый ла күңеле тыныч булып кына эшләсә...

Миңа 5 яшь иде... Әти белән әни аерылышты. Кечкенә булсам да ул көнне яхшы хәтерлим. Менә өчәүләп урамнан барабыз, бергәләп каядыр кердек. Аннан чыккач, әни әти белән мине фотога төшерде. «Истәлек булып калсын әле», – дигән сүзләре исемдә. Рәсми рәвештә аерылып чыкканнан соң төшкән сурәт, ул фотоальбомымда әле дә саклана. Әни әтине бик ярата иде. Әти теләмәсә, бәлки, аерылмаган да булыр иде. Хыянәтенә түзеп яшәр иде, мөгаен. Кайбер хатын-кызлар ирләргә белән аерылышкан, балаларын да әтиләреннән аера. Безнең әни киресенчә: «Ни генә булса да, ул сезнең әтигез, аралашып яшәгез», – дип әйтә иде. Әти белән ерагайдык дип әйтә алмыйм, элементләр өзелмәде. Гаиләдә әтиңең юклыгын шөхсән мин тоймадым да. Әни шуның кадәр көчле рухлы кеше иде, балалар кимсенмәсен дип тырышты. Интегеп яшәгәнәбезне хәтерләмим.



Эни үлгән көннән башлап абый миңа этине дә, әнине дә алыштырды.

Назда, яратуда коенган бала мин. Абый корырак булгач, эни бөтен назын миңа бирде дип уйлыйм. Абыйны ул зур кеше итеп сөйләшсә, мин аңа кечкенә бала булдым. Әниңең туганнары: «Динарны артык иркәләп үстерәсең», – диләр иде. «Минем бердәнбер кечкенәм бит ул», – ди торган иде. «Әни малае» булып үстем шулай. Үземне белгәнчегә кадәр күкрәк имдем, әниңең куенында гына йокладым. Кечкенәдән Польша дигән илне яратмадым. Әни анда товарга китсә, бер атна йөрөп кайта иде. Күз алдыгызга китергез: бер атна әнисез яшим! Өйдә әби һәм абый гына. Әнине бик сагынам. Тормышның төсләре югала кебек. Хәтта бүлмәдәге лампочка да тоныграк яна. Әни кайтасы көнне тәрәзә яныннан китмим. Ул өйгә кайтып керегәч, кояш чыгып, дөнья яктырамыни: күңелләр күтәрелә! Өйдә рәхәт! Мин кабат назга коена башлыйм. Әни кабат, «тозлы балыгым» дия-дия, һәр кич аркамнан сыйпап кына йоклата. Әни өйдә булганда бер көн дә үзем генә ятып йокламый идем. Ул үзенә күрә бер традиция иде. Аның рәхәтлекләре инде ике дистә ел үткәч тә онытылмый. Онытылмас та – балачакның якты бер мизгеле булып, күңелне жылытып яшәр ул хатирә.

13 яшемдә кояш сүнде, дөнья салкынаеп калды. Әнине югалттык. Әнисез калу һәр кеше өчен тормышындагы әйтеп бетергесез ачы кайгыдыр ул. Ә минем өчен ул икеләтә, бишләтә, унлата... авыр булды. Үсмерлек чорында болай да күңелнең айкалган-чайкалган чагы, ә мин әнисез калдым. Әни белән бергә ярату да, наз да югалды... Әни миңа чын-чынлап житми калды. Хәер, аның житкән чагы булмыйдыр да...

Әнигә беренче тапкыр оянак булганда, Анапада лагерьда идем. Минә шулай лагерьларга жиберә иде, ә мин яратмыйм. Анда бит эни юк! Хастаханәгә салганнарын шалтыратып хәбәр иттеләр. Миңа ул вакытта стресс булды. Ничек инде эни хастаханәдә?! Аның бит бер тапкыр да авырганы юк. Гомумән, балалар, үсмерләр әниләренең авыруын бик авыр кабул итә. «Әни күп эшли, аңа ял итәргә кирәк», – дип, үземне тынычландырдым. Кайту көннәрен ничек кирәк шулай көтеп житкердем. Поезддан төшүгә хастаханәгә чаптым. Көннәр буга эни янында утырам. Одеяд астына кереп качып, төнгә дә калам. Ул үзә дә янында булымы теләгәндер. «Әнине алжытып бетерәсең», – дип, абый мине орыша. Ничек алжытыйм, мин бит әнигә ярдәм итәм, дип уйлыйм һәм моңа чын күңелемнән ышанам. Әниңең кулын көзән жыера башласа, ышкыйм да, бетә. «Дәвалыйм бит менә», – дип фикерлим үземчә. «Сине соңрак тапканмын шул», – дигән иде эни шунда. Ул чакта бу сүзгә ачуым килгән иде. Хәер аңлыйм: бу бала минсез калса нишләр дип уйлагандыр. «Эльвир, зинһар өчен, Динарны ташлама», – диде эни

хастаханәдә. Ул аның васыяте булган инде. Хастаханәдән чыккач, Казанга тикшерелергә киттеләр. Табиблар әнигә инсульт дип әйткәннәр. Үзәндә яман шеш дип шикләнгән булгандыр, бу диагнозга шулкадәр сөөнөп кайткан иде эни. Безнең өчен шатлангандыр инде ул... Минем өчен!

Әмма әнигә бары ярты ел яшисе калган булган. Моңы әнидән һәм миннән кала бөтенесе белгән. Әни бары сизенгәндер. Ул чакта безне финанс яктан тәэмин итәргә тырышты. Абыйга фатир, гараж, бакча сатып алды. Берсендә абый белән машинада барабыз. «Әни кайчан ныклап терелеп бетәр икән?» – дип сорыйм абыйдан. «Туганнар сиңа әйтмәскә кушканнар иде. Әнигә озак яшисе калмаган, әмма аңа сиздермә», – диде. Башыма китереп суктылармыни. Өйгә кайтып кердем дә туп-туры эни янына килдем. Ул ятып тора иде. Сиздермәскә, еламаска тырышам үзем, әмма хисләремне яшерә алмаганмындыр... Әни кабат хастаханәгә эләкте. Янына баргач, кулымны алып башына куеп кыса иде. Башы авырткандыр инде аның... Сөйләшә алмады, китап тышларына язып булса да, аңлашырга тырыша идек. Ул китапларны һаман да саклыйм. Аннан соң эни комага китте...

Әнине хастаханәдән өйгә чыгардылар. Өмет калмагач, жибергәннәрдер инде аны. Абый, апалар чиратлашып карады. Мин 8 нче сыйныфка киттем. Хәтеремдә, кайткач, эни янына утырып мәктәптә күргәннәремне сөйләдем. Ул минем әниле соңгы 1 сентябрем булган... Беренче сыйныфтан башлап нинди костюм киюемне, нинди чөчәк күтәрәп мәктәпкә ничек баруымны хәтерлим. Әни вафатыннан соң булган Белем бәйрәмнәре берсе дә истә калмаган. Хәтер күңелсез вакытлары үзеннән-үзе жуя икән шулай... 4 сентябрь кичендә әнине жайлап кына креслога утыртып куйдык та, абый белән урын-жирен тәртипкә китерә башладык. Шул вакытта эни соңгы сулышын алды... Минем күз алдымда... (Күз яшьләре тәгәрәп төшә.) Шул көнне тормышның матурлыгы, өйнең яме бетте... Өйдә чыдап булмаслык дәрәжәдә моңсу... Без өчәү генә: әби, абый һәм мин. Әни инде кайтып кермәячәк... Әбигә рәхмәт, бөтен йорт эшләрен алып барды. Бик озак яшәде. «Балаларымның да гомерен яшим бугай», – дип ачына иде...

Әни үлгән көннән башлап абый миңа әнине дә, этине дә алыштырды. Әниңең васыятен бөтен жаны-тәне белән үтәде ул. «Сине өйләндерми торып, жиңел сулыш алмам», – дип әйтә иде. Әле дә борчыла кебек минем өчен, сиздерми генә. Абый миңа опекунлык рәсмиләштерергә теләгән иде, булмады. Эти исән булгач, закон рөхсәт бирми икән. Закон буга әтигә бирерләр, ул мине алып китәр, дип бик курыккан идем. Хәтта өйдән чыгып качарга теләдем. Тик абый яныннан, өйдән беркай да китәсем килмәде. Абый белән ничек кенә үпкәләшсәк тә, аннан китү уе бервакытта да башыма килмәде.

Әни булмау күңелдә генә түгел, көңкүрештә дә сиздерде. Каты тышлы матур көңдәлекләренә гадәти

юка тышлылары алыштырды, китап киштәмдә бары яшел тышлы дәфтәрләр генә булды. Бу халәтне кабул итү авыр иде. Әмма аңлыйм: абый ялгызы гына эшли. Ничек барысына да житкерсен?! Әни үлгәннән соң ике ел бик соры, салкын булды тормыш. Минем өчен иң авыр чор ул. Аннан абый Гөлназ апага өйләнде дә өйгә ямь, жылылык инде. Өйдә хатын-кыз барлыгын сизү, аның энергетикасын тою бик рәхәт ул. Тормыш берәз булса да ямьләнде. Кызлары Мәрьям тугач ул ямь тагын да артты. Аннан кечкенәсе туды. Бик яратам абыйның кызларын!

Абый мине бик кырыс тәрбияләде. Хәзер аңа шуның өчен рәхмәтлемен. Үсмер чак бит, урам малайларына иярергә дә мөмкин идем. Абый бик катгый иде ул мәсәләдә. Төрле чаклар булды. Абыйдан курку, аны борчырга теләмәү начар юллардан алып калды. Берчакны кыш буге урамга чыгармады. Укырга, театр мәктәбенә барып кайтам да өйдә утырам. Тәртип бозганымны аңлыйм, карышмыйм да. Ә берсендә абый миңа эләктерде. Нибары бер тапкыр. «Безнең бүген мәктәптә субботник», – дип, өйдән көнкүреш химияләре алып чыгып киттем дә көне буге урамда йөрдем. Абыйга мәктәптән шалтыратканнар. Кайтып керүгә абый нык кына эләктерде, мәктәпкә бармаганым өчен түгел, аны алдаганым өчен. Бик шәп дәрәс булды ул миңа. Аның сүзләрен һәрвакыт тыңламасам да, күнелдә кала иде. 9 нчы сыйныфтан соң Казанга театр училищесына укырга китәргә теләдем. Абый жиһәрмәде. 15–16 яшьлек үсмерне ялгызын гына олы шәһәргә чыгарып жиһәрергә курыккандыр инде. Караштырып торырга Казанда туганнар юк, үсмер нинди юлга кереп китмәс?! Мәктәптә укыйсым килми, Алабугага булса да чыгып китәргә әзермен. Анда да жиһәрмәде. «Барсаң, Казанга гына барасың, анысы да бары 11 нче сыйныфтан соң», – диде. Шулай итеп, мәктәпне тәмамлагач кына Казанга килдем. Моңысы өчен дә абыйга рәхмәтлемен. Тугыздан соң киткән булсам, нинди остазга туры килгән булып идем, нинди театрда эшләгән булып идем. Актерның үсеше өчен бу бик мөһим. Училищегә имтиханнар тапшырганда Фәридә Бәгыйсовна (Фәридә Исмәгыйлева – *ред.*): «Безнең театрда кайтырга риза булсаң, стипендия алып укырсың», – диде. Ризалаштым, килешү бугенча өч ел эшләргә тиеш идем Әлмәттә. Менә инде уникал эшлим.

Бүгенге мин – абыйның тырышлыгы, хезмәте. Хәзер дә абыйга бәйлемен. Миңа инде 33 яшь, ә аның янында балага әйләнәм дә куям. Күрәсен, ошыйдыр ул халәт. Абыйга шалтыратмый калган бер көнем юк. Миңа аның тавышын ишетү мөһим. Казанга йә берәр кая барырга чыксам, абыйга шалтыратып әйтәм. Шулай гадәтләнгәнмен инде. Аңа әйтмичә китсәм, күнелем тыныч түгел. Абый белән Гөлназ апа мине үз балаларыдай карадылар, финанс яктан ярдәм иттеләр. Моңың өчен, әлбәттә, бик зур рәхмәт аларга! Әле театрда эшли башлаган вакытта да булыштылар.

Хәзер инде мөстәкыйль тормышта яшим, әмма күнелем алардан аерылып бетә алмый. Абый жылы сүзгә саранрак булса да, аның барлыгын тою рәхәт. Кечкенә чакта ук ул миңа карата таләпчән булды, хәзер дә шулай. Минем үсүемне тели ул. Бу – гадәти халәт. Бөтен ата-ана баласының зур үрләр яулавына өметләнә. Абый спектакльләремне карарга бик сирәк килә. Мөкиббән булып карап утырып, әмма бервакытта да «булдырдың, моладец», димәс. Быел менә туган көнемдә «яратам сине» дип язып жиһәргән. Әллә нишләп киттем. Күңеле белән мине бик яратканын да, горуланганын да аңлыйм, әмма бервакытта да теле белән әйтмәс. Бик басынкы, тыйнак холыклы ул минем. Ә менә әти минем белән хәзер бик горулана, мактана. Әле күптән түгел әтигә авылга кунакка кайттым. Бергәләп балыкка төштек. Әтидән нәрсәдер сорарга булдым да, «әти» дип эндәштем. Шул вакыт күземнән яшь ага башлады. Әти сүзе минем өчен яңача яңгыраш алдымы соң?! Бик озак уйландым. Баксаң, тормышта «әти» һәм «әни» сүзләрен бик аз әйткәнмен бит мин. Әтигә эндәшкәндә шуны аңладым. Никадәр житми икән ул сүзләргә әйтү миңа. Кадерен белергә кирәк икән. Югыйсә гадәти тормышта ул сүзләргә күпме мәгънә йөрткән, никадәр кадерле булганын аңламыйбыз да. Ураза тотканда сунуң төмен тоя башлайсың бит, бу сүзләргә дә әнә шулай кадерен аңлайсың икән ул. «Әни» дип әйтү миңа житми калды... Киңәшләре, яратуы, назы, жылы сүзе житми калды. Яратылып туймаган бала мин...

Әни исән булса, театрда чыкмас та иде, һәр спектаклемә йөрер иде. Премьерага кешеләрнең әңиләре килә. Менә шул вакытта авыр булып китә. Әни үзе дә ихлас шатланыр иде, мине дә канатландырыр иде. Әле яңарак кына мәртәбәле исем бирделәр. Әнине юксындым. Бу көнне күрә алмады. Бик горуланыр иде. Күптән түгел Айдар Галимов белән бер сәхнәдә эшләдек. Мин хәзер аның коллегасы. Селфи ясап абыйга жиһәрәм. «Моңы әни күрсәме!..» дип язам. Хәзер әнине сәхнә артына алып кереп Айдар абый белән сөйләштерер, яраткан жырычысы белән фотога төшерер идем. Әни тырышлыгының әжерен, бүгенге тормышның ямен күрми китте. Яныбызда булса, тормышның бөтен рәхәтен күрсәтер идек. Абыйның балаларын, уңышларымны бик тә әнигә күрсәтәсем килә. «Менә, әни, синең хыялыңны чыңга ашырдым бит», – дип әйтәсем килә. Сәхнә минем өчен – әнинең васыяте. Сәхнәдә уйныйм икән, димәк, аның васыятен үтәп яшим дип саныйм.

Әни – Аллаһы Тәгаләгә тиң. Аллаһыны да күрмибезд, ишетмибезд, әмма барлыгын беләбезд. Мин дә бит әни белән сөйләшә алмыйм, жылылыгын тоймыйм, әмма ярдәм сизеп яшим. Әнине беркем алыштыра алмый. Онытасым да, әнине ерагайтасым да килми. Мин бит бер генә кешенең карынында, йөрәк астында булганмын. Ул берәү генә! Мөдәррис Әгъләм шигырендәгечә: бердәнбер!

Фото: Анна Арахамия



ЖИРСҮ ХИСЕ



Фото: Газинур Хафизов



Асия
ЮНЫСОВА

Татар баласы авылын сагынып яши. һәрберсе дә сагына. Татар кешесе авылларына бурычлы. Татар халкын авыллар саклап калган. «Ак бүре» әкиятен хәтерлисез булыр. Үзен Дию пәрие урлап китеп барганда гүзәл патша хатыны, бер әфсен генә укып ала да, патшалыгын кульяулыгына төреп, куенына яшереп куя. Безнең бабайлар да дошман басып алган илләреннән качып киткәндә шулай иткән. Ягъни үзләре белән хатирәләрен алган, иңнәренә балталарын элгән дә кинәнеп яшәрлек зур сулар, һичьюгы көмеш сулы чишмәләр эзләп киткән. Дөнья киң бит, ямьле урыннар да бетәсе түгел.

Авылым хатирәсе

Асия ЮНЫСОВА сүзләре
Венер МӨХӘММӘДИЕВ музыкасы

Туган якка кайттым әле менә.
Сагындырган читтә гел йөрөп.
Хатирәләр уяу, һәр тыкрыктан
Балачагым чыга йөгереп.

Эзләремне саклый Ык буйлары,
Бу сукмактан үрдәк, каз кудым.
Әрәмәдә бөрлегәннәр өздәм,
Басмаларга басып кер юдым.

Өянкеләр һаман шул икән лә,
Кычытканнар һаман шук икән.
Күршеләргә салам бирим дисәм,
Кемнәр исән, кемнәр юк икән?!

Өй каршында мин утырткан сирень
Серен саклый башка берәүнең.
Якыннарым мине ятсыналар –
Киялеге читтә йөрүнең.

Кайтуымны беркем көтми кебек,
Урамнарны кат-кат урадым.
Балачагым арттан калмый йөрдә,
Авил хәтеренә уралып.

Минем туган төбәгемдә атамалары
нинди сүздән алынды икән дип баш
вата торган авыллар юк. Аңлашылып
тора: Ташлы, Димтамак, Каразирек...
Ыкның аръягындагы авыллар да
матур исемнәр йөртә: Язы, Карат,
Турай, Төрөкмән, Яхший... Минекә –
Кызылъяр. Бу исемне йөрткән авыл-
лар зур илебес картасында бихисап.
Димәк, авылдашларым да бихисап
минем. Гел очрап торалар.

Иң беренче язган жырым да «Кы-
зылъярым» дигән жыр иде. Аның
көөн Сафиян Ибраһимов язып, жыр-
лаучысы (шулай ук Арча районында-
гы Кызылъяр кызы) Гөлзадә Сафиул-
лина булган иде. Ул жырның телеви-
дение өчен төшерелгән клибында

Казансу елгасы Ык елгасы булып
«уйнаган» иде әле. Сакланды микән?

Бу юлы сүзөбез «Авылым хатирәсе»
дигән икенче бер бәхетле жыр хакын-
да бит әле. Аны бәхетле итүдә кабат-
ланмас нәфис тавышлы, бөдрә сопра-
но иясе Зәйнәб Фәрхетдинованың
өлеше зур. Яшермим, бу жыр
сүзләренә ымсынган композиторлар
да, жырның бүтән вариантларын
жырлап йөри башлаган жырчылар да
булды. Һәр районда берәр жырчы
жырлый бугай аны. Әлмәттә Вален-
тина Исламова, Сабада Рисәнә Мос-
тафина репертуарында бу жыр ба-
рын беләм. Әмма Зәйнәб жырны игъ-
лан ителмәгән бәйгедә (жыр өчен
тавыш бирүчеләр саны исәпкә алын-

ган иде) отып чыкты. Болай дип әй-
түдә хаклык бар, чөнки «Татар жыры-
2002»дә «Авылым хатирәсе» жырчыга
«Алтын Барс» китерде. Хәтта жырым,
үзән ияртеп, мине дә Камал театры
сәхнәсенә менгерде. Анда диплом
белән бүләкләнүем, Зәйнәбнең коча-
гыма 33 розадан тупланган гөлләмә
салуы онытылмаслык мизгелләр
булган иде. Жыр авторларына артык
хөрмәт күрсәтелмәгән заманда бит бу!

Тантана бик олак барды. Олак ке-
бек истә калган. Чөнки шәһәр транс-
порты туктаган иде инде. Биниһая
зур гөлчәчәкләр букетын кочаклап,
ул төндә чарасыз калган мин бәхет-
лене берәр коткаручы кирәк иде.
Табылды андый кеше. Ринат Зиннур
улы Закиров – «Казан» милли мәдә-
ният үзәгенең башлыгы, төн урта-
сында эш гаражларын ачтырып,
машина китертте. Мөхәммәт Мәһ-
диев әйтмешли, без дә бер төн бул-
са да, шәп йөрөп алдык.

Ә бит бу «шәп йөрөп алуның» ни-
гезендә татар кешесенең авылын
өзелеп яратуы, күршеләрен сагынуы,
тыкрыкларын, кычытканнарын оны-
та алмавы ята. Тиз арада, кухня өс-
тәле янына утырып кына шигыр
юлларын тезгәндә минем үземнең
күңелемнән дә түтелгән бит инде ул
беркайчан да басылмаган жирсү хисе!

Минем шушы нечкә хисләрем
композитор, жырчы һәм тагын бик
күп, бик күп кешеләрнең хисләре
белән кушылып, йөрәкләребез бер
ритмда тибеп, тыңлап туймаслык,
кайберәүләрне (Камал театрының
мәшһүр директоры Шамил Зиннур
улы Закиров үз халәтен үзе сөйләгән
иде) үләнгә тәгәрәп елатырлык жыр
килеп чыккан. Аны инде чирек га-
сырдан артык жырлылар. Хәтерлим
әле: бөек язучы Гомәр Бәшировның
100 яшылек юбилее уңаеннан Камал
театрында узган кичә Зәйнәб Фәр-
хетдинованың оркестрга кушылып,
«Авылым хатирәсе»н жырлавы белән
ачылып киткән иде. Нинди олы
дәрәжә бит бу!

Кызганыч ки, минем компози-
тор – Урал ягында яшәп ятучы
Венер Мөхәммәдиев белән һаман
очраша алганым юк әле. Без аның
белән жырда гына күрешә торган-
быздыр инде.



Сорауларга терапевт-кардиолог,
медицина фәннәре кандидаты
Ленар КАШАПОВ
җавап бирә.

Потенцияне яхшырта торган дарулар йөрәккә зарарлымы?

Силденафил препаратлары (виагра һәм башкалар) йөрәк-кан тамыры системасы ягыннан куркыныч янаган кешеләрдә (артык авырлык, тәмәке тарту, гипертония, кандагы холестеринның югары булуы, шикәр диабеты) потенциал рәвештә йөрәк-кан тамыры авыруларын кискенләштерергә мөмкин. Төрле өйрәнүләр дә шуны дәлилли.

Ирем – ерак араларга йөрүче шофер.

Юлда йоклап китмәс өчен еш кына энергетиклар эчә. Көнгә өчәрне дә эчәргә мөмкин.

Аларның йөрәккә зыяны бармы?

Энергетиклар йөрәк ритмы бозылуына китерә. Көнгә бер-ике банка гына мондый нәтиҗә бирмәс, ә менә өч-дүрт банка, минемчә, инде куркынычрак.

Миокард инфарктының симптомны ирләрдә дә, хатын-кызларда да бертөрле булмый, аерыла, диләр. Дөрөсме?

Хатын-кызларның гормональ фоны башка төрле булу сәбәпле, симптомнар, чыннан да, аерылырга мөмкин. Хатын-кызларда патологик процесслар да башка төрләрәк уза. Миокард инфаркты алдыннан ирләрдә күкрәк тирәсе авырту, йөрәк еш тибү, тын кысылу кебек симптомнар булса, хатын-кызларда күңел болгану, кошу, арканың өске өлеше, муен, хәтта казналык авырту, һава җитмәү, салкын тир бәреп чыгу да күзәтелә. Шулай да, ирләрдәге симптомнар хатын-кызларда булмый дигән сүз түгел. Миокард инфаркты ничек башланасын алдан фаразлау мөмкин түгел.

Атеросклероздан ярдәм итә, кан тамырындагы май катламын чистарта дип, төрле БАДлар саталар, диеталар, дөвалаулар тәкъдим итәләр.

Чынлап та чистартып буламы? Әллә бу алдаумы?

БАДлар дару түгел. Аларның йогынтысы буенча клиник тикшерүләр уздырылмый. Омега-3 не БАД буларак мин атеросклероздан өстәмә чара буларак кына киңәш итәм. Статиннарны озак куллану нәтиҗәсендә берәз киметеп була дигән тикшеренүләр бар. Әмма тамыр куышлыгын тараюга китергән катламны кан тамырларыннан тулысынча бетереп булмый. Катлам булу – үзе үк дөвалануга җитди күрсәткеч. Тамыр куышлыгы 60 процентка кадәр капланса, дарулар ярдәмендә бу процессны туктатырга йә акрынайтырга мөмкин, артыграк булса, операция кирәк дигән сүз.

СОРАУ—ҖАВАП

Кадрле укучылар!

«Сорау–жавап» рубрикасына сездән сораулар кабул итәбез.

Жавап бирүче белгечләр: педиатр, гинеколог, стоматолог, невролог, хирург-ортопед, кардиолог, иммунолог-аллерголог, гастроэнтеролог, эндокринолог, офтальмолог һәм башкалар.

Үзегезнең һәм балаларыгызның сәламәтлегенә кагылышлы сорауларыгызны – 8 (843) 2-22-09-77 телефоны аша,

Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2 нче йорт адресы буенча яисә ssuum@yandex.ru электрон адресына «Сорау–жавап» дип язып жиберә аласыз.



**Сорауларга Республика балалар
клиник хастаханәсенең
1 нче консультатив диагностика
үзәге акушер-гинекологы
Лилия ХАЙРУЛЛИНА
жавап бирә.**

**Апаның кызында күрем күрү 10 яшендә башланды.
Бик иртә түгелме бу? Замана балаларының женси
житлегүе иртәрәк башланамы әллә?**

Балаларның иртә житлегүе билгесе итеп алардагы икенче женси билгеләр (күкрәк үсү, тәннен төк чыгу) вакытыннан иртә, ягъни 7–8 яшкә кадәр барлыкка килүне санылар. Әйе, чыннан да, замана балалары иртәрәк житлегә, пубертат яшенә иртәрәк керә. Моңа социаль өлкәдәге үзгәрешләр дә, экологиянең тискәре тәэсире дә, сыйфатсыз ашау да, уку белән бәйлә авырлыклар да, физик активлыкның аз булуы да йогынты ясый. Кайбер авырулар да тәэсир итәргә мөмкин. Мәсәлән, йогышлы чирләр, баш мие травмалары, эндокринологик тайпылышлар һәм башкалар. Балада иртә житлегү билгеләре сизелә башласа (тавыш үзгәрү, күкрәк бизе үсү һәм ими башы тирәсендә ареоланың төсә үзгәрү, женси органнарда үзгәрешләр, тир исе килү) педиатрга мөрәҗғәгать итегез. Ул сезне гинекологка йә эндокринологка жиберер.

**Кыз баланы ничә яшьтә гинекологка
күрсәтергә кирәк? Үзен уңайсыз хис
итмәсен өчен, ничек алдан әзерләргә?**

Гинекологка барыр алдыннан бала белән сөйләшү мәҗбүри. Аңа ничә яшь булуы мөһим түгел. Күз йә теш табибы турында сөйләгән кебек үк, гинекологның кем булуын, ничек каравын аңлатыгыз. Кыз бала гинекологтан курыкмасын. Киләчәктә аның хатын-кыз, әни буласы бар, ә гинеколог һәр чорда үз киңәшләре белән ярдәм итеп торачак бит. Үскән саен, женси житлегү турында да бала әнисеннән ишетсә яхшырак булыр. Күкрәк үсү турында, күрем күрүнең нәрсә икәннән, аны календарьда ничек итеп алып бару үзенчәлекләрен аңлатыгыз.

**Кызларның күкрәкләре ничек үсәргә тиеш? Икесе
ике төрле зурлыкта үсә башлауга борчылыргамы?**

Гадәттә, кыз балага 10–11 яшь тулгач, күкрәк үсү билгеләре сизелә башлый. Башта күкрәк очы асты берәз шешеп киткән кебек була, аннары ими башы тирәсендә тән төсә үзгәрә. Күкрәкнең берәз авыртып торыу норма санала. Әни кеше бу чорда балага игътибарлы булырга тиеш. Борчылырлык симптомнар күрсәгез, табибка мөрәҗғәгать итегез. Күкрәк бизләре бертигез үсми, башта берсе, аннары икенчесе үзгәрергә мөмкин, моның өчен борчылырга кирәкми. Күкрәк формалашып житкәннән соң да аларда берәз асимметрия булу шулай ук норма буларак кабул ителә.

**Нәниләргә күчтәнәч!
Телефон камерасын QR-кодка якынайтып,
аудиоформатта язылган әкиятне
балагызга тыңлатыгыз.**



ЖӘМӘГАТЬ ТРАНСПОРТЫНДА ӘДӘП САКЛАУ

Жәмәгать транспортында көн саен уртача бер сәгатъ вақытны үткәрәбез һәм бик сирәк очракта ғына уңай эмоцияләр алабыз. Пассажирлар бер-берсен этә-төртә, әйткәләшә, үз тукталышларында башкаларга бәрелә-сугыла чыгып китә... Болар барысы да жәмәгать транспортында этикет кагыйдәләре барлыгын белмәүдән йә аларны онытудан. Этикет һәм хатын-кыз нәфислегә буенча эксперт, «Рухи-мәғрифәтле гаилә төзү үзәге» коммерцияле булмаган автоном оешма директоры Диләрә ХАНОВА аларны искә төшерә.

?

Таксига утырганда кем беренче исәнләшәргә тиеш?

Машинага утырганда пассажир беренче булып исәнләшә, чөнки кәргән кеше беренче булып хәл-әхвәл сораша дигән тәртип бар.

?

Жәмәгать транспортында кем кемгә урын тәкьдим итә? Мәсәлән, хатын-кыз өлкән ир-атка урынын бирергә тиешме?

Жәмәгать транспортының теләсә кайсы төрөндә ир-атлар – хатын-кызларга, яшьләр өлкәннәргә урын бирә. Яшь аермасы зур булса да, хатын-кыз ир-атка урын бирергә тиеш дигән кагыйдә юк. Бу бары тик үз ихтиярыңда ғына эшләнә. Ә ир-ат буш урынны тирә-яктагыларга тәкьдим итә, теләк белдерүче булмаса ғына үзе утыра. Ләкин шуны онытмагыз: мөмкинлегә чикле кешеләргә һәм мәктәпкәчә яшътәге балаларга һәрвакыт урын бирергә кирәк.

?

Ничек дәрәс утырырга?

Жәмәгать транспортында янәшә торган ике урын буш икән, тәрәзә буендагысына утырыгыз. Киләсе пассажирга сездән соң урын алырга уңайлы булыр. Таксида пассажир машина йөртүченең уң кулы яклап арткы утыргычка утыра. Шуңа күрә, салон эчендә күчеп йөрмәс өчен, машинага уң як ишектән керә.

?

Жәмәгать транспортында кесә телефоныңнан сөйләшәргә ярыймы?

Таксида барганда сезгә шалтыратсалар йә сез шалтыратырга җыенсагыз, иң элек машина йөртүчедән: «Сөйләшәп алсам, сез каршы түгелме?» – дип рөхсәт сорагыз. Жәмәгать транспортында телефон куллану салонның никадәр тулы булуына бәйле. Әгәр ул буш диярлек – берничә пассажир ғына бар икән, артык тавышланмый ғына телефоннан сөйләшә аласыз. Кеше күп булса, шалтыратучыга кыска ғына җавап бирегез. Озын-озак сөйләшүләр һич тә булырга тиеш түгел! Чөнки башка пассажирларга комачаулаячаксыз.

?

Артык тавышланган пассажир балаларга кисәтү ясау урынлымы?

Гомумән, жәмәгать транспортында балаларны контрольдә тотыгыз. Сез алар өчен җаваплы кешеләр. Балага алдан ук автобус-трамвайларда үзен тоту кагыйдәләрен аңлатыгыз. Һич кенә дә читләр каршында баланы тәрбияләмәгез, үзегезне дә, аны да түбәнсетмәгез. Чит балалар артык шулап, әти-әниләре моңа игътибар бирми икән, әдәплә генә ата-анага мөрәҗғәтә итегез. Әти-әнисе дә тыя алмаганны күрәсез икән, кисәтү ясаудан тыелыгыз, киресенчә, ярдәм тәкьдим итегез. Үзегезне алар урынына куеп карагыз. Бала үстергән чакларыгызны искә төшереп, аларны аңларга тырышыгыз.

?

Салонның икенче башында танышыгызны күрсәгез, исәнләшү кирәкме?

Баш кагып кына – елмаеп исәнләшегез. Сезне ишетсеннәр өчен күп эмоцияләр, кул хәрәкәтләре ясамагыз. Пассажирларны этеп-төртеп, салонның бер башыннан икенче башына танышыгыз янына барудан тыелыгыз.

?

Жәмәгать транспортына кем беренче керә һәм чыга?

Иң беренче булып өлкән пассажирлар, хатын-кызлар керергә тиеш. Соңыннан ғына – ирләр һәм яшьләр. Башка пассажирларга ярдәм кирәк булган очракта, әдәп кагыйдәләре буенча, ир-ат булышырга тиеш.

?

Кемгәдер ярдәм кирәген күрәсез икән, бу хакта башта сораргамы?

Әлбәттә! Ярдам итәргә телсез икән, иң элек рөхсәт сорагыз, чөнки сез кешенең шәхси пространствосына керәсез, ә моңа һәркем дә әзер түгел.





ИНТИМ ГИМНАСТИКА



Хатын-кызның сексуальеге әкрәнләп сүнә башласа, нишләргә? Кайдан ярдәм көтәргә? Бу сорауга җавап эзләгәндә хатын-кызлар еш кына вумбилдинг белән шөгыйльләнергә кирәк дигән киңәшкә тап була. Ул күптәнге практика, әмма нигәдер бәяләнмәгән. Югыйсә нәтиҗәсә дә юк түгел икән. Вумбилдинг – аналык җиңсәсенәң мускулларын ныгыту өчен интим гимнастика.

Кемнәр өчен файдалы

Аналык җиңсәсенәң мускулларын ныгыту, ничә яшьтә булуга карамастан, һәр хатын-кыз өчен файдалы.

Түбәндәге проблемалары булганнар өчен – бигрәк тә.

- киң аналык җиңсәсә (бу синдром бала тапканнан соң йә яшь барган саен мускулларының тонусы бетүдән барлыкка килә);
- вульвовагиналь атрофия билгеләре (аналык җиңсәсендәге корылык, яндырып-кыздырып җәфаласа);
- аналык төшү;
- кече йомышны йомышлау теләге бик еш туу;
- бәвелне тоталмау;
- күрәм циклы бозылу;
- җенси дәрт сүнү, оргазмга ирешә алмау.

Вумбилдинг күнегүләре ярамаган очраклар да бар. Аны да истә тотыгыз.

- теләсә нинди гинекологик шеш;
- бәвел-җенес органны авыруларының кискенләшкән вакыты;
- операциядән һәм бала тапканнан соң;
- авырлы булу;
- кан тамырларындагы патологияләр.

Җиңел генә ясала торган өч интим-күнегү

Антистресс-күнегү

Аркага ятып, бер кулыгызны күкрәк читлегенә, икенчесен эчегезгә куегыз да, тирән итеп сулыш алыгыз һәм чыгарыгыз. Бу вакытта күкрәк селкенми, бары тик корсак кына күтәрелә. Шулай итеп сулыш алырга өйрәнсәгез, аны баскан килеш тә, утырганда да эшли алырсыз. Бу күнегү тынычландыра, кан йөрешен яхшырта.

Кегль күнегүе

Аркага ятыгыз, аякларыгызны тездән бөкләгез. Әкрән генә оча сөяге мускулларын кысыгыз, шул рәвешлә 5–20 секунд торыгыз һәм җибәрегез. Бу күнегүне 10–12 тапкыр эшләгез. Шулай ук бер минут дауамында интим мускулларыгызны тиз-тиз генә кысыгыз һәм җибәрегез. Әмма шунысы бар: әлеге күнегүне озаграк ясасагыз, җенси теләк уянырга мөмкин. Тикшеренүләр күрсәткәнчә, кегль күнегүен даими эшләсәгез, берничә атнадан ук нәтиҗәсен күрерсез.

Шулай ук аркага ятыгыз, аякларыгызны тездән бөкләгез. Аналык җиңсәсә мускулларын әкрән генә эчкә таба тартыгыз һәм җибәрегез. Аннан соң арт юл мускулларын шулай ук эчкә тартыгыз. Аны чиратлаштырып эшләгез. Бу күнегүне дә ун тапкыр ясагыз. Темпны тизләтергә тырышыгыз. Күнегүләргә басып та, утырып та эшләргә өйрәнсәгез, теләсә кайда ясый аласыз.

Әлеге күнегүләр комплексын көнгә ике-өч тапкыр ясасагыз, нәтиҗәсен тизрәк тоярысыз. Тагын бер мөһим шарт – вумбилдинг белән шөгыйльләнгәндә бары тик интим мускулларны гына хәрәкәт иттерегез. Башка мускуллар киеренкә хәлдә булырга тиеш түгел.

МӨНМ

Күнегүләргә ясар алдыннан бәвел куыгын бушатыгыз. Вумбилдинг белән даими шөгыйльләнгәндә, чөнки интим мускулларга теләсә нинди йөкләмә файдалы. Нәтиҗәсә булды инде дип тукталсагыз, борчыган проблемалар кабат әйләнеп кайтыр.

Итле дөге бәләше



Итле бәләш дигәч, күпләр зур бәләшне күз алдына китергәндер. Татарстанның көньяк-көнчыгыш районнарында кунакларны зур бәләш пешереп сыйласалар, Арча, Әтнә ягында бәләшнең икенче төрлесе – дөгелесен эзерлиләр. Итле дөге бәләше бу якларда гомер-гомергә кунак сые булып саналган. «Хатын-кыз галәме» сәхифәсенең кунагы Раушания ШИҖАБИЕВА аны дәү әнисе Сәрбиниялдан отып калган борынгы рецепт белән еш эзерли. Туганнар жыелышса, синең бәләшң тәмле, дип, һичшиксез сорап пешертми калмыйлар икән. Раушания ханым Арча районы Иске Кишет авылында гомер итә. Шушында туып, шунда үсеп, бәхетен дә туган авылында табучыларның берсе ул. Ире Илдар белән өч бала – бер ул белән ике кыз үстергәннәр. Хәзер алты оныкның яраткан дәү әниләре. Ишегалдын шау чәчәккә күмеп, тәмле ризыклар пешереп, яңа сауган сыер сөтеннән каймак аертып, катык оетып, балаларын-оныкларын сыйлаудан тәм табып яши. «Камыр ризыклары эзерләргә яратам. Кайнамам Фирдәвес тә, әнием Миңлегөл дә аш-суга осталар иде. Интернетта төрледән-төрле рецептлар булса да, үзбезнеке – милли ашларыбыз күңелгә ятышлырак», – ди ул. Раушания ханым итле дөге бәләше пешерү серләрен журнал укучыларыбыз белән дә бик рәхәтләнеп уртаклашты. Әйдәгез, бергәләп эзерлик!

Кирәк

(камыр өчен) / 1 зуррак чәй чокыры белән сөт (авыл сөтен су белән сыекларга кирәк) / 1 йомырка / 1 аш кашыгы өеп авыл каймагы (майонез белән алыштыра аласыз) / ярты чокыр үсемлек мае / 2 аш кашыгы шикәр комы / 1 чәй кашыгы тоз / 25 г йомшак чүпрә / он.

(эчлек өчен) / 600 г сөяксез сыер ите / 2 баш зуррак суган / 1 стакан тутырмыйча дөге / тәменчә тоз-борыч / ит кыздырыр өчен үсемлек мае / 50 г атланмай / 4-5 аш кашыгы шулпа.

Видеоны карар өчен смартфонның камерасын QR-кодка якынайтыгыз. >>

Фото һәм видео: Анна Арахамия



Эш барышы



■ Зуррак савытка жылымса сөт, май, каймак, йомырка, шикәр комы белән тоз, чүпрә салып, тугыйбыз. Аз-азлап кына он куша барып, камыр басабыз. Аны артык каты итәргә кирәкми. Әзер камырның өстен каплап, 40 минутка читкә куеп торабыз.



■ Итне чикләвек кадәр генә шакмаклап турап, майлы табада кыздырабыз. Берәздән ваклап туралган суган кушабыз, борыч сибәбез. Капкач белән томалап, 10 минут пешереп алабыз. Өстенә кисәклә атланмай салабыз.



■ Бүрттерелгән дөгә белән әзер итне кушып, төмөнчә тоз сибәбез һәм яхшылап катнаштырабыз.



■ Камырны ике кисәккә бүләбез. Зуррагы – бөлеш төбөнә, кечкенәсә – бөлешнең өстенә. Бармак башы кадәр генә камыр кисәгеннән бөкә ясыйбыз. Бөлеш төбөнә дигән камырны таба читеннән аз гына чыгып калырлык итеп жәеп, майлаган табага салабыз.



■ Камыр өстенә эчлекне бушатып, тигезлибез. Кашык белән шулпа сибәбез. Кечкенә өлешне дә жәеп, бөлешкә каплайбыз һәм читен матурлап бөрәбез. Уртасын тишеп, бөкесен куябыз. Бөлеш өстен чәнечке белән тишкәләп чыгабыз.



■ Өстен майлап, бөлешезне 180 градуска кадәр кызган мичкә куябыз. Ул бер сәгать чамасы пешә. Өсте кызарып китсә, фольга каплап торабыз. Борынгылар юеш тастымал япканнар.

■ Мичтән алгач, калын тастымал каплап, бөлешне 10 минут парландырабыз. Аннары кисәкләргә бүлеп, кайнар килеш табынга чыгарабыз. Бөлешегез тәмле булсын!



Август – брокколи
һәм чәчәк кәбестә
чоры. Кәбестәнең
бу төрләрә дә
әвернә чәчәклеләр
төркеменә керә.
Алар витаминнарга
һәм микро-
элементларга бай,
ләкин үзгә тәме
аркасында күпләр
мондый төр кәбестәне
артык өнәп бетерми.
Ә без сезгә
әвернә чәчәклеләр
төркеменә караган
яшелчәләрнең
файдасы турында
сөйләргә һәм алардан
тәмле ризыклар
әзерләргә өйрәтмәкче
булабыз.

Камила
ДИМӨХӘММӘТОВА



Брокколидан – наггетслар

Әвернә чәчәклеләр төркеменә
көргән яшелчәләрдә калория аз
булса да, алар клетчаткага бай.
Клетчатка озак вакытка тузлык
хисе бирә, гәүдәгә артык авыр-
лык өстәми. Моннан тыш, ул
эчәкләкнең сәламәтлеген кай-
гыртучы бактерияләргә дә азык
булып хезмәт итә. Клетчатка
кандагы шикәр күләмен көйли,
организмны токсиннардан,
канцерогеннардан, авыр метал-
лардан чистарта, В₁, В₂, В₆,
РР витаминнары синтезын
көчәйтә.

Әвернә чәчәклеләрнең яман
шеш авыруына, бактерияләргә,
вирусларга каршы тору үзлегә
күптәннән мәгълүм. Алардагы
матдәләр бавыр эшчәнлеген
торгыза, үт бүленеп чыгуны
яхшырта, үпкәләргә ныгыта.
Тагын бер кызык факт –
брокколида С витаминны
эфлисунга караганда да
күбрәк. Бу витамин иммуни-
тетны ныгыта.

Брокколи белән чәчәк кәбестәне пар өстендә пеше-
реп, табынга соус белән бирергә була. Биш минут
пешергәч, өстенә йомырка сытып, мичкә куеп алсаң да
тәмле. Әле тагын алардан бик тәмле һәм файдалы
яшелчә наггетслары әзерләргә мөмкин.

Кирәк / 1 баш уртача зурлыктагы брокколи /
ярты баш чәчәк кәбестә / 1 цукини яки ташкабак / тоз /
кипкән сарымсак / бер тотам укроп / дөгә оны /
100 г сыр.

Эш барышы

Брокколи белән чәчәк кәбестәне тәлгәшләргә аерып,
5 минутка кайнар суга салып торабыз. Үзәбез бу вакыт-
та цукини яки ташкабакны турайбыз.

■ Блендерга башта кәбестәне, аннары ташкабакны са-
лып, эре валчык хәленә килгәнчә ваклайбыз.

■ Вакланган яшелчәләрнең марля аша сутын сыгабыз.

■ Кәбестә белән ташкабакны савытка салып, ваклап
туралган укроп, тоз, кипкән сарымсак, сыр һәм 2 аш
кашыгы дөгә оны кушабыз.

■ Онны аз-азлап кына кушарга кирәк, барысын бергә
туглагач, фарш куелыгындагы масса чыгарга тиеш.

■ Үзәбез теләгән формада наггетслар әвәләп, мичтә
30–40 минутлап пешерәбез.

Ашларыгыз тәмле булсын!

Әлеге тестны узып, гаилә тормышыгызның никадәр уңышлы булуын ачыклай аласыз.

1. Озаграк яшәгән саен бер-берең дулкынландырмый башлай: дәрәс (0); әйтүе кыен (1); юк (2).
2. Гаилә тормышы: жан борчуы (0); әйтүе кыен (1); шатлык һәм бәхет хисе бирә (2).
3. Дус-туганны сезнең никахны: уңышлы (2); уртача (1); уңышсыз дип бәяли (0).
4. Мөмкин булса: аның холкын үзгәртә идегез (0); әйтүе кыен (1); берни үзгәртмим (2).
5. Бергә озақ гомер иткәндә тәэсирләр жетелеген югалта: әйе (0); әйтүе кыен (1); юк (2).
6. Тормышыгызны башкаларныкы белән чагыштырганда үзегезне: бәхет-сезрәк (0); әйтүе кыен (1); бәхетләрәк дип санышсыз (2).
7. Гаиләсез яшәү – тулы мәстәкыйль-лек өчен артык зур бәя: әйе (2); әйтүе кыен (1); юк (0).
8. Ансыз тормышыгыз тулы булмас иде: әйе (2); әйтүе кыен (1); юк (0).
9. Кеше гаилә корганда күбрәккә

- өметләнә, тик шактые акланмый: әйе (0); әйтүе кыен (1); юк (2).
10. Аерылышырга тормыш мәшәкәт-ләре генә комачаулай: әйе (0); әйтүе кыен (1); юк (2).
 11. Вакытны кайтарып булса, гаилә корганда: башканы (0); әйтүе кыен (1); аны сайлар идем (2).
 12. Янәшәдә аның кебек кеше булуы белән горурланасыз: әйе (2); әйтүе кыен (1); юк (0).
 13. Аның яхшы сыйфатларын начарла-ры басып китә: әйе (0); әйтүе кыен (1); юк (2).
 14. Бәхетле булу өчен: аның холкы комачаулай (0); әйтүе кыен (1); гаеп үземдә (2).
 15. Гаилә коргандагы хисләрегез: кө-чәйдә (2); әйтүе кыен (1); кимедә (0).
 16. Никах мөмкинлекләренә чикли: әйе (0); әйтүе кыен (1); юк (2).
 17. Яхшы сыйфатлары аның бар ким-челеген басып китә: әйе (2); әйтүе кыен (1); юк (0).
 18. Бер-берегезгә тулысынча рухи терәк була алмадыгыз: әйе (0); әйтүе кыен (1); юк (2).
 19. Ул кирәкмәгәнне еш сөйли:

- әйе (0); әйтүе кыен (1); юк (2).
20. Гаилә бәхете сезнең ихтыярдан гына тормый: әйе (0); әйтүе кыен (1); үзбездән тора (2).
 21. Гаилә мөнәсәбәтләре тормышыгыз-га сез көткәнне алып килмәде: әйе (0); әйтүе кыен (1); юк (2).
 22. Кешегә нәкъ менә үз гаиләсендә хөрмәт юк, диючеләр ялгыша: әйе (2); әйтүе кыен (1); юк (0).
 23. Аның янәшәсендә рәхәт: әйе (2); әйтүе кыен (1); юк (0).
 24. Гаилә тормышыгызда бер якты хатирә дә юк, булмаячак та: әйе (0); әйтүе кыен (1); алай түгел (2).

Жәя эчендә күрсәтелгән балларны санышсыз: 0–26 балл – никахыгызны уңышлы дип булмый. Күрәсәң, холкы белән сезгә туры килә торган кешене сайламагансыз.

27–29 балл – үзегезне уртача бәхетле тоясыз. Бу никахны тулысынча уңышсыз дип әйтүе кыен.

30–38 балл – ярыгызны белеп сайла-гансыз, никахыгыз уңышлы.

39–48 балл – никахыгыз гажәеп уңышлы, бер-берегезне аңлап яшисез.

тест.
никахыгыз уңышлымы?

Кучкар. Күпчелек Кучкарлар өчен аеруча эшлекле чор башлана. Кайбер планнарны үзгәртәргә туры килер. Уңыш бездән көттерер. Ай ахырына таба ситуация үзгәрер, эш мәсьәләсендә яңа мөмкинлекләр ачылачак.

Үзгәртәү. Күптәнге мәсьәләләрне хәл итәргә, яңа идеяләр белән рухлану өчен торыгыз. Ыгы-зыгылы, вакыйга-ларга бай ай көтелә. Шәхси принциплардан баш тартырга да туры килер. Хезмәттәшләрәгез белән үзара аңла-шылмаучылык килеп чыгуы бар, сүзләрегезгә игътибар-лы булыгыз.

Игътибар. Игътибар үзгәргәндә гаилә, йорт һәм яқыннары-гыз торыр. Эш белән бәйлә мәсьәләләр авыррак хәл ителәчәк. Яңа проектларга алынмый торыгыгыз хәерле. Ай ахырына таба вазгыять үзгәрәчәк.

Кыска. Сез актив һәм максатчан. Мөһим эшләрне, эшлек-ле очрашуларны аның беренче яртысына билгеләргә тырышыгыз. Бу чор сәхәтләр өчен дә бик яхшы. Күптән чишелмәгән мәсьәләләрне хәер жигәл генә чишә алырсыз.

Арыслан. Көчегезнең бездән кимеп китүен тоярсыз. Әлеге яңа эшләргә тотынмый торыгыгыз, аеруча акча белән бәйлә эшләрдә игътибарлы булыгыз. Уртақ милек яки уртақ проектка кагылышлы эшләрне хәл итәргә туры килер.

Сәмбелә. Яңарыш чоры. Энергиягез, тормышка булган караш, фикерләр – бар да үзгәреш кичерә. Моңарчы сизелми яткан эчке ресурсларыгыз ачылачак. Теләсә кайсы эшкә курыкмый тотыныгыз.

Бизмән. Күптән борчып торган проблемалардан котылыр-сыз. Энергетик кырлар алышыну аркасында рухи яктан берникадәр тотрыксызлык тоюыгыз мөмкин. Эшлекле сыйфатларыгызны күрсәтү өчен менә дигән форсат килеп чыгар.

Чаян. Эшлекле, үзгәрешләргә бай ай. Үзегезне күрсәтерсез, яңа талантларыгызны ачарсыз. Шәхси тормышта да күңелле яңалыклар көтелә. Элеккеге танышларның ярдәме белән күптәнге максатыгыгызга ирешерсез.

Укчы. Карьера үсеше белән мәшгуль булырсыз. Ижади эш белән шөгылләнүче Укчыларга уңыш елмая-чак. Айның беренче яртысы эшлекле очрашуларга, сәфәрләргә бай булыр.

Кәжәмөгез. Үзегезне уңдырышлы туфракка төшкән орлык кебек хис итәрсез. Тормышның һәр өлкәсендә жанлану күзәтелә. Четерекле, мөһим эшләрне нәкъ менә хәер хәл итәргә тырышыгыз, уңышлы булачак.

Сукояр. Акча яки милек белән бәйлә мәсьәләләр уңай хәл ителәчәк. Һөнәри үсеш өчен искиткеч чор. Ай ахырында кызыклы тәкъдим ишетүегез бар. Мөмкинлекне ычкын-дырмагыз, ахыры хәерле булачак. Өстәмә керем чыгана-гы барлыкка килер.

Балыклар. Партнерлар белән мөнәсәбәтләр алгы планга чыгар. Ай башы киеренкерәк булса да, ахырга таба хәл җайланачак. Хәтта көтмәгән җирдән ярдәм дә итеп куярлар. Яңа эш башлар өчен кулай чор.

йолдызнамә
сентябрь

«Хатын-кыз
галәмә» сәхифәсен
Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА,
Лилия ГӘРӘЕВА,
Алсу ШАКИРОВА
әзәрләде.



КОШ – ГОМЕР СИМВОЛЫ УЛ

(Ахыры. Башы 46 нчы биттә.)

Нәжип Нәккаш Бакый Урманченең үзеннән дәресләр алган, аны остазы дип саний. Бакый Урманче экспозициясе аша үткәндә шәмаил, тугралар турында да аңлатырга онытмый. Шәмаил гарәп телендә «нәрсәнең дә булса яхшы сыйфаты» дип тәржемә ителә. Фарсы телендә сурәт, портрет, картина мәгънәсен аңлата. Тутра – борынгы төрки телдә тамга, әләм, билге, герб мәгънәләренә ия. Ягъни исемне кәгазгә төшерү, кешенең ата-бабасы, нәселе, шөгыле хакында сөйли.

Нәжип ижәт иткән шәмаилләр, тугралар, гарәп графикасы нигезендә Мөхәммәд пәйгамбәрбезнең хәдисләре, урта гасыр шагыйрьләренең хикмәтле сүзләре язылган Коръән аятләре мәчетләрдә генә түгел, дөньяның байтак музейларында куелган. Ул ижәт иткән тугралар арасында Рәстәм Миңнеханов, Минтимер Шәймиев, Фәрит Мөхәмәтшин кебек дәүләт эшлеклеләренең дә, гади танышларының да тугралары бар. Һәркайсы кечкенә генә сәнгать әсәренә тиң. Аларнын саны меңнән артып киткән инде.

«Кешенең исеме, фамилиясе, аларның мәгънәсе үзе үк ачкыч булып тора кайчакта. Бервакыт танышларым үзләренең остазлары, Мәскәү рәссамы һәм скульпторы Иван Леонидович Лубенников туграсын эшләргә үтенде, – дип искә ала Нәжип. – Энә карагы рәвешендә эшләнсә яхшы булыр иде, диләр. Шрифты рәхсәт итсә, эшлим, дим. Энә карагының үтә күрәнмәле элпәле канат бит инде, фирузә төсләр кертәп тушь белән ясадым, матур килеп чыкты. Соңрак символлар турында бер тапшыру тыңлап утырам: энә карагы уңыш билгесе икән. Бик туры килгән менә бу рәссамга».

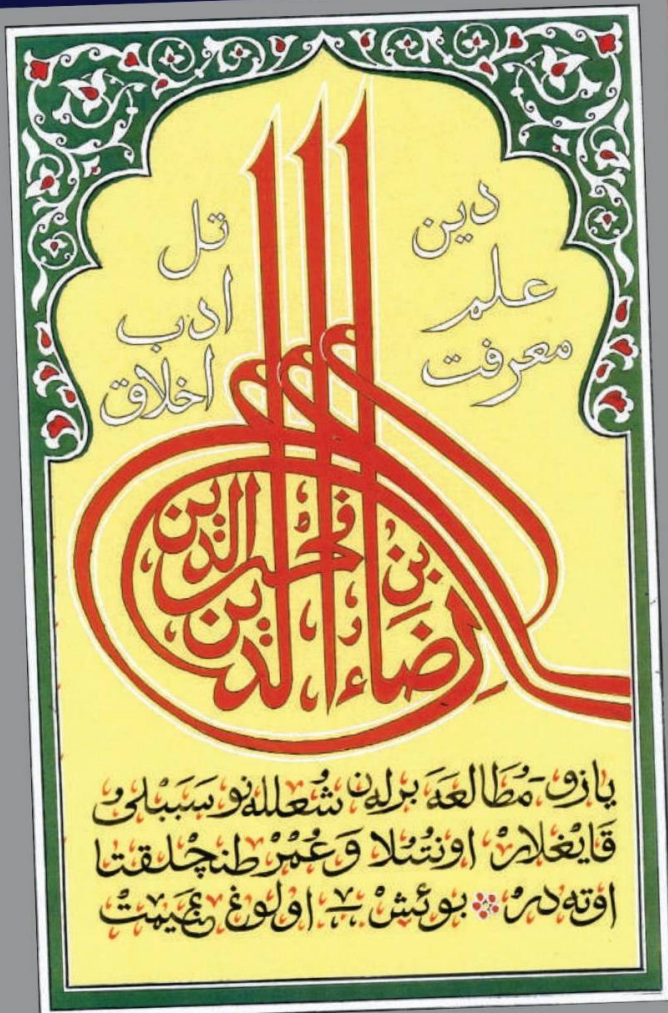
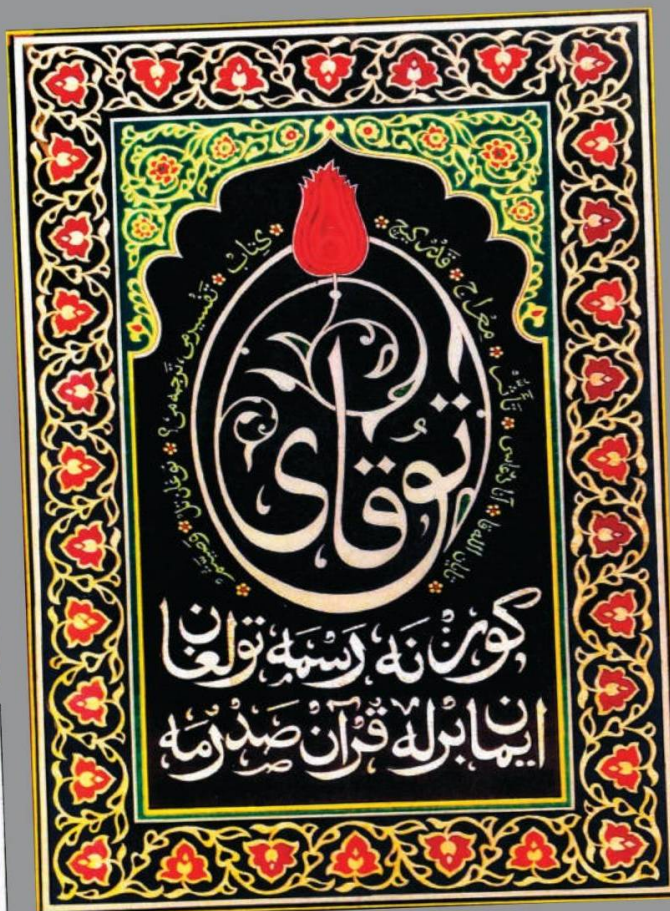
Яшътән үк гажәеп тырыш, эзләнүчән, максатчан булуы белән аерылып торган Нәжипнең «Мәжмугыл хикәят»не кулъязмадан өйрәнәп, шуның буенча диплом эше язуы, аңа кадәр «Хәсрәү вә Ширин»дә афоризмнар, мәкальләр» темасы буенча курс эшенә алынуы аның фәнни эшкә дә әзер икәннен күрсәтә. Падишаһларга нәсыйхәт рәвешендә язылган

гарәп шедевры «Кәлилә вә Димнә», төрле кыска хикәятләр тупланган «Фәзәилеш-шөһүр» китапларын басмага әзерли. Мондый эшләргә булдыру өчен гарәп графикасын да, гарәп телен дә яхшы белергә кирәк, әлбәттә. Гарәп язуы бик матур, аның мөмкинлекләре зур. Безнең меңьеллык мирасыбыз шул хәрефләрдә сакланган. Хәдисләрдән, шигырьләрдән төрле композицияләр төзи. Традицион шәмаилләр, нигездә, гарәптә, ә Нәжип аларга татарчалык кертә.

Каллиграф булып әсәрләр ижәт итүенә әдәбиятны яхшы белүе бик булыша. Борынгы әдәбиятны да, гарәп язуын да яхшы белгәч, рәхәтләнеп укый ала. Анда фәлсәфә, фикер, суфилар поэзиясе. «Эшлисе эшләр бик күп. Котбның «Хәсрәү вә Ширин»ендә шулкадәр көчле афоризмнар бар: тот та шәмаилгә чыгар. Чиста татарча, гарәп алынмалары күп түгел. XIV гасырдагы «Нәһжәл Фәрадис», Габделгалләм Фәезхановның «Кәлилә вә Димнә» тәржемәсе безнең әдәби телнең үрнәге. Алар минем өстәл китабы», – ди хаттат-каллиграф.

Нәжип әфәнде белән Илсәя ханымның уллары Наил, Нияз, Назыйм да рәсем сәнгатенә, ижәтка тартылып үсәләр. Назыйм тулысынча әтисе юлын давам итә. Башта Мәдәният институтының сәнгать бүлегендә укый. Аннары Архитектура-төзөлеш университетын кызыл диплом белән тамамлап, рәссам-дизайнер булып эшли, леттеринг (хәрефләрдән композиция төзү) белән шөгылләнә. Наил – татар, инглиз телләре юнәлешендә белем ала, Нияз – экономик география факультетын тәмамлый. Оныклар Нариман, Нәргиз, Габделкәрим, Шамил, Самат, Мәдинә дә рәсемнәр ясарга яраталар. Бабалары Нәжип аларга туган көннәренә альбомнар, буяулар бүләк итә.

Ниятләре изге, уйлары якты, хыяллары канатлы Нәжипнең: очкан коштай тиз үтеп китә торган кыска гына гомердә игелекле эшләр калдырырга омтыла. Туграсы да энә шул омтылышны, яшәү рәвешен чагылдыра.



НАЖИП НАКАШ

1. Галимжан Ибраһимов туграсы.
2. Ринат Мөхәммәдиев туграсы
3. Шәмаил. «Игелек кылыгыз».
4. Шәмаил-плакат. Г. Тукай: «Күр: ни рәвешле тулган иман белән Коръән күңелемә!»
5. Шәмаил-плакат. Ризәтдин бине Фәхрәтдин.
6. Миңнехановларның гаилә туграсы.

**БАРЫСЫН ДА
ШАККАТТЫР!**



сеть ювелирных салонов
ЭКСКЛЮЗИВ



50% КАДӘР ТАШЛАМА*

Казан, Р. Зорге ур., 67; Бутлеров ур., 29; Чистай ур., 15/16; Восстание ур., 62.

www.exclusive-jewelry.ru [vk.com/сеть ювелирных салонов «Эксклюзив»](https://vk.com/сеть_ювелирных_салонов_«Эксклюзив») t.me/exclusive_kazan



*Акция 31.08.2023 кадәр дәвам итә

Реклама